

25 let samostojne Slovenije

21.32

V TEJ ŠTEVILKI

05 2016

UVODNIK

03
25 let pozneje

FOKUS

04
Simon Peter Leban
Enotno do cilja

06
Ivo Jevnikar
Prvi minister za Slovence po svetu

NAŠ UTRIP

19
Manica Maver
Shakespeare o govoru

ANTENA

10
Novice

PREBRALI SO ZA VAS

24
Rozina Švent
Slovenski begunci v Avstriji

Ciril Velkovrh
Sveta brata Ciril in Metod

PRIČEVANJA

26
Erika Jazbar
»Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetskih virov ...«
(4)

32
Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske
tržaške Slovenke (VII)

PREBRALI SO ZA VAS

36
Majda Artač Sturman
Erika Brajnik: Neuropatski
priročnik za samopomoč

LITERATURA

37
Bruna Marija Pertot
Tista hruška

40
Manka Kremenšek Križman
Žalovanje

KULTURA

45
Marjan Frankovič
Cankar med nami (1)

50
Mojca Polona Vaupotič
Secesija je obiskala tudi Maribor

54

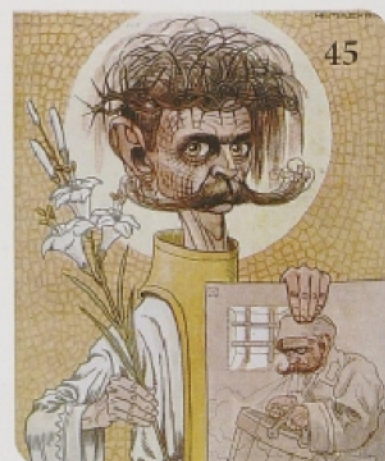

PROSTI ČAS

54
Mitja Petaros
Spominska medalja za naše
prednike

NOVICE KDC

56
Lučka Kremžar - De Luisa
Edinstveno gradivo
v Knjižnici Dušana Černeta:
knjige in brošure (1)

25 let pozneje

Od naroda do države

mb

Slovenci zdaj že četrto stoletja razpolagamo s svojo državo. Slovenija je leta 1991 postala eden izmed ne ravno številnih priznanih suverenih političnih osebkov, saj jih na svetovnem prizorišču lahko preštejemo le kakih dvesto. Ko bi se to ne zgodilo, bi bili Slovenci kot narod zdaj neprijemno na slabšem, bodisi znotraj bodisi zunaj meja današnje slovenske države. Mogoče bi začeli nepovratno drseti na raven folklorne skupnosti ali bi nas celo zajel proces pospešenega narodnega razkrajanja oz. »prenarajanja«, kakor bi rekel izseljenski mislec Vinko Brumen. Konec osemdesetih let minulega stoletja se je namreč Slovincem ponudila mogoče poslednja priložnost za t. i. preskok iz naroda v nacijo. Kako težko se takšni premiki posrečijo, nam lahko izpričujejo primeri Kurdov in Tibetancev, pa tudi Kataloncev in Škotov, če ostanemo na nam bližnjih evropskih tleh.

Slovenija je dosegla neodvisnost v sklopu širših demokratizacijskih procesov. Njen izhod iz jugoslovanske države je sovpadal s potapljanjem komunističnega političnega sistema v vzhodni Evropi in v sovjetski Aziji. Zato ni čudno, da so bile nosilke slovenske osamosvojitve politične sile, ki so se konec osemdesetih let pojavile na slovenskem prizorišču kot alternativa tedanjemu

»Nosilke slovenske osamosvojitve so bile politične sile, ki so se pojavile na slovenskem prizorišču kot alternativa tedanjemu jugoslovanskemu režimu in se povezale v koalicijo Demos.«

jugoslovanskemu režimu in se povezale v koalicijo Demos. Pomemben doprinos k rojstvu demokratične slovenske države pa so dali tudi Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki jim je slovenstvo bilo tudi primarna politična vrednota in so se opredeljevali za demokracijo v zahodnem liberalnem smislu. V tej zvezi velja posebej omeniti politični stranki Slovensko skupnost v Italiji in Koroško enotno listo v Avstriji, pa tudi študijske dneve Draga na Tržaškem, ki so od svojega začetka gojili in pospeševali demokratične vrednote na vseslovenski ravni ter so v drugi polovici osemdesetih let postali prava javna tribuna slovenskih demokratizacijskih in osamosvojitvenih prizadevanj.

Vsega tega ni odveč pojasnjevati, saj se že lep čas širijo površne in tudi povsem neresnične predstave, po katerih naj bi za slovenskim osamosvajanjem vseskozi in enotno stala celotna tedanja slovenska politika ali naj bi jo celo vodili ljudje in sile politične kontinuitete. Res so nosilci stare oblasti na Slovenskem razumeli znamenja časov in pristali na spremembe. A kot je priznal njihov prvak Milan Kučan, »nedvomno drži, da je Demos združil veliko nove energije in bistveno pospeševal procese demokratizacije, ki so posledično pripeljali tudi do razpada Jugoslavije, tako kot po logiki stvari takrat ni mogel nihče drug«. Poleg tega je koalicija Demosa razpadla na začetku leta 1992, takoj po sprejemu ustave nove države, kar je ljudem in silam kontinuitete odprlo vrata, da so se prilagodili novim razmeram, ne da bi v marsikaterem oziru bistveno odstopali od svojega nekoč monopolnega položaja. Tako Slovenija še danes ni do konca izpeljala tranzicije iz realnega socializma. Razvila je svojski »tovarišijski

dalje →

kapitalizem«, ki je v resnici skregan z zakonitostmi trga, pa tudi s pravno državo in s samo demokracijo. Ti nerešeni vozi slovenske demokratizacije so prišli posebno do izraza ob izbruhu mednarodne gospodarske krize leta 2008. Slovenija, ki je dotlej prednjačila med tranzicijskimi državami, je to preizkušnjo slabo prestala, zdaj pa izgublja korak za primerljivimi državami, kot sta Češka in Slovaška.

Sicer pa je Slovenija dosegla neodvisnost v dobi globalizacije, v kateri so klasične nacionalne države postale pretesne za nadaljnji razmah demokracije in se pojavlja potreba po njihovem preseganju v širših transnacionalnih in mednarodnih povezavah. A to ne izjalovi pomena slovenske osamosvojitve, saj globalizacija ne izničuje, ampak ohranja nacionalne države, pa čeprav jih relativizira. Pravo mesto Slovenije je danes v Evropski uniji, pravšnja oblika slovenstva je danes evroslovenstvo, kakor rad ugotavlja Tine Hribar. Saj, Slovenija bi že tako zaradi svojih razsežnosti ne mogla gojiti samozadostniških ambicij. Po drugi strani pa globalizacijski procesi slovenski državi omogočajo, da v novih oblikah vzpostavlja življenjske stike s Slovenci, ki živijo zunaj njenih meja. 📌

»Globalizacija ne izničuje, ampak ohranja nacionalne države, pa čeprav jih relativizira.«

Enotno do cilja

25 let velikih priložnosti

Simon Peter Leban

Petindvajset let je že minilo, odkar imamo Slovenci samostojno državo. Pred četrto stoletje se je torej uresničil tisočletni sen, da bi lahko slovenski narod svobodno in demokratično živel v svoji domovini. Ta sen je poenotil veliko večino naroda, da se je podal v vojno za osamosvojitve. Vsem je verjetno dobro znan zaključek govora predsednika Milana Kučana 26. junija 1991: „*Nocoj so dovoljene sanje. Jutri je*

nov dan.“ To je bil tudi eden redkih zgodovinskih trenutkov, če že ne edini, ko je velika večina naroda držala skupaj in z enotnostjo dosegla svoj cilj. Osamosvojitve je dosežek celotnega slovenskega naroda: tako tistih, ki so se aktivno borili zanjo, kot tistih, ki so stoletja prej hrepeneli po njej, in onih, ki so bili le njeni moralni podporniki.

Ker pa sem rojen teden dni po koncu slovenske osamosvojitvene vojne, se mi zdi nekako samoumevno, da ima slovenski narod svojo samostojno državo. Če bi se izrazil s Kučanovimi besedami, sem jaz predstavnik generacije tistega znamenitega «novega dne», ko sanje in ideali postajajo realnost, pri tem pa izgubijo svojo vzvišenost, idilo in čistost. Slovenci imamo svojo državo, toda več-

»To je bil tudi eden redkih zgodovinskih trenutkov, ko je velika večina naroda držala skupaj in z enotnostjo dosegla svoj cilj.«

krat se mi zdi, da sploh ne vemo, kaj bi z njo počeli. Vedno bolj pogosto se pojavljajo tisti, ki bi se radi vrnili v preteklost in tožijo za nekdanjim sistemom.

»Paradoksalno je slišati, da je bil slovenski narod bolj enoten pod avstro-ogrskim cesarstvom, pod okupatorjem ali v socialističnem totalitarnem režimu kot zdaj.«

Dobro se zavedam, kako pomembno vlogo odigrava RS pri zaščiti vseh Slovencev, tudi nas, ki živimo izven njenih meja. To je posebej poudaril tudi predsednik Kučan v začetku svojega govora: „Zamejci od Trsta, Gorice in Benečije, preko Koroške do Porabja, kamor jih je zamejila z nami trda zgodovina, in rojaki, raztreseni po vsem svetu, imajo zdaj v Republiki Sloveniji svojo matično domovino in oporo.“

Obenem pa se sprašujem, kje se je pri procesu ustanavljanja nove države zalomilo, da smo Slovenci zdaj še bolj ideološko razdeljeni kot prej. Paradoksalno je slišati, da je bil slovenski narod bolj enoten pod avstro-ogrskim cesarstvom, pod okupatorjem ali v socialističnem totalitarnem režimu kot zdaj, ko smo v tretjem tisočletju polnopravni člani Evropske unije. In vendar, če je bil nekoč naš gospodar tuj oblastnik, nam dandanes, ko imamo svojo samostojno državo, vlada ideološka razdeljenost, nesposobnost narodne sprave, strah pred različnimi in drugače mislečimi; utvarjamo se, da bomo z bodečo žico lahko zaustavili migracijo, s tem pa pozabljamo, da je na tisočine naših sonarodnjakov bilo primorano v preteklosti zapustiti rodna tla. Cankar je žal zelo dobro orisal slovenski narod, ko je napisal: „Hlapci! Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni, ustvarjeni za hlapčevanje. Gospodar se menja, bič pa ostane, in bo ostal za vekomaj; zato, ker je hrbet skrivljen, biča vaje in željan!“

V prvih petindvajsetih letih smo po moji oceni izgubili veliko priložnosti, ko pa zdaj slovenska država prehaja iz „mlajšega“ v „zrelejše“ obdobje življenja,

upam in si želim, da se bomo iz napak nečesa naučili in da bomo dosegli tisto složnost, ki je nujno potrebna za celosten duhovni in materialni razvoj slovenskega naroda. 🇸🇮

Zgoraj: teritorialci dvigajo novo državno zastavo na mejnem prehodu (foto Križmančič). Spodaj: manifestacije v prid slovenske samostojnosti v Trstu (foto Magajna)

Prvi minister za Slovence po svetu

Intervju z dr. Janezom Dularjem

Ivo Jevnikar

Ob 25-letnici samostojne slovenske države smo se obrnili tudi na jezikoslovca prof. dr. Janeza Dularja iz Ljubljane, ki je bil v prvi, 27-glavi demokratični vladi pod vodstvom Lojzeta Peterleta (od 16. maja 1990 do 14. maja 1992) odgovoren za Slovence zunaj državnih meja in za italijansko ter madžarsko manjšino v Sloveniji. Najprej kot 46-letni sekretar brez listnice v Izvršnem svetu Skupščine Republike Slovenije, nato tudi uradno kot minister v slovenski vladi. Kot je v knjigi *Osamosvojitvena vlada* zapisala dr. Rosvita Pesek, je z imenovanjem v osamosvojitveno ekipo »pridobil tri uslužbenke, tri sobe in nič finančne samostojnosti«. Del mandata 3. slovenske (Drnovškove) vlade je bil v letih 1996-97 minister za kulturo. Že od časa pred vladnimi izkušnjami je tesno povezan z življenjem Slovencev zunaj državnih meja Slovenije. Nekaj vprašanj mu je postavil Ivo Jevnikar

foto Jernej Prelac

■ **Gospod profesor, 25 let mineva od dnevov, polnih veselja, upanja, a tudi strahu in skrbi. To velja zlasti za Vas in Vam sorodne osebnosti, ki ste v vladi ali na drugih odgovornih položajih skrbeli za čim uspešnejši prehod v samostojno Slovenijo. Danes je marsikdo razočaran, celo zagrenjen. Zgodovina bo po mojem mnenju nedvomno pokazala, da ste opravili izjemen podvig. Kako Vi gledate na to?**

● Nezadržno razkrivanje trhlosti jugoslovanske ureditve po Titovi smrti in pretresi na mednarodnem političnem prizorišču (pokol na Trgu nebeškega miru, razmajana Sovjetska zveza, padec Berlinskega zidu, prevrat v Romuniji ...) so pomenili enkratno zgodovinsko priložnost za »izjemen podvig«. Naša zasluga je bila v tem, da smo to priložnost prepoznali, da smo bili pripravljeni tvegati prelom z nepreklicnostjo kompleksov majhnega, nezgodovinskega, nedržavotvornega naroda in da se nam je ta podvig kljub nekaterim spodrseljajem posrečil – intimno pa na to še zdaj gledam kot na »milost od zgoraj« in se spričo današnjih razmer včasih vprašujem, ali smo je bili vredni. Bolj kot

politična nezrelost slovenske družbe v tranziciji (pač učna leta mlade demokracije) me prizadene spoznanje o posameznikih, ki so to nezrelost izrabili za nepošteno bogatenje in zametavanje kulturnih vrednot. Zagrenjen pa nisem. Revolucija in pol stoletja življenja v režiji komunistične partije sta ne samo v politični, temveč tudi v duhovni biti slovenstva naredila poškodbe, za ozdravitev katerih bo morda prav tako treba čakati pol stoletja.

■ **Pred osamosvojitvijo je bila potrebna demokratizacija, izpeljati je bilo treba večstrankarske volitve in na njih uveljaviti nove poglede. Kot prvi minister za Slovence v zamejstvu in po svetu ste lahko otipljivo ugotovili, da je bil takrat nujen tudi drugačen odnos do Slovencev zunaj državnih meja Slovenije. Stara oblast je na primer že pred prvimi demokratičnimi volitvami porazdelila vso denarno podporo za slovenske manjšine po »starem ključu« ... Zapostavljanje drugače mislečih pa je bilo do takrat skorajda pravilo?**

● Ko je Demosova vlada sredi maja 1990 prevzela oblast, se za tisto leto glede razdelitve denarne podpore ni dalo več dosti spremeniti, vsem pa je bilo jasno, da po starem ključu zapostavljanja »nenaših« ne bo šlo več, temveč bo potrebno uravnoteženje ter upoštevanje dejanske živosti in potreb na obeh nazorsko-političnih straneh. Nekateri »naši« so se po stari logiki zbal, da bodo odslej po enakem ključu diskriminirani oni sami, in ko se je septembrskega srečanja na Dragi udeležil vladni predsednik Lojze Peterle, so se oglasili celo očitki o našem revanšizmu (podobno na Koroškem). Prišlo pa je tudi do političantskega poskusa razglasitve tretje reprezentativne (»krovne«) organizacije slovenske manjšine v Italiji – brez lastne baze med manjšinskimi društvi ipd. Posebno poglavje so bile razmere v Benečiji, saj je ob Peterletovem obisku v Špetru Slovenov prišlo celo do protislovenskih demonstracij (ostanki te

usmeritve so še danes občutni v Reziji). Mislim, da smo navedene in podobne neprijetnosti kljub kratkemu (zaradi neodgovorne in nepojmljivo neumne samorazpustitve Demosa skrajšanemu) mandatu uspešno premagali.

■ **Večkrat se omenja jo zasluge Slovencev za mejami in po svetu v času voj-**

ne za obrambo slovenske neodvisnosti in potem v dolgih mesecih do mednarodnega priznanja nove države. Med Slovenci v Italiji je bilo na levici precej skeepse, da ne rečem nasprotovanja demokratični in neodvisni Sloveniji, kar je izviralo iz ideoloških pogledov, pri nekaterih iz bojazni, da bodo izgubili privilegije, pri mnogih iz čustvene navezanosti na Jugoslavijo. Čeprav se še danes čuti nekaj »jugonostalgije«, se je položaj bistveno spremenil že v času vojaške agresije pred četrto stoletje. Kako ste Vi doživljali vse to?

● Vedel sem, da je bila jugoslovska država v zgodovinskem spominu številnih primorskih Slovencev že po

»Potrebno je bilo uravnoteženje ter upoštevanje dejanske živosti in potreb na obeh nazorsko-političnih straneh.«

*Skupščina
25.6.1991 (foto
Nace Bizilj - hra-
ni Muzej novejšje
zgodovine Slo-
venije)*

tigrovske viziji pojmovana predvsem kot rešiteljica izpod fašističnega zatiranja (in potem nacistične okupacije), v prvih povojnih letih pa še kot zanosna vizija z mogočnim demografskim, vojaškim in ideološkim ozadjem v Stalinovi sovjetski Rusiji. Ker je državnopolitično osamosvajanje Slovenije pomenilo hkratio razpadanje Jugoslavije in ker so se pri tem majali tudi pomembni poslovni interesi zamejske levice (npr. Safti, ZTT), da o političnih in celo udbovskih povezavah ne govorim (spomnimo se, kako je sloviti intervju s Kocbekom prišel iz tržaške tiskarne v Ljubljano še pred natisom), je bila njena začetna zadržanost v Italiji po svoje razumljiva. Tudi levičarska zadržanost potomcev primorske predvojne emigracije v Argentini, navezane na jugoslovansko veleposlaništvo v Buenos Airesu, me ni preveč presenetila; začuden pa sem bil nad zadržanostjo nekaterih društev primorskih izseljencev v Avstraliji, šlo je namreč za ljudi, ki so po vojni ilegalno pobegnili iz Jugoslavije (iz cone B, Brkinov idr.) v Trst in bi jih bilo težko obravnavati kot jugonostalgike. No, na ustanovnem kongresu Svetovnega slovenskega kongresa, prve civilnodružbene organizacije, ustanovljene v pravkar osamosvojeni – in takoj vojaško napadeni – Republiki Sloveniji, je že zavzeto sodelovalo tudi zastopstvo slovenske levice iz Italije.

■ **Kako je s »skupnim slovenskim prostorom« danes? Marsikdo pri nas toži, da politika in diplomacija sicer skrbita za nas, med ljudmi pa ni večje povezanosti, sočustvovanja. Kako bi lahko to izboljšali?**

● Ker je z demokratizacijo in osamosvojitvijo Republike Slovenije odpadlo »strateško nezaupanje« sosednjih držav do ideološko tuje in vojaško močne jugoslovanske države, so se meje zrahljale in možnosti za uveljavljanje skupnega slovenskega prostora povečale, z vstopom Slovenije v šengensko območje in uveljavitvijo prostega pretoka oseb in blaga pa je praktična teža pojma »zamejstvo« skoraj popolnoma izpuhtela, vendar naše možgane še bremenita njegova simbolna vsebina in navada. Ne vem, ali Slovenci v matici danes res slabše poznajo življenje Slovencev v Italiji kakor nekoč. Če karikiram: v jugoslovanskih časih smo najbrž res pogosteje hodili v zamejstvo – nakupovat kavo, pralni prašek in kavbojke, morda nabožne predmete ali nadomestne dele za Terpinove kmetijske stroje ipd.; nimamo podatkov o našem takratnem in današnjem obiskovanju tržaškega slovenskega

»Teža pojma „zamejstvo“ je skoraj popolnoma izpuhtela, vendar naše možgane še bremenita njegova simbolna vsebina in navada.«

gledališča ali slovenskih knjigarn, o branosti Primorskega dnevnika, o poslušnosti radia Trst A, o čezmejnih porokah.

Vem za številne pevske, literarne, športne, celo romarske obiske pri rojakih, za pobratene šole, za ekskurzije v Rezijo in Tersko dolino, tradicionalni pohod na Matajur, udeležbo na »števerjanskem glasbenem festivalu«, stike posoških občin z nadiškimi; dopisniki osrednjih slovenskih občil poročajo tudi o dogajanju »za mejo«, na prvem programu TV Slovenija pa je mogoče gledati televizijski dnevnik Slovencev v Italiji (žal šele po polnoči!!). Imena Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Miroslava Košute, Marka Kravosa, Jurija Paljka, pokojnih Pavleta Merkuja in Lojzeta Spacala in še marsikaterega sodobnega umetnostnega ustvarjalca (pri tem naštevam sem nujno krivičen) so popolnoma integrirana v vseslovensko javno zavest. Tudi če bi bilo tega dosti več – in dobro bi bilo, da bi bilo (malo vemo o gospodarskem sodelovanju med podjetniki, nič ne vemo o čezmejnih povezavah na fejsbuku in drugih spletnih omrežjih, posebno med mladimi) – pa to še ne bi bil neizpodbiten dokaz o zadostni medčloveški povezanosti in sočustvovanju Slovencev v Republiki Sloveniji z rojaki v Italiji, zadošča naj le za nevtralizacijo posploševanja anekdotičnih primerov »predmejske« nepoučenosti o obstoju in življenju slovenske manjšine v Italiji. 🐾

Drobtinice o slovenskem govoru

Shakespeare o govoru

Manica Maver

Letos je Shakespeareovo leto, saj se spominjamo štiristoletnice njegove smrti. Njemu je posvečen predvsem mesec april, ko se po vsem svetu vrsti veliko število predstav, predavanj, filmskih projekcij in drugih dogodkov, ki želi jo primerno proslaviti velikega angleškega dramatika, ki je umrl 23. aprila 1616. V zadnjem času, ko sem zaradi okrogle obletnice ponovno vzela v roke Shakespeareova dela, me je večkrat prešinila misel, kako je Shakespeare še vedno aktualen.

Mogoče se bo kdo vprašal, zakaj naj bi njemu posvetila tokratno razmišljanje. V prejšnjem prispevku sem med drugim pisala o tem, kakšen bi moral biti dober javni govor in na kaj mora biti pozoren javni govorec. Tudi o tem je Shakespeare spregovoril v svojih delih, predvsem ko je svojim junakom položil v usta svoje misli o gledališču in igranju. V njegovih napotkih, kako naj igralci govorijo, razberemo tudi navodila, kako naj govori vsakdo, predvsem ko javno nastopa. Navedla bom nekaj primerov.

V Snu kresne noči Lisander reče Tezeju: "ni dovolj govoriti, treba

je govoriti prav." Motilo ga je namreč, kako je amaterski igralec povedal prolog ("jahal je svoj prolog kot divjega žrebeta: ne pozna premora."). Hipolita se strinja z njim in jo moti predvsem neprimerna intonacija ("Res je, igral je na svoj prolog kot otrok na žveglo. Glasovi so, melodije ni.") Na koncu se oglasi še Tezej, ki doda: "Njegov govor je bil kot zamotana veriga: nič ni strganega pa vse je zmešano." Shakespeare se je torej dobro zavedal pomena premorov, primerne intonacije in logičnega poudarjanja.

»Shakespeare se je torej dobro zavedal pomena premorov, primerne intonacije in logičnega poudarjanja.«

Preko Hamleta takole naroča igralcem: *Prosim, da poveste monolog tako, kot sem ga jaz povedal vam, tekoče, brez zatikanja; če ga mislite deklamirati, kot počnejo mnogi naši igralci, dam svoje stihe raje govoriti mestnemu klicarju. Tudi nikar preveč ne žagajte po zraku z roko, tako, temveč delajte vse zmerno; kajti sredi hudournika, viharja in, če lahko rečem, vrtinca strasti morate najti in ohraniti mero, da bo vaše podajanje gladko. V dno duše me žali, če vidim hrupnega možaka, ki si povezne lasuljo na glavo, potem pa se napihuje bolj ko Termagant, samega Heroda preherodi, ko na odru cefra čustvo na cunjice in para ušesa onim spodaj, ki povečini tako ne razumejo drugega kot nesmiselno pantomimo in hrup. Prebičati bi dal takega igralca. - Prosim, ogibajte se temu.*

(prevedel Srečko Fišer)

Kako bi se ne mogli strinjati? Govor mora biti tekoč, brez zatikanja, podajanje gladko. Tudi kretnje, ki spremljajo govorjenje, ne smejo biti pretirane. V nadaljevanju Hamlet naroči igralcem: "prilagodite gib besedi, besedo gibu, posebej pazite, da ne kršite naravne zmernosti."

Temu bi dodala še eno misel. Če je po Shakespearevem mnenju »ves svet oder, in vsi možje in žene zgolj igralci«, ima vsakdo na tem svetu svojo vlogo. V življenju ne »igrajmo« svoje vloge pretirano, nepriestno, ampak bodimo vedno naravni – oziroma ne igrajmo vloge nekoga drugega. 🍀

Ugovorni vizij, pojmovana predstava kot restavracija izpod falsifikirane zakrivanja in potem nastopne skupne, vsaj v povprečju, štiti pa se, kot z...

MINISTER ŽMAVC MED ROJAKI V KANADI IN ZDA

Minister Žmavc s predstavniki slovenskih ustanov iz Ontaria

Odprtje prostorov konzulata RS v Vancouvru

Minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc je bil s sodelavci v dneh od 2. do 13. junija med rojaki v Kanadi in Združenih državah. Obiskal je celo vrsto ustanov, društev, domov in župnij, imel veliko nagovorov, podelil pa je tudi več priznanj ustanovam in posameznikom. Srečal se je s slovenskimi diplomatskimi zastopniki in s predstavniki oblasti v krajih, ki jih je obiskal.

Začel je v Torontu, kjer je obiskal dom za ostarele Lipa, Slovensko arhivsko društvo, Kanadsko slovensko gospodarsko zbornico, več uspešnih podjetij slovenskih rojakov, nakar se je srečal s predstavniki okoli 15 slovenskih ustanov in društev iz Južnega Ontaria. Obiskal je še dijake slovenske sobotne šole.

Nato je minister odpotoval proti zahodu Kanade, v Calgary, kjer je Kanadsko slovensko društvo Calgary praznovalo 50-letnico delovanja. Med drugimi je v kulturnem programu nastopila folklorna skupina Triglav iz Winnipegja v provinci Manitoba. Naslednjega dne je obiskal Slovensko društvo Vancouver. V mestu je med drugim odprl prostore novega konzulata Republike Slovenije, ki ga vodi častna konzulka Margaret Rudolf.

Obisk v ZDA se je začel 7. junija v Chicagu in okolici. V Jolietu si je Gorazd Žmavc ogledal sedež Slovenske ameriške zveze (nekdanje Slovenske ameriške ženske zveze) in njen muzej ter

arhiv, slovensko cerkev sv. Jožefa ter sedež Kranjsko slovenske katoliške jednote, ustanovljene leta 1894, ki ima okoli 30.000 članov. V Slovenskem katoliškem centru v Lemontu, »na ameriških Brezjah«, je bila še slovesnost ob 25-letnici neodvisnosti Republike Slovenije.

Sledil je obisk Pittsburgha in rekreativnega središča Slovenske narodne podporne jednote v Enon Valleyu. Ta hranilniško-zavarovalniška zveza deluje od leta 1904 in ima okoli 35.000 članov. Obe "jednoti" sta skupno priredili slovesnost v počastitev 25-letnice slovenske neodvisnosti.

V »ameriški Ljubljani«, Clevelandu, se je minister za Slovence v zamejstvu in po svetu srečal s predsednikom Slovensko-ameriškega poslovnega združenja, obiskal je Slovenski muzej in arhiv ter Slovensko mednarodno rodoslovno društvo v Slovenskem narodnem domu in druge ustanove. Vrhunec dneva je bila osrednja slovesnost ob 25-letnici slovenske neodvisnosti v clevelandski mestni hiši. Ob županu Franku Jacksonu so se slovesnosti v organizaciji generalnega konzula Andreja Rodeta poleg najpomembnejših predstavnikov slovenske skupnosti udeležili veleposlanik v Washingtonu Božo Cerar, nekdanji župan, guverner in senator George Voinovich, sedanji in nekdanji občinski svetovalec slovenskega rodu Michael Polensek in Joe Cimperman ter drugi ugledni gostje.

Na zadnji dan obiska je imel minister Žmavc še več srečanj, obiskal pa je tudi obe še delujoči slovenski župniji in cerkvi sv. Vida ter Marije Vnebovzete, dom za ostarele, Slovenski muzej polke, bil je gost slovenske radijske oddaje in pa letovišča Slovenska pristava.

»Stoletni« slovenski zbor Zarja med nastopom v mestni hiši v Clevelandu

IZ DELOVANJA DRUŠTVA SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Mirt Komel in Jernej Šček

V ponedeljek, 18. aprila, je bil gost na rednem večeru v Peterlinovi dvorani filozof Mirt Komel, avtor romana Pianistov dotik. Z njim se je pogovarjal Jernej Šček.

Naslednji ponedeljek, 25. aprila, je srečanje odpadlo zaradi državnega praznika. Sledil je v ponedeljek, 2. maja, Gosarjev večer z razstavo in okroglo mizo o slovenskem sociologu, pravniku in ekonomistu dr. Andreju Gosarju. O njem so govorili Štefan Skledar, Tomaž Simčič, Kajetan

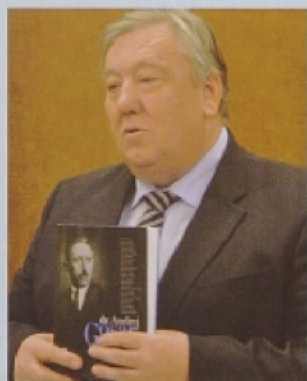
Gantar in Jože Ramovš. Pozdravil je tudi župan mesta Logatca Berto Menard, o razstavi pa je spregovorila nekdanja ravnateljica Knjižnice Logatec Bibijana Mihevc.

V ponedeljek, 9. maja, so v Peterlinovi dvorani odprli razstavo Cirila Velkovrha »Ciril in Metod v cerkvah na slovenskem etničnem ozemlju«. Na to temo je

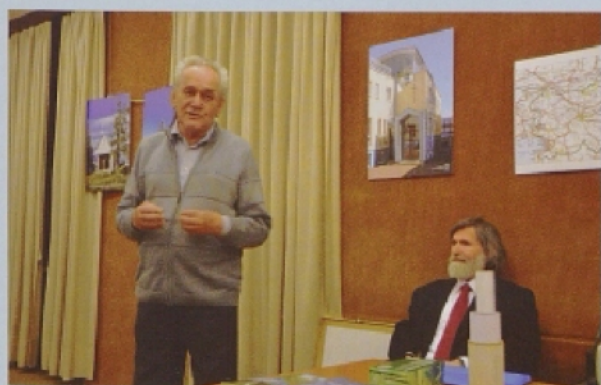
predaval umetnostni zgodovinar Milček Komelj.

Naslednji ponedeljek, 16. maja, je bil večer posvečen spominu na Jakoba Ukmarja. O aktualnosti njegove misli o sožitju med narodi se je z Eleno Blancato pogovarjal Tomaž Simčič.

V ponedeljek, 23. maja, so večerno srečanje v Društvu slovenskih izobražencev posvetili izidu knjige Iztoka Simonitija »Deus vult«. Pri pogovoru in razmišljanju o monoteizmu z različnih bregov je poleg avtorja knjige sodeloval še teolog Drago Ocvirk, pogovor pa je vodila Meta Kušar.

Levo: Berto Menard; desno: Tomaž Simčič, Štefan Skledar, Kajetan Gantar in Jože Ramovš

Ciril Velkovrh in Milček Komelj

Tomaž Simčič in Elena Blancato. Desno: Drago Ocvirk, Meta Kušar in Iztok Simoniti

14. KOROŠKI KULTURNI DNEVI V LJUBLJANI

Od 5. do 16. aprila je bila v Ljubljani 14. izvedba Koroških kulturnih dnevov, ki jih prirejajo Društvo slovensko-avstrijskega prijateljstva iz Ljubljana ter Krščanska kulturna zveza in Slovenska prosvetna zveza iz Celovca.

Program je obsegal glasbene nastope, razstavo Alberta in Simone Krajger iz Šmihela v Podjuni, predstavitev dveh mladih pesnikov, Dominika Srienca in njegove pesniške zbirke Tu je konec / Hier ist Schluss ter Aljaža Pestotnika in njegove pesniške zbirke Popki literature, kot tudi predstavitev novih knjig in zgoščenek Krščanske kulturne zveze in Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik iz Celovca. Na tej predstavitvi je bil poudarjen pomen dvojezičnih krajevnih zemljevidov koroških občin. Od jeseni leta 2011 so bili natisnjeni že štirje zemljevidi s slovenskimi hišnimi in ledinskimi imeni za občine Bekstanj, Šentjakob v Rožu, Bistrica v Rožu in Šmarjeta v Rožu. V pripravi je zemljevid za občino Hodiše.

Glede utrjevanja materinščine je pomembna brošura Slovenščina - živ jezik v družini in javnosti, ki jo je uredil Martin Kuchling, prinaša pa prispevke s srečanja 14. novembra 2014 v Tinjah. Izdala jo je Inicijativa slovenščina v družini. S pobudo skušajo doseči, da bi mlade družine razmišljale o pomenu, ki ga ima manjšinski jezik, in dosledno ukrepale. V tem okviru so izdali že štiri zgoščenke z narečnimi pesmimi in pravljicami. Najnovejša je zgoščanka, na kateri so zbrane basni, pripovedke in pesmi v selskem narečju.

V ziljskem narečju pa je pesniška zbirka Marije Bartoloth Zilšč' puš'lc - Pesmi iz spodnje Zilje. Vsaka pesem je v zbirki zapisana v narečju, dodana sta še prevoda v slovenščino in nemščino. Na priloženi zgoščenci pa je pesnico mogoče tako slišati kot videti. Avtorica je svojo prvo pesniško zbirko v ziljskem narečju izdala že leta 1992.

VOLITVE NA TRŽAŠKEM

Na občinskih volitvah v Trstu, ki so se končale z balotazo 19. junija, je levosredinskega župana Roberta Cosolinija nasledil desnosredinski nekdanji župan Roberto Dipiazza. V 40-članskem občinskem svetu sta 2 Slovenca, oba izvoljena na listi Demokratske stranke, ki je zdaj v opoziciji: neodvisna kandidatka Valentina Repini in dosedanji svetovalec Slovenske skupnosti Igor Švab. Obnovljeni so bili tudi rajonski svetu, v katerih je Slovenska skupnost zaznavno pomladila svoje zastopstvo.

Na občinskih volitvah v Miljah, ki so bile le 5. junija, pa je bila potrjena levosredinska uprava. V občinski svet je bila po umiku dolgoletnega zastopnika Slovenske skupnosti na listi Demokratske stranke Danila Šavrona izvoljena tudi Slovenka Mirna Viola, ki je prišla tudi v občinski odbor.

VODNIK PO VURNIKOVI KAPELI

Kot 26. zvezek v italijanščini pisanega niza vodnikov po tržaških spomenikih in manjših muzejih je Rotary Club v Trstu v knjižni obliki izdal študijo, ki jo je arh. Gino Pavan pred leti posvetil kapeli v tržaški škofiji palači (Gino Pavan, La cappella dell'episcopio a Trieste di Ivan Vurnik). Po naročilu tržaško-koprskega škofa Andreja Karlina jo je v letih 1913-14 v krasnem secesijskem slogu oblikoval arhitekt Ivan Vurnik. V njej pa visita tudi dve sliki njegove žene Helene (ena je trenutno na ogled v Narodni galeriji v Ljubljani).

ZLATI JUBILEJ KA NA KOROŠKEM

Slovenski delovni odbor, ki je odgovoren za uresničevanje ciljev Katoliške akcije na dvojezičnem ozemlju v krški škofiji na Koroškem, je 19. novembra lani v Slomškovem domu v Celovcu praznoval svoj zlati jubilej.

Na pobudo dr. Vinka Zwittera ga je namreč 19. septembra 1965 ustanovil škof Jožef Köstner, ima pa lastno organizacijsko obliko: poslovodja je poklicni sodelavec oz. sodelavka, duhovni asistent je duhovnik (danes je to župnik in dekan v Bilčovsu Janko Krištof), predsednik pa je neplačani laik (danes je predsednica Ani Boštjančič). Znotraj Katoliške akcije delujejo žensko in moško gibanje, katoliška prosveta ter mladinski, otroški in družinski oddelki.

Ob zlatem jubileju so pripravili film o 50-letnem delu, z naslovom Duhovne iskrice pa je izšel še izbor duhovnih misli, ki so jih sodelavci Katoliške akcije v minulih devetih letih dnevno oblikovali za slovenski radijski spored v Celovcu.

APLIKACIJA MI SMO TU

Inštitut za slovensko kulturo, ki v Špetru upravlja Slovenski kulturni dom in multimedialni krajinski in pripovedni muzej SMO, je v okviru projekta Mi smo tu, ki ga finančno podpira deželna Furlanija Julijska krajina, pripravil brezplačno aplikacijo Mi smo tu v slovenskem in italijanskem jeziku za Android in iOS.

Z njo pobudniki predlagajo poti za odkrivanje krajev, ki so zunaj znanih turističnih tokov, a ohranjajo pristnost in očarljivost, vodijo pa po vseh dolinah videmske pokrajine, v katerih živi slovensko prebivalstvo.

Na voljo sta tudi dva tematska oddelka. »Muzej na poti« je vodnik po muzejskih zbirkah, ki so razpršene na vsem teritoriju. »Doline in rosa« (doline v rožnati barvi) pa je namenjen tistim, ki so želeli med krožno kolesarsko dirko po Italiji, ki je dosegla tudi Nadiške in Tersko dolino, spoznati te doline oz. jih to še vedno zanima.

UMRLA JE OPERNA PEVKA ONDINA OTTA KLASINC

V Mariboru je 14. junija umrla sopranistka, prva dama slovenske opere Ondina Otta Klasinc. Rodila se je 16. julija 1924 v Škednju v Trstu, kjer ji je kulturno društvo Ivan Grbec leta 2006 tudi posvetilo publikacijo Mojce Potrč.

Petje je študirala v domačem mestu, po zmagi na prvem tržaškem povojnem tekmovanju pevcev pa je leta 1946 prejela ponudbo za angažma v opernem gledališču v Ljubljani, kjer je tudi še študirala. Nato je odšla v Milan in od leta 1951 kot svobodna umetnica gostovala po vsem svetu. V letih 1958-72 je bila prvakinja mariborske opere, nato se je posvetila pedagoškemu delu. Odpela je več kot 60 vlog iz italijanskega, francoskega, nemškega in slovanskega klasičnega repertoarja, prejela je tudi vrsto nagrad.

DUHOVNIKI V ARGENTINI

Novi dušni pastir za Slovence v Mendozi je Janez Cukjati, ki je sicer že župnik v zahtevni krajevni župniji. Nastopil je 15. maja, ko so rojaki iz Mendoze poromali v svetišče Schönstatt-ske Matere Božje v občini Godoy Cruz.

Med rojake v Argentini je že pred časom prišel na pomoč iz Slovenije mlajši duhovnik Robert Brest iz škofije Murska Sobota.

PETDESETLETNICA MOŠKEGA ZBORA FANTJE IZPOD GRMADE

S slavnostnim koncertom na Devinskem gradu je moški zbor Fantje izpod Grmade praznoval svojih petdeset let plodnega delovanja. Ob tej priložnosti so izdali bogato brošuro o zgodovini zbora, ki ga je 45 let vodil Ivo Kralj, zadnjih pet let pa zborovodja Herman Antonič. Jubilejnega koncerta se je udeležila zares velika množica prijateljev in občudovalcev. Škoda le, da je dež pokvaril prijetno prireditev na notranjem grajskem dvorišču.

SPOMIN NA DRUŽINO PIRC V GENOVI

V Genovi so se 22. aprila poklonili zavednemu slovenskemu paru Ivana in Ane Pirc iz Saleža v tržaški okolici, ki se je skupno s svojimi štirimi hčerkami častno vpisal v zgodovino osvobodilnega boja v Genovi in sploh severni Italiji. Na steni nekdanje železniške čuvajnice št. 4 v kraju Barabini di Trasta ob progi Genova-Turin, kjer je družina živela v letih 1932-47, so odkrili spominsko ploščo.

Ivan je bil železničar. Ker je bil Slovenec in antifašist, so ga fašistične oblasti premestile leta 1926 v Montello v Irpiniji, potem v Genovo. Njegov dom je po 8. septembru 1943 postal skladišče orožja za garibaldinske partizane, zatočišče za pobegle vojake, partizanska tehnika, zbirališče čisto mladih borcev brigade Balilla. Ena hčerka je bila partizanka v Jugoslaviji, dve sta postali kurirki, ena med Milanom in Trstom, ena pa med odporiškiimi enotami v Venetu. Iz čuvajnice št. 4 je prišel tudi ukaz za splošno vstajo v Genovi 25. aprila 1945.

ROMANJE V ŠPETER

Letošnje skupno romanje slovenskih vernikov tržaške škofije je 25. aprila imelo za cilj Špeter v Benečiji. Udeležencev je bilo več kot 300. V cerkvi sv. Petra je somaševanje enajstih tržaških duhovnikov vodil upokojeni koprski škof Metod Piriš. O položaju v Benečiji pa je po bogoslužju spregovoril domači javni delavec in publicist Riccardo Ruttar.

KOROŠKA V MOJEM SRCU

Tržaški odvetnik in politik Drago Štoka je izdal novo knjigo kratke, večinoma spominske in razmišljujoče proze z naslovom Koroška v mojem srcu. Izšla je pri Mohorjevi v Celovcu, sozaložnik pa je Goriška Mohorjeva družba.

SLOVENSKI INŠTITUT NA DUNAJU

Po ukinitvi Slovenskega znanstvenega inštituta, ki sta ga na Dunaju financirali Slovenija in Avstrija, je skupina navdušencev 12. januarja v avstrijski prestolnici ustanovila Slovenski inštitut, ki želi nadaljevati njegovo delo: srečevanje Slovencev in drugih, ki se zanimajo za slovenske zadeve, medkulturni dialog, strokovno in znanstveno razpravljanje v stičnem slovensko-nemškem prostoru. Za predsednika je bil izvoljen Herbert Seher, podpredsednika sta Ludvik Karničar in Marko Jesenšek, poslovodja pa je nekdanji znanstveni vodja Slovenskega znanstvenega inštituta Vincenc Rajšp.

ENCIKLOPEDIJA SLOVENSKE KULTURNE ZGODOVINE NA KOROŠKEM

V Koroškem deželnem arhivu v Celovcu so 4. maja predstavili orjaško delo Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška, Von den Anfängen bis 1942 (Enciklopedija slovenske kulturne zgodovine na Koroškem od začetkov do leta 1942). Uredila sta ga prof. dr. Katja Sturm - Schnabl in njen sin mag. Bojan - Ilija Schnabl. Izšlo je pri založbi Böhlau (Dunaj, Köln, Weimar) v treh zvezkih velikega formata na skupno 1603 straneh. Več kot 160 avtorjev iz Avstrije, Slovenije, Nemčije, Italije, Rusije, Francije in ZDA je v enciklopediji objavilo nad 1.000 gesel, skupaj z redakcijskimi kazalkami pa več kot 2.200 vnosov z 948 slikami.

KNJIGE IN SIMPOZIJI OB SREBRNEM JUBILEJU

Ob 25-letnici neodvisne slovenske države se vrstijo posveti, okrogle mize in predstavitve novih publikacij.

Založba Družina je izdala knjigo Ivan Oman, Za naš dragi dom in rod. Gre za knjigo-intervju z eno izmed osrednjih osebnosti »slovenske pomladi«, ki sta jo na pobudo direktorja založbe Tone ta Rodeta pripravila goriška časnica Erika Jazbar in raziskovalec ter predavatelj Dejan Valentinčič iz Deskel. Predstavitve je bila 7. junija v Ljubljani, ko so spregovorili vsi štirje omenjeni.

»Pogovor v desetih dejanjih« na 232 straneh predstavlja Ivana Omana od otroštva do danes, njegovo krščansko in slovensko zavest, njegove poglede in ideale, zlasti pa delo za pravice kmetov, za demokratizacijo, politični pluralizem in neodvisno slovensko državo. Kratke zapise o Ivanu Omanu so prispevali še Stane Granda, Andreja Valič Zver, Marko Kremžar, Mojca Kucler Dolinar, Jože Kopeinig, Franc Bogovič in Jože Miklavčič. Bogato je tudi slikovno gradivo.

Celjska Mohorjeva družba pa je izdala študijo dipl. teologa in poslanca Nove Slovenije Jerneja Vrtovca Vloga nadškofa Šuštarja pri osamosvojitvi Slovenije. Knjiga prinaša dragoceno dokumentarno gradivo in spremni besedi ljubljanskega pomožnega škofa Antona Jamnika, ki je bil v obravnavanem obdobju tajnik škofa Alojzija Šuštarja, ter zgodovinarja Franceta M. Dolinarja. Na predstavitvi 13. junija v Ljubljani so sodelovali avtor, pisca spremnih besed, ravnateljica Celjske Mohorjeve Tanja Ozvatič, ljubljanski nadškof Stanislav Zore, kot častni gost pa predsednik Republike Slovenije Borut Pahor.

UMRL JE DUHOVNIK IN KULTURNI DELAVEC TONE ZRNEC

V Torontu v Kanadi je 14. junija preminil duhovnik, lazarist Tone Zrnc. Od novembra lani je živel starostnem Domu Lipa, prepa je bil dolga leta med najbolj agilnimi duhovniki in kulturnimi delavci med Slovenci v Severni Ameriki.

Tone Zrnc se je rodil 27. januarja 1921 v Škocjanu pri Turjaku. Med lazariste je stopil leta 1941, v duhovnika pa je bil posvečen v emigraciji, in sicer leta 1947 v Sieni. Vmes je bil nekaj časa pri primorskih domobrancih v Trstu. V letih 1948-50 je deloval v Španiji, v letih 1950-59 pa v Argentini, Čilu in Peruju. Nato so ga poslali v Toronto v Kanado. Od leta 1959 do 1979 je bil prej kaplan, potem župnik v slovenski župniji Marije Pomagaj, nato je bil do lani dejaven v slovenski župniji Brezmadežne.

Ob dušnem pastirstvu, ki ga je za nadomeščanja in duhovne obnove vodilo tudi v druge slovenske skupnosti v Kanadi, je veliko moči posvečal delu za Baragovo beatifikacijo, slovenski šoli, gledališkimi nastopom in pevskim zborom, fotografiranjem in predavanjem. Napisal je več slovenskih učbenikov ter nekaj knjig v slovenščini in angleščini o Baragovi deželi in svetniškem škofu Baragi. Od leta 1979 do 2009 je bil urednik mesečnika Božja beseda. Rad je prihajal tudi v naše kraje.

UMRL JE FRANCE VRBINC

Slovenist dr. France Vrbinc, ki je 25. januarja prejel v Celovcu 37. Tischlerjevo nagrado za vztrajno skrb za lepo slovenščino, uveljavljanje in spoštovanje slovenskega knjižnega jezika v javnosti in prizadevanja za vključevanje slovenskih laičnih kristjanov v Cerkev in družbo, je 1. aprila preminil.

Rodil se je 21. januarja 1924 na Sapu pri Šmarju. Med drugo svetovno vojno je bil interniran v Gonarsu, nato so ga mobilizirali vaški stražarji, partizani in domobranci. Naposled je bil občinski tajnik. Umaknil se je na Koroško in se tam ustalil. Maturiral je leta 1947 v taborišču Peggez, nato je študiral klasično filologijo, pozneje slavistiko, primerjalno jezikoslovje in vzhodne študije v Gradcu. Dolgo je služboval pri Mohorjevi v Celovcu, nato do upokojitve leta 1985 pri slovenskem radijskem sporedu v Celovcu. Še prej je bil tajnik Katoliškega delovnega odbora (Katoliške akcije), dolga desetletja pevec in prosvetni delavec, podpredsednik Narodopisnega inštituta Urban Jarnik, lektor, prevajalec, urednik, komentator v tedniku Nedelja. Vedno je skrbel za dobro slovenščino, pisal je jezikovne koticke in jih zbral v dve knjigi, na svojo bolniško posteljo pa je dobil neposredno iz tiskarne prvi izvod tretje knjige 366 x slovensko - jezikovni koticčki skozi leto.

SLOVENSKA MAŠA V ZAGREBU

V Zagrebu so se spomnili 25-letnice rednega bogoslužja v slovenskem jeziku. Z mašo za Slovence je začel 19. maja 1991 takratni voditelj Rafaelove družbe Janez Rihar, nato so zanj skrbeli slovenski lazaristi, od leta 1995 pa prihajajo maševat v Zagreb duhovniki iz dekanij Leskovec in Videm ob Savi v Sloveniji.

Za slovensko bogoslužje se trudi tudi Duhovna sekcija Antona Martina Slomška pri Kulturno prosvetnem društvu Slovenski dom v Zagrebu, ki ima tudi mešani pevski zbor. Maše so vsako drugo nedeljo v kapeli Ranjenega Jezusa na Trgu bana Jelačića. Sledi srečanje v domu.

26. PRIMORSKI SLOVENISTIČNI DNEVI

Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm, ki ga vodi predsednica prof. Marija Pirjevec, je 5. in 6. maja na Opčinah priredilo 26. Primorske slovenistične dneve, ki jim je dalo naslov Slovenska ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem od začetka 20. stoletja do sodobnosti.

Kot je običaj, sta pri simpoziju sodelovali Slavistični društvi Koper in Nova Gorica, tokrat pa tudi Društvo slovenskih izobražencev in Slovenski klub iz Trsta.

Prvi popoldan je bil posvečen okrogli mizi, ki jo je vodila Olga Lupinc, o narečni poeziji v Reziji, Benečiji, na Tržaškem in v Istri ter recitaciji iz del narečnih pesnic tega območja.

Ves naslednji dan je bil namenjen referatom 21 predavateljev in predavateljic o ženski literarni ustvarjalnosti v zadnjem stoletju na obeh straneh sedanje meje na Primorskem.

LETOŠNJI NOVOMAŠNIKI

Slovinci imamo letos 15 novomašnikov. Gre za deset škofijskih in pet redovnih novomašnikov.

V stolnici v Marquettu, kjer čaka na vstajenje svetniški škof Baraga, je bil 3. junija posvečen Jernej Šuštar iz župnije Dobrepolje - Videm, ki je študiral v ZDA in postal član tamkajšnje Skupnosti Kristusa Jagnjeta.

V domovini so bili posvečeni: 21. junija v Ljubljani križnik iz novomeške škofije, 24. junija v Novem mestu štirje škofijski novomašniki, 29. junija pa so bila mašniška posvečenja v Celju (en škofijski novomašnik), Kopru (v New Yorku rojeni škofijski novomašnik Janez Jurij Arnež), v Ljubljani (dva škofijska novomašnika in en frančiškan), v Mariboru (en škofijski novomašnik) in v Murski Soboti (en škofijski novomašnik, en minorit in en salezijanec).

LJUDMILA NOVAK V ARGENTINI

Predsednica in poslanka Nove Slovenije Ljudmila Novak, ki je bila že ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu, je bila z možem od 29. aprila do 9. maja med rojaki v Argentini.

Imela je več strankarskih stikov, srečanj z različnimi poklicnimi skupinami, udeležila se je več prireditev in obiskala vrsto ustanov, domov, šol, podjetij in organizacij. Tako je bila v Buenos Airesu v Slovenski hiši, Slomškovem domu v Ramos Mejiji, Slovenskem domu v Carapachayu, v Našem domu v San Justu, pri različnih ustanovah v Slovenski vasi, na Slovenski pristavi, v Slovenskem domu v San Martinu.

V Mendози je obiskala Slovensko kočjo in Slovenski dom. V Lujanu pa se je udeležila tradicionalnega vseslovenskega romanja.

UMRL JE KNJIŽEVNIK FABJAN HAFNER

Dne 10. maja je tragično preminil koroški pesnik, prevajalec in univerzitetni profesor Fabjan Hafner. Rodil se je 8. junija 1966 v Celovcu, odraščal in živel pa je v Bistrici v Rožu. Slovenščino in nemščino je študiral na graški univerzi, kjer je diplomiral z nalogo o pesniku Gustavu Janušu, medtem ko je doktoriral z disertacijo o recepciji »slovenskega« pri pisatelju Petru Handkeju. Vmes je pre-

dal v Gradcu, v letih 1992-97 je bil lektor na germanistiki ljubljanske univerze, o čemer je med drugim pripovedoval na študijskih dnevih Draga 2014, ko je kot predavatelj podal kritični »zamejski pogled« na odraščanje slovenske države.

Od leta 1998 je delal na Inštitutu Roberta Musila za književne raziskave na celovski univerzi in predaval na njenem slavističnem ter germanističnem inštitutu. Raziskoval je tako povojno avstrijsko kot slovensko književnost. Kot prevajalec iz nemščine v slovenščino, znanstvenik in pesnik je bil, kot je nekdo zapisal, jezikovni virtuoz tako v slovenščini kot v nemščini. Prejel je vrsto avstrijskih in slovenskih nagrad. Pokopali so ga v Svečah.

UMRL JE VALENTIN MOHAR

V Londonu je 19. februarja umrl prvi tajnik in kasneje predsednik konference Svetovnega slovenskega kongresa za Veliko Britanijo in soustanovitelj British-Slovene Society v Londonu Valentin Zdravko Mohar.

Rodil se je 16. junija 1925 v naselju Retje v župniji Loški Potok. Med vojno je veliko doživel: Italijani so ga zaprli in poslali na prisilno delo, partizani so ga mobilizirali, tako da je moral celo sodelovati v borbah za Turjak, nato se je prijavil k domobrancem, od marca 1944 pa je bil pri primorskih domobrancih v Trstu, Postojni, Pivki in Razdrtem. S primorskimi domobrancami in četniki je potem delil znano usodo: umik preko Gorice v Italijo, taborišča v Italiji in Nemčiji, izselitev v Veliko Britanijo. Najprej je delal kot lončarski pomočnik v Sheltonu, nato se je preselil v London, študiral, osnoval svoje podjetje za izdelovanje plastičnih in usnjenih izdelkov ter si ustvaril družino z avstrijskim dekletom. Dejavni je bil v slovenski katoliški skupnosti v Londonu.

ALBUM IZIDORJA CANKARJA

Ob 130-letnici rojstva pisatelja, urednika, prevajalca, umetnostnega zgodovinarja, kulturnega organizatorja, sprva duhovnika, nato profesorja in diplomata Izidorja Cankarja je pri Mladinski knjigi v zbirki Album, ki jo ureja Nela Malečkar, izšla obsežna dokumentarna biografija Izidor Cankar - mojster dobro zasukanih stavkov.

Zamislila si jo je Alenka Puhar, ki je posebno pozorna do takih po vojni zamolčanih osebnosti. Poskrbela je za dokumentarno biografijo in izbor literature, s svojimi esejmi pa so jo sooblikovali Irene Mislej, Luka Vidmar, Bernard Nežmah, Igor Grdina, Željko Oset, Milček Komelj, Aleš Maver in Matjaž Hočevar, ki je pripravil izbor Cankarjeve bibliografije. Knjigo je oblikoval Klemen Kunaver. V knjigi je več kot dvesto fotografij. Prvič so jo predstavili 21. aprila v Zlati dvorani Narodne galerije v Ljubljani.

Že lani sta Alenka Puhar in Irene Mislej ravno tako pri Mladinski knjigi izdali knjigo z dolgim naslovom: Listi z roba, Kaj sta si pisala Izidor Cankar in Venio Pilon (in marsikaj o tem, kar sta zamolčala). V njej so korespondenca Izidorja Cankarja in Vena Piona ter eseja obeh urednic.

SLOVENSKI AVSTRALSKI GLASBENIKI

V Melbournu v Avstraliji je izšel obsežen prikaz slovenskega glasbenega ustvarjanja na peti celini Anthology of Slovenian Australian Musicians. Napisala ga je profesorica glasbe in organistka v slovenski cerkvi v Melbournu Katarina Vrsk. Uradna predstavitelj, pri kateri je bila tudi slovenska veleposlanica v Avstraliji Helena Drnovšek, je bila 21. februarja.

Knjiga govori o glasbenem ustvarjanju Slovencev, ki so po drugi svetovni vojni začeli množično prihajati v Avstralijo, in njihovih potomcev. Podrobno predstavlja več kot 70 pevcev in inštrumentalistov, skladateljev, številne vokalne in instrumentalne zasedbe, pa tudi utrip slovenske skupnosti v Avstraliji. Dodano je bogato slikovno gradivo.

SLOVENSKI ODHOD IZ AVSTRO-OGRSKE

Redni profesor zgodovine na univerzi v Mariboru, ta čas sicer slovenski veleposlanik na Dunaju dr. Andrej Rahten je pri Celjski Mohorjevi družbi izdal študijo Od Majniške deklaracije do habsburške detronizacije, Slovenska politika v času zadnjega habsburškega vladarja Karla. Uvodno besedo ji je napisal kardinal Franc Rode. Gre za nov prispevek k razumevanju prelomnih časov slovenske zgodovine ob koncu prve svetovne vojne in razpadu habsburške monarhije.

DRŽAVNA ODLIKOVANJA

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 26. aprila v predsedniški palači v Ljubljani vročil medalje za zasluge skupini zaslužnih javnih delavcev v zamejstvu in pa dopisnikoma RTV iz našega in koroškega

zamejstva Mirjam Muženič in Lojzetu Kosu.

Iz Italije so odlikovanja prejeli Giorgio Banchig (»za prizadevno delo za ohranitev slovenskega jezika, kulture in zavesti«), Drago Štoka (»za neomajno prizadevnost pri delu v dobrobit zamejskih Slovencev v Italiji ter za krepitev njihove narodne in jezikovne zavesti«) in Marjan Terpin (»za prispevek k uveljavljanju enakopravnega položaja slovenske narodne skupnosti v Italiji in k utrjevanju enotnega slovenskega kulturnega prostora«).

Nagrajenci s predsednikom Pahorjem. Od leve je drugi Terpin, tretji Štoka, zadnji pa Banchig (foto: Nebojša Tejić/STA).

NOVI KNJIŽICI ELENE BLANCATO

Tržaška besedna umetnica, italijansko govoreča velika ljubiteljica slovenskega ljudskega blaga in krajevne zgodovine Elena Blancato je pri založbi Talos v Cosenzi marca izdala drobno knjigo v slovenščini z naslovom *Vonj po kruhu*. Na beli strani po naslovnici beremo: „Posvečeno dragemu duhovniku Dušanu Jakominu, z naklonjenostjo in nostalgijo.“

Knjižico poživljajo na naslovnici reprodukcija slike, na kateri je Walter Rupini predstavil škedenjsko krušarico, na zadnjih straneh pa reprodukcije ženskih ljudskih noš iz Škedenja Saše Šantla.

Ob kratki uvodni pripovedi Blancatove o krušarici Roži lahko v knjižici preberemo opis škedenjske noše, bibliografijo, življenjepise avtorice, prevajalke dela v slovenščino (prof. Lee Caharije iz Izole) in ilustratorja Rupinija.

V italijanščini pa je, vedno pri založbi Talos, predstavila msgr. Jakoba Ukmarja in njegovo znamenito pridigo iz leta 1931 o krščanskem sožitju med narodi v knjižici *Pace, lavoro e pane, Piccolo saggio sulle riflessioni di un sacerdote durante la persecuzione fascista a Trieste* (Mir, delo in kruh, Kratek esej o razmišljanju nekega duhovnika v času fašističnega preganjanja v Trstu). Uvod je napisal prof. Tomaž Simčič, sama pa je ponatisnila Ukmarjevo pridigo s svojimi razmišljanji in komentarjem.

ZAMEJSKA PROSLAVA 25-LETNICE NEODVISNE SLOVENIJE

Konferenca za Italijo Svetovnega slovenskega kongresa, Kulturni center Lojze Bratuž in Krožek Anton Gregorčič so v okviru Srečanj pod lipami 11. junija priredili vsakoletno proslavo ob obletnici osamosvojitve Slovenije. Vrsto let je bila proslava na domačiji Marjana Terpina v Števerjanu, zdaj pa poteka v Kulturnem centru, ob letošnji 25-letnici pa je bila še posebej slovesna. V veliki dvorani so slovensko himno uvodoma zapela dekleta vokalne skupine Bodeča neža pod taktirko Mateje Černic. Uveljavljeni sestav je tudi zaokrožil praznični dogodek še s slovensko pesmijo na koncu večera.

Prisotne so nagovorili predsednik SSK za Italijo Karel Brešan in predsednik SSK Boris Pleskovič iz Ljubljane. Nato je spregovoril podpredsednik deželnega sveta Furlanije Julijske krajine in deželni tajnik Slovenske skupnosti Igor Gabrovec.

Na oder so nato stopili dijaki zavoda Trubar - Gregorčič iz Gorice, ki so prebrali svoja razmišljanja na temo slovenske državnosti, matične domovine in slovenstva, ki so nastala pod mentorstvom prof. Adrijana Pahorja. Nato je na oder stopil slavnostni gost letošnjega srečanja, predsednik prve vlade demokratične in samostojne Slovenije Lojze Peterle. V pogovoru s časnikarko Eriko Jazbar je obudil spomine na čas slovenske pomladi in osamosvajanja, razmišljal pa je tudi o stranpoteh slovenske države, o pomenu slovenske krščanske demokracije pa tudi o vrednotah, v katere so verjeli osamosvojitelji in ki so v današnji družbi manj v ospredju kot takrat. Kot evropski poslanec Nove Slovenije je spregovoril tudi o Evropi in Zahodu ter o današnjem času, ki je zahtevnejši od tistega pred četrto stoletja. Po proslavi je na zunanjem igrišču športnega središča Mirko Špacapan sledila družabnost v organizaciji Zveze slovenske katoliške prosvete in njenih včlanjenih društev.

Častni gost na proslavi Lojze Peterle v razgovoru z Eriko Jazbar (foto: Danijel Devetak).

UMRLA JE SLIKARKA ZORA KOREN ŠKERK

Po daljši bolezni je 17. maja umrla v Nabrežini slikarka Zora Koren Škerk. Rodila se je 1. maja 1927 v Zagorju na Pivki. Po vojni je bila dolga leta tajnica prej na nižji srednji šoli pri Sv. Jakobu, nato na učiteljski v Trstu, ob tem pa je obiskovala več slikarskih šol. Znani so predvsem njeni cikli grafik. Udeležila se je več skupinskih razstav, od leta 1971 pa je imela tudi vrsto osebnih razstav. Dosegla je več mednarodnih priznanj. Z možem, rajnim odvetnikom in politikom Jožetom Škerkom, je na njegovi domačiji v Trnovci v devinsko-nabrežinski občini zasnovala Umetniški in kulturni center Škerk, ki je kmalu zaslovel po izjemnih umetniških in zgodovinskih razstavah ter publikacijah, a je z njunim odhodom tudi zamrl.

**DVORANA
MARIJA GERDOLA**

Dvorano Mladinskega doma v Boljuncu so 17. aprila slovesno poimenovali po nekdanjem župniku Mariju Gerdolu (1930-2013), ki je bil pobudnik zidave tega župnijskega doma pred 45 leti. Po somaševanju v cerkvi je bil kulturni spored s petjem in nagovori v dvorani, v kateri so tudi odkrili spominsko tablo.

UMRL JE ŽUPNIK ANTON LAZAR

V Gorici je 18. aprila preminil duhovnik Anton Lazar. Rodil se je 11. januarja 1927 v Idriji, bil posvečen v duhovnika leta 1952 v Ljubljani, nakar je služboval na Idrijskem, Tolminskem in zgornji Soški dolini.

Leta 1972 je sprejel vabilo, da pride pomagat na Goriško, kjer je obiskoval semenišče. Zamejstvu je velikodušno posvetil najboljša leta. Dejaven je bil v več organizacijah. V letih 1972-86 je bil župnik v Doberdobi, v letih 1986-2011 pa v Števerjanu. Nato je postal kanonik in duhovni pomočnik v Gabrjah, vendar se je že naslednje leto zaradi zdravstvenih težav preselil v Duhovniški dom v Gorici. Pokopali so ga v Idriji.

SKAVTI

Tržaški del Slovenske zamejske skavtske organizacije, ki je danes organiziran v dveh stegih, je imel jurjevanje 17. aprila pri Mavhinjah. Mašo je daroval škofijski duhovni vodja Tone Bedenčič, obred obljub pa sta vodila pokrajinska načelnika Nada Petaros in Matia Premolin. Obljubilo je 14 volčičev in volkuljic ter 18 izvidnikov in vodnic.

Goriški del SZSO je imel jurjevanje 1. maja v Štandrežu. Mašo je daroval nadškofijski duhovni vodja Renato Podbersič, obred obljub pa je vodil pokrajinski načelnik Milko Di Battista. Obljubilo je 6 volčičev in volkuljic ter 7 izvidnikov in vodnic.

ZBORNİK LICEJA PREŠEREN

Ob 70-letnici obnovitve slovenskega šolstva v današnjem zamejstvu v Italiji je 70-letnico praznoval tudi Državni znanstveni licej France Prešeren v Trstu, ki ima danes dve znanstveni, jezikovno in klasično smer, rodil pa se je pod Zavezniško vojaško upravo leta 1945 kot realna gimnazija. Leta 1948 je dobila še »klasične vzporednice«.

Ob jubileju je šola izdala zbornik, ki sta ga predili profesorici Lidia Rupel in Neva Zaghet in nnosi naslov Licej Prešeren, Trst ... šola, ki daje korenine in peruti ... Bogato publikacijo je grafično oblikoval prof. Boris Grgič.

ŠKOFOV VIKAR V GORICI

Župnik in donedavni dekan v Štandrežu Karlo Bolčina je 4. maja postal novi škofov vikar za Slovence v goriški nadškofiji. Nasledil je msgr. Oskarja Simčiča, ki je tistega dne obhajal 90-letnico in je nadškof Redaelli zato ugodil njegovi prošnji, da ga razreši. Ob 90-letnici in 65-letnici mašništva je bilo v Štandrežu tistega dne slovesno somaševanje z msgr. Simčičem.

Novi slovenski dekan je zdaj župnik Marjan Markežič.

**NOVA PROVINCIALKA
ŠOLSKIH SESTER**

Tržaška provica šolskih sester ima novo provincialno predstojnico. To je s. Andreja Kete. Njena namestnica je s. Valentina Rupnik, v provincialnem svetu pa so še tri svetovalke.

70 LET PASTIRČKA

Otroška revija Pastirček, ki so jo za veliko noč leta 1946 začeli izdajati slovenski duhovniki v Gorici, je svojih 70 let praznovala 10. aprila z zahvalno mašo pod lipami na vrtu in s prireditvijo v dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici. Nastopili so otroci iz goriške, videmske in tržaške pokrajine. Župnik Marjan Markežič, ki revijo ureja zadnjih 35 let, je izročil nekaj priznanj zvestim sodelavcem, priznanja in zahvale pa je bil deležen tudi sam.

Na ogled je bila razstava 1.400 risb mladih sodelavcev, dosedanjih letnikov revije in njenih knjižnih izdaj. Za jubilej se jim je pridružila knjižica Berte Golob Iz Božje roke za otroke, ki jo je sozaložilo Ognjišče.

Za revijo Pastirček, ki ima okoli 2.000 izvodov naklade in je nekaj let izhajala tudi v Trstu, skrbi Zadruga Goriška Mohorjeva. O njeni priljubljenosti govori dejstvo, da prejema urednik vsak mesec od 200 do 300 risbic in okoli 500 spisov mladih sodelavcev.

O ANDREJU GOSARJU V TRSTU IN GORICI

Po simpoziju in izidu obsežnega multidisciplinarnega zbornika v matični Sloveniji so se sociologa in politika Andreja Gosarja spomnili tudi v Trstu in Gorici z okroglima mizama in dokumentarnima razstavama 2. maja v Peterlinovi dvorani v Trstu in 5. maja v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Na obeh večerih so nastopili župan iz Logatca Berto Menard, knjižničarka Bibljana Mihevc in pobudnik srečanj Štefan Skledar. V Trstu so bili ob njih še Tomaž Simčič, Kajetan Gantar in Jože Ramovš, v Gorici pa Mira Cencič in Ivo Jevnikar.

JUBILEJA DVEH ZBOROV

Zbor Fantje izpod Grmade iz Devina je ob 50-letnici svojega delovanja 29. maja pripravil jubilejni koncert v devinskem gradu. Danes ga vodi Herman Antonič, s sedanjimi in nekdanjimi pevci pa je nastopil tudi pod vodstvom svojega zgodovinskega dirigenta Iva Kralja. Zbor je izdal tudi spominsko brošuro, ki sta jo uredila Aleš Breclj in Marko Tavčar.

Moški pevski zbor Mirko Filej iz Gorice pa je svoj zlati jubilej praznoval 5. junija s koncertom v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Ob tej priložnosti je pripravil novo zgoščenko. Zbor od ustanovitve vodi Zdravko Klanjšček.

25-LETNICA CENTRA ALETTI

Ob 25-letnici Centra Aletti, ki ga v Rimu vodi jezuit p. Marko Rupnik, in ob 20-letnici njegovega umetniškega ateljeja, ki je zaslovel po vsem svetu zaradi sakralnih mozaikov, je bilo 8. aprila v papeški kapeli Odrašenikova Mati v Vatikanu, ki jo krasijo Rupnikovi mozaiki, zahvalno somaševanje, ki ga je vodil sv. oče Frančišek.

ODLIKOVANJE ZA MICHLA EBNERJA

Slovenski predsednik Borut Pahor je 26. maja izročil več državnih odlikovanj tujim diplomatom in politikom, ki so zaslužni za razvoj mednarodnih stikov Republike Slovenije.

Red za zasluge je prejel nekdanji državni in evropski poslanec Južnotirolske ljudske stranke, sedanji predsednik trgovinske zbornice v Bocnu, časnikar in podjetnik dr. Michl Ebner. Od nekdanj veliko sodeluje s Slovenci v Italiji in Avstriji, v Rimu in Bruslju pa si je prizadeval za mednarodno priznanje Slovenije ter njen vstop v Evropsko zvezo. Po materinem očetu je tudi slovenskega rodu, na kar je zelo ponosen. Na slovesnost je povabil tudi bivša deželna tajnika Slovenske skupnosti, s katerima je veliko sodeloval, Damijana Terpina in Iva Jevnikarja.

Po slovesnosti v Ljubljani. Od leve: Damijan Terpin, Ebnerjeva tajnica Johanna Ruppert, Michl Ebner, Ivo Jevnikar.

OBRAZI DVEH DOMOVIN

Odpiranje treh razstav. Od leve spredaj Erika Jazbar in Jože Leskovec, v ozadju Franka Žgavec, Boštjan Kocmur, Mirjam Oblak, Uroš Zorn in Verena Koršič (foto: Danijel Devetak).

Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici je 3. junija pripravil lep argentinsko-slovenski večer, in to v sodelovanju z Izseljenskim društvom Slovenija v svetu. Pod naslovom *Obrazi dveh domov* se je zvrstilo več dogodkov, katerih vezna nit so bili Slovenci v Argentini, ki izhajajo iz politične emigracije. Po pozdravih predsednice Kulturnega centra Franke Žgavec, predsednika Izseljenskega društva Uroša Zorna in pobudnice prireditve časnike Erike Jazbar so v pritličju in prvem nadstropju odprli kar tri razstave.

Prva, z naslovom *Tone Oblak*, zapustil sled sem svojih korenin,

je predstavitev življenja in dela znanega podjetnika, rezbarja, kiparja in kulturnega delavca, ki se je z brati kot mladenič preselil v Buenos Aires in z njimi ustanovil eno najuspešnejših slovenskih podjetij, v prostem času pa uresničil več oltarjev in umetniških del, za gledališke predstave pa nešteto mogočnih scenografij. O razstavi je spregovorila Verena Koršič Zorn.

Umik čez Ljubelj, maj 1945, skozi objektiv Marjana Kocmurja. To je naslov dragocene razstave fotografij, ki jih je poklicni fotograf v Ljubljani Marjan Kocmur posnel v maju 1945, ko se je s civilnim prebivalstvom in vojaki umikal prek Gorenjske in Ljubelja na Koroško, in potem v begunskih taboriščih. O izboru fotografij je spregovoril njegov nečak Boštjan Kocmur.

Razstava *Življenje* in delo izseljenskega duhovnika Janeza Hladnika pa je nastala v Rovtah, rojstnem kraju tega zaslužnega dušnega pastirja, ki je že pred vojno delal med primorskimi izseljenci v Argentini, nato pa omogočil povojnim beguncem pot v to državo. Uresničil je tudi naselje Slovenska vas. Na panojih je predstavljena njegova življenjska zgodba od rojstnega kraja do Argentine. O razstavi je spregovoril njen avtor Jože Leskovec.

V veliki dvorani je sledil kulturni program. V gosteh sta bila v Argentini rojena solista, in sicer svetovno znani basbariton Marko Fink in bariton Luka Somoza Osterc, ki sta ob klavirski spremljavi Tadeja Horvata pripravila polurni koncert slovenskih in argentinskih del ob recitiranju nekaj poezij.

Sledil je še nastop otroške in mladinske folklorne skupine Mladika iz Buenos Airesa, ki je z goriškim nastopom zaključila svojo prvo turnejo v Sloveniji, ki se je začela 15. maja. Mladi slovenski plesalci so postregli s slovenskimi in argentinskimi plesi. V imenu voditeljev je prisotne nagovorila Tatjana Modic, vsem pa se je zahvalila še Mirjam Oblak, ravno tako iz Buenos Airesa.

JANČAR NAGRAJEN V ABRUCIH

Slovenski pisatelj in esejist, akademik Drago Jančar je 30. aprila v Abrucih prejel 20. mednarodno literarno nagrado Ignazio Silone. Slovesnost je bila v kraju Pescina, kjer se je rodil znameniti italijanski pisatelj. Deželna uprava je pisatelju priredila tudi sprejem v Aquili, v Pescini pa je imel še srečanje z dijaki.

Jančar je med najbolj prevajanimi sodobnimi slovenskimi ustvarjalci, saj najdemo njegova dela v 18 jezikih. Več knjig je izšlo tudi v italijanščini. Nekaj jih je prevedla tržaška prevajalka prof. Veronika Breclj, ki je na slovesnostih v Abrucih tolmačila pisatelju. V utemeljitvi nagrade so prireditelji zapisali, da je Jančar glasnik Slovenije, svobode, demokratičnih vrednot in prijateljstva med narodi.

UMRL JE POLITIK GEORGE VOINOVICH

V Clevelandu je v nedeljo, 12. junija, zjutraj med spanjem preminil vidni ameriški politik George Voinovich. Po materi Josephine Bernot je bil slovenskega izvora, po očetu pa je izhajal iz srbske manjšine v Kordunu na Hrvaškem. Na slovensko skupnost je bil močno navezan. Še v petek zvečer je nastopil z navdušenim govorom na proslavi 25-letnice slovenske neodvisnosti na županstvu v Clevelandu.

Rodil se je v Clevelandu 15. julija 1936. Bil je katoliško vzgojen, diplomiral je iz upravljanja in iz prava. Veljal je za zmernega republikanca. Kar 46 let je bil javni delavec, prej v sodstvu, potem v politiki. V letih 1967-71 je bil državni poslanec Ohia. Tako kot njegov predhodnik, slovenski demokrat Frank Lausche, je bil nato župan Clevelanda (1980-89), guverner Ohia (1991-1998) in zvezni senator (1999-2011).

Za letošnje predsedniške volitve je bil izvoljen za delegata na republikanski konvenciji, podpiral pa je Johna Kasicha.

UMRLA JE ANAMARIJA VOLK ZLOBEC

V hospicu v Nabrežini je 7. junija po hudi bolezni preminila upokojena učiteljica in otroška pisateljica Anamarija Volk Zlobec. Rodila se je v Trstu 15. novembra 1937 in odraščala v Rojanu, z družino pa je živela v Miljah. Leta 1955 je maturirala na slovenskem učiteljsišču v Trstu in se nato še izpopolnjevala. Najprej je bila vzgojiteljica v otroških vrtcih, nato učiteljica na različnih osnovnih šolah na Tržaškem.

Od mladih nog je rada pisala, saj je bil njen prvi objavljeni prispevek natisnjen v srednješolskih letih v Literarnih vajah. Za Radio Trst A je od leta 1958 dalje napisala celo vrsto pravljic in otroških igric. Veliko je objavljala tudi v naši reviji Mladika, od leta 1975 dalje v otroški reviji Pastirček, zadnja leta tudi v rojanskem glasilu Med nami.

Od leta 1999 do 2013 je v knjižni obliki pri Mladiki in Goriški Mohorjevi družbi izdala - tudi v sodelovanju z Magdo Starec Tavčar in drugimi odličnimi ilustratorkami - kar deset knjig pravljic in slikanic. Pripravljala pa je tudi enajsto - izbor otroških igric.

PROFESOR BORIS PATERNU 90-LETNIK

Petega junija je praznoval devetdeseti rojstni dan literarni zgodovinar in teoretik, akademik, profesor Boris Paternu. Rodil se je leta 1926 v Predgradu in leta 1951 diplomiral na slavistiki Filozofske fakultete v Ljubljani, kjer je leta 1960 tudi doktoriral iz literarnih znanosti. Profesor Paternu ima velike zasluge na področju slavistike; dolgo let je predaval zgodovino slovenske književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani, bil je glavni urednik za književnost v Slavistični reviji (1970-1996), organizator in sodelavec Seminarja za slovenski jezik, literaturo in kulturo od leta 1966 naprej, ustanovitelj mednarodnega simpozija Obdobja v slovenskem jeziku in književnosti, organizator skupinskega dela Slovenska književnost 1945-1965 I, II s sodelavci, in je uresničil večletni projekt raziskav s študenti Slovensko pesništvo upora 1941-1945 v štirih knjigah. Je avtor številnih razprav, člankov, esejev, antologij in študij, katerih razpon je izredno širok, saj sega v vsa obdobja slovenske književnosti, od reformacije preko baroka, razsvetljenstva in romantike vse do simbolizma, ekspresionizma, modernizma in postmodernizma.

Svoja raziskovanja je predstavil tudi zunaj slovenskih meja v strokovnih revijah (Avstrija, Nemčija, Češka, Poljska, Rusija, Švedska, Italija, ZDA, Avstralija), na predavanjih na univerzah v tujini, na mednarodnih slavističnih kongresih in na mednarodnem Nobelovem simpoziju, ki ga je organizirala Švedska akademija znanosti v Stokholmu leta 1985.

70-LETNICA SLOVENSКИH ŠOL V ITALIJI

Ob izteku 70-letnice prvega šolskega leta po obnovitvi slovenskega šolstva v Italiji so ravnatelji slovenskih šol 19. aprila pripravili prireditev v Kulturnem domu v Trstu. Režiral jo je Romeo Grebenšek. Najprej so bili protagonisti učenci in dijaki osnovnih in srednjih šol. Občinstvo so vodili po stavbi, v kateri je imela vsaka šola svoj kotiček.

Večerni del je bil v veliki dvorani. Sodelovali so dijaki višjih srednjih šol, izbrani govorniki iz vseh treh pokrajin in pevski zbor učencev srednje šole pri Sv. Ivanu. Proslava je povezoval televizijski voditelj Evgen Ban, plesno koreografijo pa je ustvarila plesalka in koreografinja Daša Grgič.

Zbrane so nagovorili ravnatelj deželnega šolskega urada v Furlaniji Julijski krajini Pietro Biasiol, minister Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc, šolnici iz Benečije Živa Gruden in Antonella Bukavac, dijak goriškega klasičnega liceja Primož Trubar Cristian Visintin ter gledališki igralec Slovenskega stalnega gledališča Romeo Grebenšek s sinčkom Lanom.

KIPAR FRANCE AHČIN DOKONČNO SPET DOMA

V Domžalah so 17. maja odprli stalno razstavo kiparja Franceta Ahčina (Domžale, 1919 - Buenos Aires, 1989), in sicer prav na podstrešju njegove rojstne hiše, na Menačenkovi domačiji, kjer je zdaj etnografski muzej.

Umetnik, ki je delal zlasti z lesom in glino, je leta 1945 diplomiral na umetnostni akademiji v Firencah, leta 1947 pa se je z begunskim valom izselil v Argentino, kjer je bil zelo dejaven v slovenski skupnosti. Nekaj mesecev pred smrtjo je leta 1989 obiskal Slovenijo in razstavljal v Domžalah, Ljubljani in Slovenj Gradcu. Domačemu kraju je poklonil več kot sto svojih del. Nekaj jih je v različnih muzejih in galerijah, veliko v Kulturnem domu Franceta Bernika v Domžalah, zdaj pa je v rojstnem kraju našla svoje mesto še stalna zbirka.

Literarni natečaj Mladike 2016

Revija Mladika razpisuje XLV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	POEZIJA
Prva nagrada 500€	Prva nagrada 300€
Druga nagrada 300€	Druga nagrada 150€
Tretja nagrada 250€	Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do **31. OKTOBRA 2016**.

Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani

(oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisateljica Vilma Purič, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2017. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Prebrali so za vas:

Dr. Rozina Švent

Slovenski begunci v Avstriji

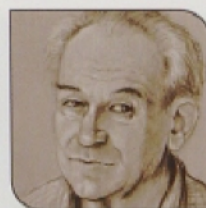
Cvetoči klas pelina. Slovenski begunci v Avstriji po letu 1945

Obsežna slikovna monografija (288 str.), ki je pred kratkim zagledala luč sveta v Ljubljani, je kar preveč neopazno šla mimo nas. Izšla je v znamenju 70-letnice tragičnih povojnih dogodkov, ko je ok. 20.000 ljudi zapustilo domovino Slovenijo in se podalo na negotovo begunsko pot – večina v Avstrijo, nekaj tisoč pa tudi v Italijo. Žal se je ta pot za mnoge končala tragično, saj jih je kar polovica (vrnjena domobranska vojska in nekaj sto civilistov, ki so jo spremljali) končala v temačnih kraških brezni.

Toda to še zdaleč ni knjiga, ki bi opisovala to »begunsko tragedijo«. To je knjiga, ki nam govori predvsem o tem, da se je tudi po tem »dogodku« vendarle nadaljevalo ŽIVLJENJE. Njena največja dragocenost je njena dokumentarna vrednost, saj nam prikazuje tako določene statične objekte – begunske barake, njihovo notranjost,

skromno opremo, knjižne naslovnice, plakate – kot tudi »ujete trenutke življenja«: ljudi pri različnih opravilih, prizore z različnih kulturnih prireditev, otroke v vrtcih, v šoli in pri raznih verskih obredih – od krsta do obhajila, birme, pa nasmejjane poročne pare in v črno oblečene svojce, ki se poslavljajo od svojih dragih, ki jih bo zakrila »tuja« zemlja. Ta sklop pa končuje skupina fotografij, ki prikazujejo dokončno slovo (odhod) in zaskrbljenost: kaj jih čaka tam daleč preko morja?

Ta knjiga »je ogledalo za naš čas in nosi v sebi seme boljše prihodnosti. Vabi nas k utrditvi skupnega spomina, predvsem pa k ohranjanju upanja in zaupanja v notranjo moč slovenskega človeka, ko se odloča za dobro v najtežjih okoliščinah. Nešteto portretiranih obrazov nam pričuje o tem, da ni življenjske ne zgodovinske preizkušnje, ki je ne bi mogel oplemenititi niz zavestnih človeških odločitev za dobro, lepo in resnično, tudi sredi najhujše negotovosti in navidezne brezizhodnosti. Zato je knjiga izziv za nas

Ciril Velkovrh

Milček Komelj

Sveta brata Ciril in Metod:

njuno izročilo v slovenski likovni ustvarjalnosti

Kulturna pot z Vzhoda na Zahod, bližina in tujost

V ne obsežni publikaciji, a zelo bogati podatkov, ki jo je izdala Celjska Mohorjeva družba, je profesor dr. Milček Komelj zbral veliko zanimivega o svetih bratih Cirilu in Metodu. V prvem poglavju je avtor predstavil upodabljanje blagovestnikov pri Slovencih. Ciril in Metod sta prišla na Moravsko poučevat krščansko vero v slovanskem jeziku že leta 863. Zaradi nasprotovanja nemških škofov sta morala zagovarjati svoje delo tudi pri papežu v Rimu.

Na poti tja sta obiskala tudi slovenske kraje. Slovani so ju začeli svetniško častiti že kmalu po njuni smrti. Na naših srednjeveških freskah pa še ne najdemo njihovih upodobitev. Prvi, ki je javno oznanjal pomen njunega dela, je bil škof Anton Martin Slomšek. Intenzivneje pa smo Slovenci pričeli častiti oba brata, ko ju je leta 1880 papež Leon XIII. razglasil za svetnika. Sv. Ciril in Metod sta sozavetnika ljubljanske in mariborske škofije, Rusije, vseh Slovanov in celo vse Evrope. Samo sv. Metod pa je zaščitnik murskosoboške škofije.

Tako sta se kot junaka pričela pojavljati tudi v slovenski literaturi in umetnosti. Veliko izkopanin je najdenih in še več anekdot o svetih bratih živi med ljudmi na podeželju. Šele v poznem 19. stoletju so se pričele pojavljati slike in kipi svetih bratov na cerkvenih zidovih in znamenjih ter na številnih razglednicah in banderah.

Njihovi avtorji pa so bili naslednji cerkveni slikarji in podobarji: Matija Bradeška, Jakob Brollo, Vinko Čamernik, Anton Čeh, Tomaž Furlan - Fantoni, Josip Grošelj, Fran Ksaver - Tončič, Pavel Künl, Ignac Oblak, Simon Ogrin, Ivan Strnad, Štefan Šubic in prav gotovo še kdo.

Prve cerkve, posvečene sv. Cirilu in Metodu, pa so bile pri nas postavljene šele v začetku 20. stoletja. Zanje so pripravili načrte različni arhitekti.

- 1903: Grškokatoliška cerkev, Metlika
- 1910: ž. c., Podgrad – Brkini (arh. Ferdinand Tummeler)
- 1927: ž. c., Brje - Vipavske gorice (arh. Maks Fabiani)
- 1934, 1958: ž. c., Ljubljana – Bežigrad (arh. Jože Plečnik)
- 1936: Pravoslavna c., Ljubljana – Tivoli (arh. Momir Korinović)
- 1958: ž. c. - zvonik, Ljubljana – Bežigrad (arh. Anton Bitenc)
- 1971: ž. c., Maribor – Tezno (arh. Ciril Zazula)
- 1986: ž. c., Škofljica (arh. France Kvaternik)
- 1986: ž. c., Radenci (arh. Blaž Slapšak)

Med sedmimi kapelami pa sta le dve stali že v 19. stoletju. Zadnjo pa je postavil zopet sam lastnik zemljišča na svoje stroške.

- 1897, 1990: Molička peč (1780 m) pod Ojstrico (arh. France Kvaternik)
- 1898, 1990: pod vrhom Komna (1684 m) (duhovnik Peter Požavka)
- 1925, 1959: Trdkova - župnija Kuzma

vse: kliče nas k trdnosti v temeljnih civilizacijskih vrednotah, spodbuja nas, da se otresemo malodušja in v svoji domovini vztrajno delamo za mir ter za razcvet in razmah narodove ustvarjalnosti in življenjskih sil.« Tako sta v uvodu zapisala Lenart Rihar in Tone Rode.

Izbor objavljenih fotografij je iz bogatega arhiva Rafaelove družbe, ki šteje skoraj 20.000 posnetkov. Večino fotografij je posnel fotograf Marjan Hočevar, nekatere pa so posneli France Šetina, Marjan Kocmur in drugi.

Knjiga je obogatena tudi z zgodovinskim orisom slovenskega povojnega begunstva, ki ga je napisala mag. Helena Jaklitsch.

Objavljene fotografije so razdeljene na enajst sklopov: Novo življenje; Delo za preživetje; Zdravstvena oskrba; Prehrana; Otroci pa so rastle; Šolanje; Kulturna dejavnost; Šport in skavti; Versko življe-

nje; Obiski na Ljubelju, romanja, izleti, praznovanja; Slovo in odhod v svet.

Morda je manjša pomanjkljivost le v tem, da ni nikjer posebej izpostavljen oz. omenjen pomen žensk/žena, ki so nesebično opravile ogromno pomembnega dela, kar je omogočilo, da je ta novonastala skupnost beguncev lahko »normalno« zaživela. Prav od njihove iznajdljivosti je bilo odvisno, da je bila družina kolikor toliko sita, ureje-

na, oprana, skromno oblečena in da otroci niso toliko občutili pomanjkanja (tako osnovnih dobrin, kot tudi tistih sorodnikov, od katerih so bili tako nasilno ločeni).

Skratka, pred nami je knjiga, ki jo bodo z veseljem vzeli v roke ostareli nekdanji begunci, kakor tudi njihovi otroci, vnuki, pravnuki, da bi skupaj, ob gledanju fotografij, podoživljali nepozabni čas begunstva.

1928: Vrata (1100 m) pod Triglavom (arh. Ivan Vurnik)
1936: pri planinski koči (1660 m) pod vrhom Pece
1940: Ljubljana – Žale, poslovilna (arh. Jože Plečnik)
2001: Sotina, ž. Sv. Jurij (družina Koller, ing. grad. Anton Kolarič)

Zanimivo je bilo slišati pripombo umetnostne zgodovinarke dr. Ane Lavrič, da je večina teh zgradb postavljenih v obmejnih območjih kot obramba pred tujimi vsiljivci. Tako sta tudi na slovenskem etničnem ozemlju dve cerkvi na Tržaškem (Cerovlje in Padriče) ter kapela v Celovcu. Slovenci pa so pogosto posvečali svoja svetišča sv. Cirilu in Metodu tudi v drugih deželah, kamor so se odselili, kot npr. cerkev sv. Cirila in Metoda v Kew pri Melbournu (Avstralija), slovenska izseljeniška cerkev sv. Cirila v New Yorku in slovenska cerkev v Lorainu pri Clevelandu (obe ZDA) ter drugod.

V tem času je bilo ustvarjenih veliko umetniških del na raznih objektih in na slikah, ki so bile po večini tudi objavljene v publikacijah in koledarjih. Za njihovo ustvarjanje so zaslužni tudi naročniki in mentorji. Naj navedem le številne domače umetnike, slikarje in kiparje: Milko Bambič, Milan Bizovičar, Lojze Čemažar, Peter Černe, Avgust Černigoj, Tone Demšar, Roman Fekonja, France Gorše, Ivan Grohar, Štefan Hauko, Lojze Hribar, Rihard Jakopič, Stane Jarem, Ciril Jerič, Marko Jerman, Boris Kalin, Gabrijel Kolbič, Leon Koporc, Tine Kos, Tone Kralj, Mara Kralj,

Franc Ksaver - Zajc, Miha Maleš, Janez Mežan, France Mihelič, Izidor Molé, Slavko Pengov, Tomaž Perko, Alja Piry, Marij Pregelj, Maksim Sedej, Rudi Skočir, Rajko Slapernik, Hinko Smrekar, Lojze Spacal, Matija Stanek, Saša Šantel, Ive Šubic, Jurij Šubic, Helena Vurnik, Jožef Zela, Viktor Zmazka, Franc Zupet - Krištof idr.

V drugem poglavju avtor sprva opisuje pridihe bizantinizma v slovenskih upodobitvah sv. Cirila in Metoda v luči slovenskega položaja v jugoslovanskem prostoru. Sledi likovni pogled na južnoslovanski kontekst ter oživitev glagolice in cirilice v slovenskem slikarstvu in grafiki po 2. svetovni vojni. V zadnjem poglavju pa nam avtor najprej predstavi zgodovinsko spreminjajoč se slovenski odnos

do kulturnega izročila svetih bratov in slovenskih črkopisov na njunih upodobitvah. Temu sledi opis dela in ustvarjanja slikarja patra Marka Ivana Rupnika z odnosom Vzhoda in Zahoda. Avtor knjigo končuje z razmišljanji o zgodovinskih posledicah naglo pretrganega kulturnega izročila sv. Cirila in Metoda na naših tleh.

Ob koncu knjige je navedenih kar 159 opomb in uporabljene literature ter le 33 črno-belih fotografij z upodobitvami svetih bratov. Avtor poudarja, da je na Slovenskem še precej več njunih upodobitev in objavljeni pregled niti ni stremel za tem, da bi bil kataloško popoln. Obsežnejši pregled je lahko pripravil šele potem, ko mu je ljubiteljski fotograf Karel Rustja ljubeznivo prepustil v uporabo svoje obsežno dokumentarno gradivo.

Intervju z inž. Devano Lavrenčič – 4. del

“Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetske virov, med temi bi mogla odigrati svojo vlogo tudi jedrska energija”

Erika Jazbar

■ Kakšen je bil prvi stik z novim delovnim okoljem?

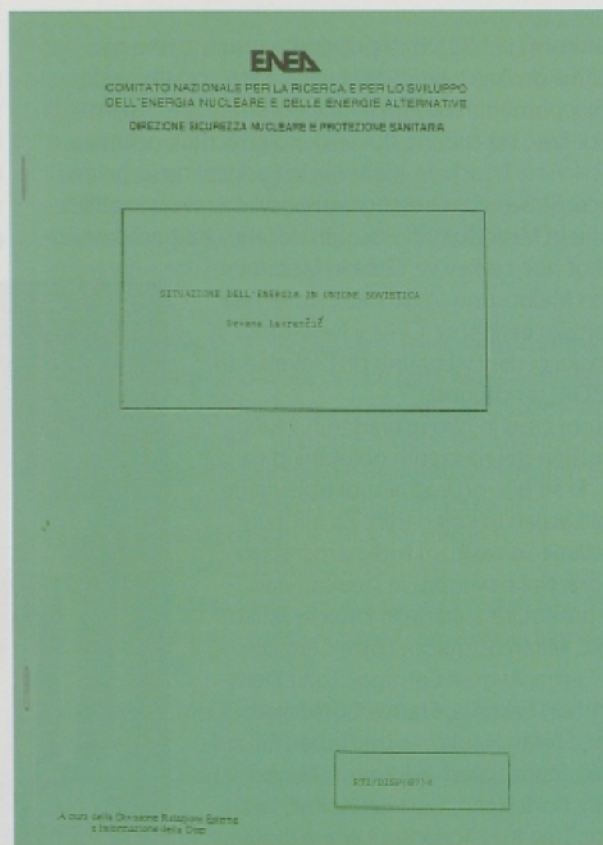
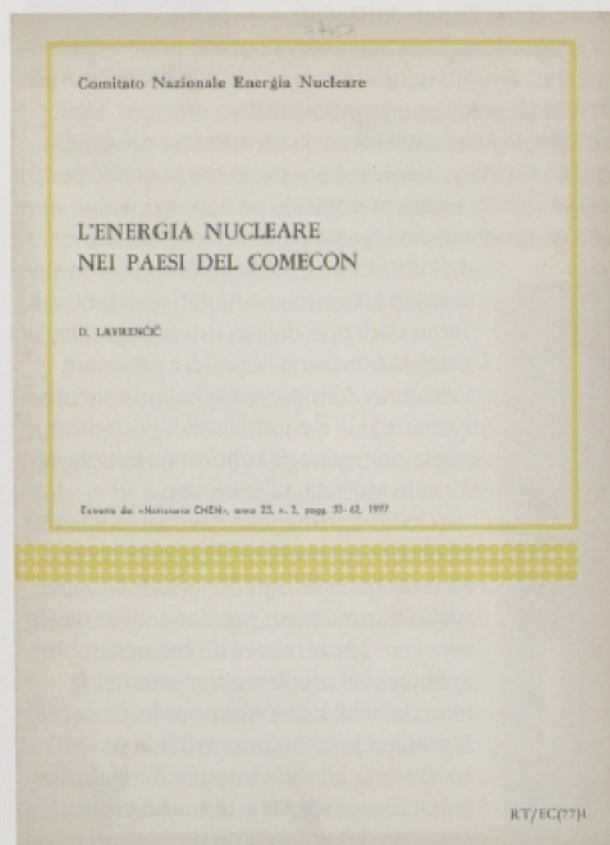
● Po poroki sem se 10. oktobra 1959 javila pri dr. Annetti Baroni, ki je bila takrat direktor oddelka za mednarodne zadeve in dokumentacijo (Affari internazionali e documentazione).

Prvi dan me je dr. Baroni seznanila s sodelavci, ki so bili razen enega vse sodelavke, bile so to njene kolegice še s časov univerze. Vse so namreč diplomirale na rimski univerzi La Sapienza. Naj jih omenim: to so bile Silvana Piermattei, ki je bila načelnica oddelka za pre-

vode, Paola Fiorentini, glavna urednica glasila CNEN Notiziario, Lilli Sansone, vse tri so bile fizičarke; Pisa Perilli je bila geologinja, Nadina Dainotto biologinja in Anna Casa kemičarka. Vse so bile tudi čistokrvne Rimljanke, le Lilli je bila Sicilijanka, doma iz Palermo.

Prisrčno so me sprejele in mi bile vsa leta, ne le dragocene in strokovno pripravljene kolegice, temveč so mi postale tudi prijateljice, bile so mi v veliko pomoč v Rimu, kjer razen Pa-squaleja nisem poznala nikogar. Stale so mi ob strani kot sestre, z ljubeznijo v

Študije in publikacije CNEN-a in ENEA

veselih in žalostnih trenutkih tega novega poglavja mojega življenja, pomagale so mi tudi spoznavati in vzljubiti Rim. Na vsako od njih ostajam navezana in hvaležna sem jim za vso pomoč, ki so mi jo dale.

Annetta in Nadina sta nas kmalu zapustili, ker sta se poročili, Silvano že kako leto ni več, preteklega julija nas je zapustila tudi Anna. Ostale, vse bližje devdesetim kot osemdeset-

tim, in jaz se danes pogovarjamo le še po telefonu, ki je nadomestil naše večerne pice in nato kosila, ki smo jih vzdrževale, dokler nam je zdravje to dopuščalo, danes pa je postalo srečanje v restavraciji preveč komplicirano.

Med njimi sem jaz najmlajša. Ko smo se upokojile, sem bila zadolžena za organizacijo mesečnih srečanj. Po moji operaciji na kolku leta 2011 so ta srečanja bolj redka, a, kot rečeno, so nam ostali telefonski pogovori. Z računalniki in SMS sporočili nobena nima veselja, niti prakse.

Moje delo je bilo raziskovalno, vendar to ni bilo delo v laboratoriju, temveč sem ga opravljala v knjižnici, ki je komaj nastajala. Zaradi poznavanja jezikov sem zbirala, razvrščala in urejala nove knjige in publikacije jedrske literature o napredku in razvoju raziskav in študij s področja miroljubne uporabe jedrske energije v svetu, sledila sem izsledkom, podatkom in informacijam, ki so bili objavljeni v najpomembnejših znanstvenih revijah z jedrskega področja, predvsem sovjetskih in nemških, in jih prirejala za objavo v mesečniku CNEN Notiziario. Članke sem v italijanski jezik, kot rečeno, prirejala in ne prevajala.

Za Notiziario sem tako v več desetletjih svojega dela pripravila na desetine in desetine člankov, poročil, opisov, tudi o povsem tehničnih problemih reaktorjev (PWR, BWR, HWR), predvsem iz Sovjetske zveze. Podobno kot sem to jaz delala iz sovjetskih revij, so izsledke in informacije iz ameriških, angleških in francoskih revij posredovale v Notiziario moje kolegice.

■ **Povrniva se k CNEN-u. Katere so bile Vaše zadolžitve?**

● Pri CNEN-u sem delala najprej na oddelku za prevajanje, kjer sem bila odgovorna za prevode v italijanski jezik izsledkov o jedrski fiziki, kemiji (osnovnih ved) iz ruščine in nemščine. Kasneje so

me predstavili na oddelku za statistično-ekonomske raziskave o konkurenčnosti jedrskih elektrarn in za analitske študije o predvidenem razvoju jedrskih energetskih programov.

»Za Notiziario sem tako v več desetletjih svojega dela pripravila na desetine in desetine člankov, predvsem iz Sovjetske zveze.«

■ **Kaj pa strokovna slovenščina?**

● O moderni fiziki, kemiji, tehniki je v slovenskem jeziku prvi pisal profesor

Lavo Čermelj v Proteusu (1933), po vojni leta 1945 pa akademik profesor Anton Peterlin, Nestor slovenskih fizikov. Njegov je tudi predgovor v knjigi Živeli bomo s pomočjo atomov (Wir werden durch Atome leben), ki je prevod v tehnično, strokovno pravilno slovenščino nemškega izvirnika. Ta prevod je pravzaprav prikaz stanja raziskav miroljubne uporabe jedrske energije, tako kot je bil objavljen na prvi Ženevski konferenci leta 1955 (International Conference on Peacefull uses of Atomic Energy). A slovenščina je tista iz petdesetih let prejšnjega stoletja.

V šestdesetih in sedemdesetih letih so v Ljubljani izhajali prevodi v slovenščino predvsem nemških tekstov o moderni fiziki 20. stoletja, med temi knjiga, ki jo je podpisal Werner Heisenberg z naslovom Del in celota (Der Teil und das Ganze), ali tista, ki jo je napisal Jost Herbig z naslovom Verižna reakcija (Kettenreaktion), in pa biografija atomske bombe Roberta Jungka, Svetleje od tisoč sonc (Heller als Tausend Sonnen 1929–1956). Nemške izvirnike mi je iz Nemčije pošiljal Peter Merku in so mnogo pripomogli k mojemu pisanju poročil v nemščini.

Strokovni tehnični izrazi iz jedrske znanosti in tehnike so bili prvič izdani v petih jezikih Združenih narodov v Atomic Energy – Glossary of technical terms. Leta 1997 je izšel v Ljubljani Pojmovnik jedrske tehnike in varstva pred sevanjem (Glossary of terms in nuclear technology and radiation protection: english-slovene, slovene-english).

V knjigi inž. D. Mattanovich (1936) Elektrotehnika je priložen strokovni elektrotehnični slovar (slovensko-nemški, nemško-slovenski).

Strokovne knjige sem si skupaj z Milenko, slavistko, nabavljala v Ljubljani, in z branjem sledila posodabljanju ne samo svoje, ampak tudi strokovne jedrske slovenščine. Z Milenko sem bila tudi vedno na tekočem glede novih knjig, ki so izhajale v Sloveniji.

V svojem poklicnem delu se mi ni nikoli zgodilo, da bi uporabljala strokovno slovenščino, enkrat sem uporabila srbohrvaščino, to je bilo na simpoziju v Rimu o uranskih mineralizacijah v Srbiji. Uradni jezik "atomščine" pa je bila in je angleščina. Prve pojme o jedrski energiji sem prejela v italijanščini in danes s tem intervjujem prvič pišem o jedrski energiji v slovenščini s prevodom iz italijanščine. Upam, da mi bo uspelo spregovoriti o svojem delu v strokovno pravilni slovenščini, ki bo obenem tudi razumljiva za nestrokovnjake ...

■ Vidim, da svoje članke podpisujete s strešicama ...

- Drugače se jaz ne podpisujem!

■ Kako bi opisali to obdobje?

- Vzdušje, ki je vladalo v desetletjih po drugi svetovni vojni, v času miroljubnega atoma, je bil po eni strani čas tekmovanja med ZDA in SZ, tudi z grožnjo jedrske vojne, po drugi strani pa tudi čas velikih obetov in uspehov v razvoju jedrskih elektrarn, uporabe radioaktivnih izotopov v znanosti, medicini, tehniki, bil pa je to tudi čas tragičnih nesreč.

Še pred nacionalizacijo električne industrije v Italiji leta 1962 se je naš sektor (Affari internazionali e documentazione) preimenoval v DAISE – Mednarodne zadeve in ekonomske študije (Divisione Affari internazionali e studi economici). Dr. Annetto Baroni je zamenjal novi direktor dr. Achille Albonetti. Bili so ustanovljeni štirje uradi za študij ekonomskih vprašanj in perspektiv dolgoročne vloge jedrske energije v elektrogospodarstvu.

Leta 1963 so omenjene urade združili v enega, ki je bil Urad za konkurenčnost in razvoj jedrske elektroenergetike (Ufficio costi e sviluppi nucleari). V njem so bili elektroinženirji, fiziki, matematiki, ekonomisti, pravniki, zbrani za statistično-ekonomske in analitske študije o predvidenem razvoju jedrskih energetskih programov in vključitvi nukleark v električno omrežje (za strategijo jedrske energetike) ter analizo tehnološkega razvoja industrijskih reaktorjev (PWR, BWR, HWR, GCR, FB) in jedrskega gorivnega cikla (U-Pu).

Leta 1963 so me iz Dokumentacije predstavili v ta urad. Ob načelniku, inženirju Giovan Battista Scuriciniju, nas je bilo v uradu še šest elektroinženirjev, nekateri, kot jaz, tudi z "atomsko" specializacijo. Po dva ali trije smo od leta 1963 v sodelovanju s kolegi EURATOM-a in IAEA pripravljali študije o vsebinah, ki sem jih prej omenjala.

■ Kakšne so bile ekonomske študije?

- Gospodarski uspeh jedrskih elektrarn je odvisen od tehnološkega razvoja in s tem povezanega zmanjšanja stroškov za napravo in cene goriva. Cena proizvedene energije (kWh) je izračunana iz stroškov investiranega kapitala, jedrskega goriva, obratovanja, vzdrževanja naprave in dohodkov prodaje v njej na proizvedeno gorivo (Pu). Pri obratovanju reaktorjev in pridobivanju jedrskega goriva je odstranjevanje in shranjevanje odpadkov eden izmed najpomembnejših faktorjev, ki določa, v kakšni meri morejo jedrske elektrarne konkurirati s klasičnimi in kolikšna je garancija jedrske varnosti naprave za zaščito pred radioaktivnim sevanjem.

■ Kako pa ste se znašli v novem uradu?

- Tudi tu sem našla dobre delovne tovariše in prijatelje, z nekaterimi sem sodelovala ves čas moje dejavnosti pri CNEN-u, vse do upokojitve leta 1994, to sta bila predvsem Paolo Valant in Paolo Venditti.

Leta 1965 se je naš urad preimenoval v Službo za ekonomske študije (Servizio Studi Economici), leta 1975, ko je načelnik postal Venditti, pa v Oddelek za ekonomske zadeve in študije (Divisione Studi e Affari Economici), medtem ko se je naš sektor iz DAISE preimenoval v RES (Direzione Centrale Relazioni Esterne). Direktor je še naprej ostal dr. Achille Albonetti, inž. Scuricini pa je postal načelnik novega oddelka za obogatitve urana. V urad sta se nam pridružila še Tržačan Radames, zadolžen za vprašanja vesolja, in Sergio za okolje.

Od sredine šestdesetih let vse do konca sedemdesetih let so naše statistično-ekonomske raziskave in analitične študije obravnavale predvideni razvoj in vključitev industrijskih reaktorjev v električne sisteme držav zahodne Evrope in SZ ter konkurenčnost jedrskih elektrarn s klasičnimi na premog in nafto.

■ Na čem sloni omenjena konkurenčnost?

- Načrtovanje gradnje jedrskih elektrarn je tesno povezano z vrsto uporabljenega reaktorja (PWR, BWR, HWR, GCR, FB), gorivnega cikla (U-Pu, U-Th) in novih specialnih materialov, kar dejansko tudi pogojuje jedrsko varnost in gospodarnost teh objektov. S temi vprašanji in s poznavanjem elektroenergetskega sistema se ukvarjajo študije o dolgoročnih jedrskih programih. O sliki, ki se je kazala leta 1971 in vse do konca leta 1980, je naš urad pripravljala za Notiziario članke z naslovom Potenza elettronucleare, ki je bilo v bistvu vsakoletno

poročilo o naročilih za nove jedrske elektrarne po svetu in napovedih razvoja sistema jedrskih elektrarn na svetovni ravni do leta 1985.

Leto 1972 je bilo rekordno za zahodni jedrski elektroenergetski trg. Analiza številnih končnega obračuna naročil v letu kaže, da so se v ZDA naročila večala, v Zahodni Evropi manjšala, drugod pa so več ali manj ostala nespremenjena. Slika se je v letih 1973–1981 spreminjala, ostala pa je skoraj povsod potrjena izbira reaktorja z lahko vodo in na obogateni uran.

S kolegi tehnične fakultete univerze v Rimu smo pod vodstvom profesorja Maurizia Cuma napravili več študij o tem, koliko je stala Italijo zamuda pri gradnji jedrskih elektrarn oz. odpoved uporabe jedrske energije, in primerjali cene električne energije, ki so jo proizvajali v jedrskih ali klasičnih termoelektrarnah na premog.

■ Kako se je nadaljevala zgodba gradnje elektrarn?

● Po prvi naftni krizi v začetku sedemdesetih let se je pri gradnji jedrskih elektrarn namenjala vedno večja pozornost varčevanju in racionalni uporabi elektrike, med drugim z daljinskim ogrevanjem in gradnjo toplarn, ki jih poganja odpadna toplota iz nukleark (District Heating).

Študije o možnosti uvajanja v Italiji daljinskega ogrevanja z odpadno toploto iz nukleark (Low temperature nuclear heat utilization studies performed in Italy) in možnost izgradnje oz. gospodarnost linij za transport toplote (Realisierbarkeit und Wirtschaftlichkeit der Waermetransportlinien

aus Kernkraftwerken (KKW) in Italien, District Heating in Italy: Present and Future) sem predstavila leta 1979 na mednarodni konferenci v Hamburgu v

Nemčiji (BRD), v Dresdenu leta 1980 (DDR) in v Chautauqua v ZDA leta 1988.

Konec sedemdesetih let so iz različnih razlogov nehali obratovati nekateri prototipi energetskih jedrskih reaktorjev. Za nekatere je bil konec življenjske oz. obratovalne dobe, za druge zaradi ne-

gospodarnosti, nekatere pa tudi zaradi nesreč, kot tista, ki se je zgodila marca 1979 v ZDA, in sicer v drugem reaktorju jedrske elektrarne na Otoku Treh Milij (TMI 2), k sreči brez katastrofalnih posledic. A prišlo je zelo jasno opozorilo o nujnosti raziskav glede varnosti, pa tudi o razgradnji poškodovanih jedrskih objektov. O izkušnji v Italiji z razgradnjo nuklearke Garigliano smo pripravili referat Decommissioning of nuclear facility (Farinelli, Gastaldi, Lavrenčič, Candelieri), ki sem ga predstavila na konferenci IAEA na Dunaju leta 1978.

Povedala Vam bom tudi za hecen prizor. Ko sem bila leta 1976 na mednarodnem simpoziju v državi mormonov Utah v ZDA, sem se pogovarjala z ameriškim kolego, ki mi je nato povedal, da je bil takoj po vojni v mednarodni komisiji, ki je določala mejo na Goriškem.

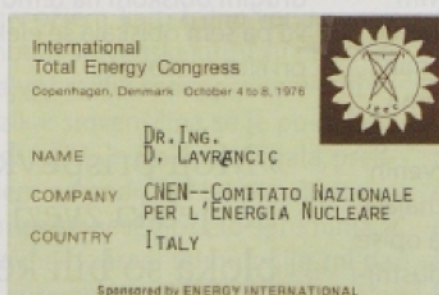
■ Kako pa se je spreminjala vloga CNEN-a?

● Po več kot 30-letni dejavnosti na področju miroljubne uporabe jedrske energije je konec sedemdesetih let CNEN razširil svoje delovno področje in pristojnost tudi na obnovljive energetske vire, tehnološke inovacije in varstvo okolja. Leta 1979 se je CNEN po 31 letih preimenoval v ENEA (Comitato nazionale per la ricerca e lo sviluppo dell'energia nucleare e delle energie alternative – Državni komite za jedrsko energijo in alternativne vire). Dejavnost na področju jedrske energije se je odtlej osredotočila na kontrolo nukleark, jedrsko varnost ter zaščito prebivalstva in okolja

»V začetku sedemdesetih let se je pri gradnji jedrskih elektrarn namenjala vedno večja pozornost varčevanju in racionalni uporabi elektrike.«

Reaktortagung 72

LAVRENCIC-CANNATA

Vstopnice raznih konferenc po Evropi in po svetu

pred radioaktivnim sevanjem v sektorju za varnost in zaščito (Direzione Centrale Sicurezza e Protezione), direktor je bil inž. Giovanni Naschi. (ENEA-DISP)

■ V Vaših člankih imajo posebno mesto države vzhodne Evrope.

● Moji prispevki k študijem o Sovjetski zvezi in državah Vzhodnega bloka so bili koristni zaradi mojega znanja ruščine in nemščine, za kar so mi bile dostopne revije iz Sovjetske zveze in Vzhodne Nemčije, ki smo jih prejeli pri CNEN-u v izmenjavo za Notiziario, ki smo ga pošiljali.

Ko sem se včlanila v Kerntechnische Gesellschaft (KTG), ki je bilo v Zahodni Nemčiji strokovno združenje jedrskih tehnikov, sem redno obiskovala njihove letne simpozije o reaktorjih, programih in o razvoju gradnje jedrskih elektrarn. Od leta 1970 do leta 1978 je to bila Reaktortagung (Dan reaktorja), leta 1980 so se preimenovala v Jahrestagung Kerntechnik in o le-teh poročala za Notiziario.

Vsakoletni program in sedež konference sta bila predhodno objavljena v reviji Atomwirtschaft (Atw) "On nuclear scene in Germany". Že leta 1973 sem pripravila za Atw članek o jedrskih raziskovalnih središčih v Sovjetski zvezi in državah vzhodne Evrope (Stand der Kernenergie in Osteuropa). Urednika Atw Rudiger Hossner in Wolfgang Muller sta me naprosila, naj za revijo pripravim tudi članek o sovjetskih AES (atomskih elektrostancijah) jedrskih elektrarnah.

V sedemdesetih letih med obema Nemčijama (BRD in DDR) ni bilo nikakršnih stikov, niti izmenjave znanstvenih revij, v vzhodnem Berlinu pa je izhajala revija Kernenergie, ki je objavljala opise sovjetskih jedrskih elektrarn z industrijskimi reaktorji sovjetske konstrukcije. Leta 1979 je tako Atw objavil članek

International Nuclear Safety Center at ANS, P

Kernenergie in der Energieversorgung der USSR (1979, Vloga jedrske energije v oskrbovanju ZSSR z energijo).

Dežele članice COMECON-a (vzhodni skupni trg) so bile DDR, Poljska, Češko-slovaška, Bolgarija in Madžarska.

■ Kako ste se lotili tega dela?

● Bilo je zabavno in poučno, saj je bil potreben le prevod iz "klasične" nemščine, ki so jo uporabljali v DDR, v "zahodno" nemščino, ki je bila polna anglicizmov tudi v tehničnih izrazih, kjer jih je vzhodna nemščina prevzemala iz ruščine.

Med drugim sem imela tudi predhodno znanje. Po prvem obisku Sovjetske zveze leta 1968 sem kot član delegacije CNEN-a, v okviru dvostranskega dogovora Italija-SZ iz leta 1965, obiskala poleg raziskovalnih središč v Moskvi, Obninsku, Dmitrovgradu, tudi atomsko elektrarno v Beloyarsku na Uralu. Med drugim obiskom na temo jedrske varnosti pa sem obiskala še elektrarno Nvaes pri Novovoronežu.

Jedrske elektrarne po svetu leta 1999

»Moji prispevki k študijem o Sovjetski zvezi in državah Vzhodnega bloka so bili koristni zaradi mojega znanja ruščine in nemščine.«

■ Ali je CNEN nakazal politiki tudi specifične predloge?

● Ne, mi smo tistim, ki so imeli nalogo, da odločajo, posredovali le splošno sliko stanja v drugih državah ali analizo specifične teme. Naše delo je slonelo na znanstveni podlagi, vsak posameznik je seveda imel svoje prepričanje, kar je človeško, vendar se s politiko nismo ukvarjali. Za politične izbire na področjih, ki so vezana na uporabo jedrske energije, so bili odgovorni drugi forumi. Dogajalo se je, da so našega predsednika klicali na kakšno avdicijo, vendar je poročal le z znanstvenega vidika, nasvetov ni dajal.

■ Kako se je danes spremenila ta ustanova?

● Leta 1991 se je ENEA preimenoval v Ustanovo za nove tehnologije, energijo in okolje (Ente per le nuove tecnologie, l'energia e l'ambiente). Jedrska energija je izginila iz imena in raziskovalnih programov. Ostajata pa še dve raziskovalno-razvojni središči ENEA za energijo, in sicer Casaccia in Frascati z več kot 4.000 zaposlenimi strokovnjaki, in Nacionalni inštitut za nuklearno fiziko. DISP je pa državni urad za varnost jedrskih elektrarn, pristojen za njih lokacijo, obratovanje in okolje.

Jedrska elektrarna v Novovoronežu

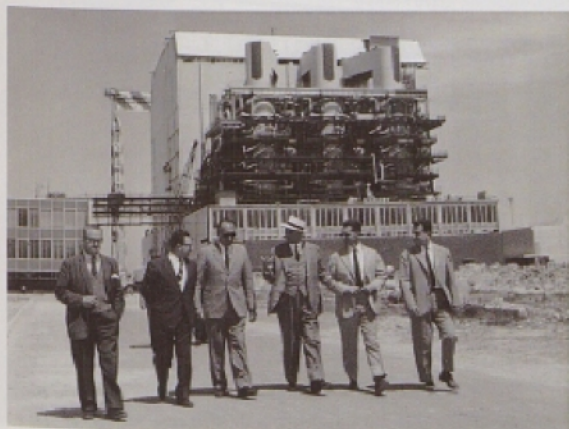
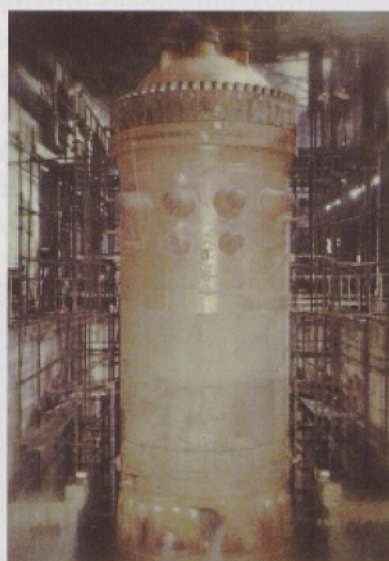
V Italiji so bile zgrajene tri jedrske elektrarne: Trino (PWR), Latina (gas, grafit/magnox), Garigliano (BWR). Prvo, v kraju Trino Vercellese v Piemontu, je zgradila družba Edison, drugo v Latini

pri Rimu ENI, tretjo pri reki Garigliano IRI. Zanimivo je, da so za vsako izmed treh izbrali različno tehnologijo.

Z referendumom leta 1987 se je Italija odločila, da se odpove jedrski energiji. Referendum je bil leto po nesreči v Černobilu, na rezultat je sosledje seveda vplivalo.

(se nadaljuje)

Tri jedrske elektrarne v Italiji. Na sredi zgoraj: Garigliano, levo spodaj Enrico Mattei pred elektrarno v Latini, desno Trino Vercellese

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

VII. V slovenski šoli

Mirella Urdih

Naša prva redna slovenska učiteljica je bila starejša gospa Josipina Posega Crasso, s katero sva večkrat šli po pouku isto pot od šole po Ulici san Cilino do vogala z Ulico Beato Angelico, ko je bila ona približno že doma, medtem ko sem sama zavila desno navzgor do ene svojih krstnih boter, Marie Trenta, kjer sem dobila kosilo in tam ostala, dokler je prišla mama domov iz trgovine. Tam sem tudi vadila prve klavirske vaje, ker sem začela s poukom pri gospe Romani Roze Zajec in doma še nismo imeli klavirja. Prav ta botra mi je darovala ob različnih rojstnih dneh dve lepi, veliki knjigi, *Sneguljčico* ter zgodbo *O zajcu in želvi* z ilustracijami iz Walt Disneyevih filmov. Nisem jih samo jaz neštetokrat prelistala in prebrala, ampak, zaenkrat, tudi moja dva otroka in vsi trije vnuki. In že takrat so knjige postale zame najljubše darilo, brez katerega si nisem mogla predstavljati praznika. Moje prvo slovensko čtivo je pa bil Finžgarjev roman *Pod svobodnim soncem*, ki

je izhajal kot podlistek v Primorskem dnevniku in sem ga vestno ven strigla, brala in hranila kar nekaj let, dokler ni izšla nova knjižna izdaja.

Italijanščino nas je poučevala mlada učiteljica Mirella Turel, medtem ko smo imeli za vse ostale predmete gospo Posego, ki je imela razumevanje za naše neizogibne težave. Nekoč mi je darovala majhnega grbastega možiclja iz rdeče korale, ki naj bi mi prinesel srečo. Kar nekaj let sem ga nosila pripetega na puloverju ali jopici, dokler se mi je nekam izgubil ... ko sem si znala brez njegove pomoči očitno že sama pomagati.

Spodaj: stara razglednica Sv. Antona novega, kjer je bila birma 30.06.1946.

Na drugi strani: jaz kot birmanka, ko je za spomin bilo potrebno iti k fotografu.

Svetoivanska slavistka, kritičarka, pisateljica Milica Kravos je v knjigi *Narodni dom pri Sv. Ivanu*, ki je izšla leta 2007, podrobno in dokumentirano opisala nekdanje kulturno udejstvovanje.

Moji osebni "prazgodovinski" spomini na ta kulturni dom ne segajo dlje kot do kakega leta 1942, ko je v stavbi, znani pod vzdevkom QUIS (kdo je pa vedel takrat, da je to skrčeni starorimski rek: Si deus pro nobis, quis contra nos!), bilo mogoče, ogledati si kak film – verjetno ob sobotah popoldne. Ne vem sicer, kolikokrat me je botra Maria Trenta vzela s seboj, in ne bi vedela, v katerem sosledju sem videla tri filme, iz katerih imam še danes živ spomin na tri določene scene.

Kot prvo vidim poredneža iz Chaplinovega filma *Paglavec (Il monello)*, ki bi si moral v kopalnici umiti roke, preden sede k mizi. Ker pa tega ne stori, se mora vrniti v kopalnico ... kjer nato ovlaži brisačo kot dokaz, da si jih je umil.

Druga je pesem *O sole mio, stà 'n fronte a me*, ki jo je pel Beniamino Gigli. Tretja pa ogromna tarantola, ki je zavzemala ves ekran, očitno iz kakšnega filma s Tarzanom.

Dandanes je od časa do časa (kot nazadnje 20. februarja 2016) možno brati o sestankih, debatah, predvidevanjih, potrebah in obljubah, kaj vse naj bi se po koreniti obnovi sedanje podrtije dogajalo v nekdanjem svetoivanskem Narodnem domu. Da bi vsaj bodoče generacije, če jih bo še kaj, imele kaj od tega, ko pa se bom sama v najboljšem primeru prej znašla v kakem domu za ostarele kot pa v obnovljenem Narodnem domu!

Po vojni so za nas otroke bile prvenstveno zanimive redne telovadne ure pod vodstvom domačina Ivana Michelija, splošno znanega kot Čajo, ki so se vršile v dvorani na novo ustanovljenega društva Slavko Škamperle. Kaj kmalu smo se z največjo vnemo začeli pripravljati za množični nastop na stadionu pri Sveti Soboti, s katerim smo 1. maja 1946 proslavili prvo obletnico konca vojne. Tisto jutro smo se zbrali pred Narodnim domom že navsezgodaj, se pravi okoli pete ure, zato da bi bili pravočasno na stadionu, kjer se je verjetno ob desetih začel nastop, ki ga je preko megafona vodil Danilo Turk - Joco. Napotili smo se namreč peš, saj tisti dan ni nihče delal, torej niti tramvaj ni vozil. Znajti se med ogromno

množico navdušenih otrok, mladink in mladincev, ter še bolj navdušenega občinstva na tribunah, je bilo enkratno doživetje. Edino, kar sem obžalovala, je bilo to, da sem spadala v skupino najmlajših deklic, ki so bile oblečene v belo bluzico in zeleno zvončasto krilce. Koliko raje bi bila imela modro krilce, kakršnega so nosila dekleta nad desetim letom, ko pa zelene barve nisem sploh marala (in je še vedno ne), posebno še tako kričeče ne. A dan je bil lep, kot da bi se z nami veselil, in nastop smo imenitno izpeljali.

Še istega leta nas je naš katehet in kasnejši dolgoletni bazovski župnik, Svetoivančan Marjan Živic, pripravil na sveto birmo, in se hudoval nad nami, deklicami, ki smo hodile k telovadbi v društvo Slavko Škamperle, češ da se ne spodobi, da deklice telovadijo v kratkih hlačah skupaj s fanti. Zato nas je vedno vabil v oratorij, kjer smo po nauku igrale še med dvema ognjema.

Na dvorišču svetoivanskega Narodnega doma s priljubljeno učiteljico Slavico Maver. Jaz čepim prva z leve, učiteljica stoji v ozadju.

Za razliko od 29. aprila 1945 je 30. junija 1946 bil lep sončen dan. Popoldne smo se s staršema in teto Milko, ki mi je bila za botro, vozili v odprti kočiji po Miramarskem drevoredu proti Rojanu, kjer je imela biti slovenska birma in sem jaz tokrat imela lastno belo, dolgo obleko in na glavi venček s pajčolanom. Nekje sredi poti privozi iz nasprotni smeri druga odprta kočija, iz katere nam pomahajo in dajo razumeti, da birma ne bo v Rojanu, temveč pri Novem sv. Antonu. In res smo potem bili tam vsi skupaj, slovenski in italijanski birmanci in birmanke. Kdo in zakaj je bil temu kriv, ne vem, morala bi raziskovati. Vem pa, da so po končanem obredu, ko smo stopili iz cerkve, skozi okna v drugem ali tretjem nadstropju bližnje palače metali na cesto dele pohištva. Nekdo je imel tam svoj sedež, ki nekemu drugemu ni bil po godu. In o tem imam bolj živ spomin kot o natrpani cerkvi in homiliji škofa Santina, za katerega ne bi znala povedati, ali je sploh spregovoril tudi v slovenščini.

V petem razredu smo imele nekoliko mlajšo učiteljico, Slavico Maver, ker se je gospa Posega, gotovo zaradi presežene starosti, upokojila. Nova učiteljica, po rodu Primorka, ki se je vrnila v naše kraje po večletni odsotnosti, nas je znala takoj navdušiti za vse, kar je slovenskega. V popoldanskih urah smo se sestajali v društvu Slavko Škamperle, kjer nas je učila peti slovenske narodne in partizanske pesmi. Bili so zraven tudi fantje, ki jih je bilo drugače težko krotiti, a so tu kar pridno sodelovali, tako da smo le kak teden kasneje že ubrano peli štiriglasno. Prav gotovo je kar njena zasluga, da me je poslej zborovsko petje vedno navduševalo. Tako sem se prav kmalu vključila v otroški cerkveni pevski zbor, ki ga je takrat ustanovila in poleg zbora odraslih še dolga leta vodila svetoivanska organistka, profesorica Marica Zupančič. Kasneje sem pela v šolskem zboru nižje srednje šole in redno hodila k

vajam, čeprav petje ni bilo obvezen predmet. In tudi na višji šoli smo sprva peli v zboru pod vodstvom profesorja Fileja, ki pa je nepričakovano umrl, tako da ga je za naš prvi in edini nastop, ki smo ga imeli v telovadnici v Ulici della Valle, nadomestil takratni še dijak ter kasnejši dirigent in komponist Adi Daneu.

Za uro zemljepisa me je nekega dne učiteljica Maverjeva poslala v ravnateljstvo po stenski zemljevid. Tam se je zadrževal podravnatelj Ferdinand Ferluga mlajši (ki pa ni bil ravno mlad!). Ko sem rekla, da me 'tovarišica učiteljica' pošilja po zemljevid, me je grobo nagovoril: „Kdaj ste pa skupaj krave pasle?“ Kaj naj mu odvrnem, če smo jo pa po njeni želji tako nagovarjale? Vzela sem zemljevid in se poparjena vrnila v razred. Prav gotovo se niso vsi strinjali z njenim tovariškim odnosom do nas, ki smo ga pa me občutile kot blagodejno prijateljsko naklonjenost. Komaj je utegnila podpisati spričevala koncem drugega trimesečja, že je bila odpuščena in se je morala vrniti v Slovenijo. Nas vse je to presenetilo in globoko prizadelo. Enoglasno smo sklenile, da se temu zoperstavimo in protestiramo na Uradu za slovenske šole pri Zavezniški vojaški upravi. A kako to storiti? Še dobro, da nam je priskočil na pomoč učitelj Anton Štih, ki nam je pomagal sestaviti primerno protestno pismo. Sama sem ga pod njegovim narekovanjem napisala v najlepši možni pisavi. In smo se odpravile na pot: kar nas je bilo v razredu, kakih 20 deklic, peš od Sv. Ivana do Trga Riborgo, kjer je v kasnejši Kvesturi nasproti nekdanjega rimskega gledališča bil upravni sedež slovenskih šol. (Leta kasneje, ko sem Antona Štiha imela na nižji kot profesorja za slovenščino, sem slučajno zvedela, da je baje bil prav on med najbolj vztrajnimi zagovorniki odslovitve!)

Vojak, ki je stal na straži pri glavnem vhodu, se je nemalo začudil, ko smo mu izjavile, da želimo govoriti z njegovim predstojnikom, in nas je skušal prepričati, da to ni mogoče. Me se pa nismo pustile kar tako odvrniti, začele smo mu vsevprek dopovedovati, da moramo absolutno govoriti z njim. Pomiril nas je in rekel, naj nekoliko potrpite, da bo vprašal, ali je mogoče. Kmalu se vrne in pove, da bo sprejel dve predstavnici razreda. Sošolke so pooblastile Počkarjevo in mene. Nekdo naju je torej pospremil do njega, ki naju je prijazno sprejel, naju poslušal ter prevzel naše pismo s pritožbo in prošnjo, naj ne odpustijo priljubljene učiteljice ravno v času, ko se pripravljamo na sprejemni izpit za srednjo šolo. Obljubil nama je, da bo preučil problem, in naj se vrnemo domov. Odšle smo, sicer brez velikih utvar, a v zavesti, da smo storile, kar je bilo v naših močeh. In žal ... drage Slavice Maver nismo nikoli več videle. Namesto nje nas je pospremila do konca šolskega leta in osnovne šole Svetoivančanka Milica Golob Čok. Prilagoditi smo se morale drugačnemu stilu poučevanja in predstavljam si, da tudi za gospo

Manjša fotografija, ki sem jo gotovo jaz naredila. Učiteljica sedi sredi deklic, medtem ko se v ozadju stegujejo trije fantki.

Čokovo ni mogla biti lahka naloga, prevzeti razočaran razred sredi šolskega leta. S potrpežljivostjo in dolgoletno izkušnjo ji je pa le uspelo, pospremiti nas varno do konca osnovne šole.

Malo prej smo se podali še na šolski izlet in sicer v Lipico ... peš seveda! Ne vem, koliko razredov nas je bilo, poleg našega dekliškega prav gotovo paralelni razred fantov, s katerimi smo se seveda poznali. Sama sem vedno imela zelo rada

cvetje in tam po travnikih ga je bilo toliko, da sem ga začela trgati. Imela sem že lep šopek, ko mi eden od fantov da svojega. Pa so ga še drugi začeli posnemati, tako da sem v najkrajšem času imela polno naročje. Ko sem proti večeru bila spet doma, smo jih morali postaviti v škaf, saj nismo imeli primerne vaze, ali toliko vaz, da bi jih vse zaobjele.

(se nadaljuje)

PRIPIS:

Po slovenskem radiu sem 24. avgusta 2015, ko sem bila spet enkrat na obisku v domačih krajih, prisluhnila, žal šele proti koncu, nadvse zanimivi, ja, naravnost navdušujoči oddaji, ki jo je pripravila Loredana Gec. Pogovarjala se je z domačinko iz Lonjerja, ki se je v sočnem narečju spominjala nekdanjih časov in dogajanja. Kar zavidala sem ji, ker meni ni bilo dano, spregovoriti po domače. Največji absurd v mojem življenju je ta, da bi skoraj morala biti hvaležna za Gentilijevo reformo, saj sem se po njeni zaslugi naučila perfektno italijanščino, kar mi je pri iskanju zaposlitve trikrat prav prišlo. In si leta 2005 celo prislužila prvo nagrado v kategoriji "Literarni prevod" natečaja Umberto Saba Scrittura di frontiera za Pahorjeve novele v italijanščini.

Sem pa obratno bila prikrajšana za to, kar bi moral biti moj pravi materni jezik, to je svetoivansko narečje. Slovenščine sem se seveda naučila, ko sem prestopila v slovensko šolo in so se vsi trudili, učiteljice, starši in teta Milka, govoriti z menoj v pravilni slovenščini, za kar sem jim vsekakor globoko hvaležna, ker sem kot mati bila nato sama sposobna, posredovati jo lastnima otrokoma.

In danes sem hvaležna tudi gospe Lelji Rehar Sancin za njeno vztrajnost pri opozarjanju na vse nemogoče izraze in konstrukcije, ki se nenehno pojavljajo v dnevnem tisku. Kako koristno bi bilo, ko bi vsi pozorno prebrali njeno rubriko!

Prebrali so za vas:

Majda Artač
Sturman

Erika Brajnik

Naturopatski priročnik za samopomoč

Pobuda *Kava s knjigo*, ki jo redno prireja založbi Mladika in ZTT, je v Tržaško knjižno središče v sredo, 2. marca, privabila veliko obiskovalcev, zlasti žensk. Erika Brajnik, sicer Goričanka, je namreč predstavila svojo novo knjigo *Naturopatski priročnik za samopomoč*, ki je izšla konec leta 2015 (*Saeka, Vipava*). Knjiga je v poplavi priročnikov, posvečenih zdravemu načinu življenja, fizičnim in psihičnim dejavnikom, ki ga načenejajo, rušijo in ogrožajo, karseda zanimiva. Naj se zdi še tako preprosto, toda začela bom pri njeni oblikovni podobi oziroma naslovnici.

Nadvse primerna izbira modre in bele barve, ki delujeta pomirjujoče in aseptično, ustvarja ozadje, na katerem se predstavlja na fotografiji sama avtorica. Erika Brajnik je po študiju na Filozofski fakulteti v Ljubljani

ubrala samosvojo pot. Kot samouk je začela poglobljati znanje tradicionalne kitajske medicine, fitoterapije, zdravljenja s probiotiki in Bachovimi cvetnimi esencami, aromaterapije, refleksne masaže stopal ipd. in se navdušila zanje. Vse je podkrepila z izobraževanjem v Ljubljani in Turinu, kjer je tudi diplomirala iz naturopatije. Zdaj usmerja svoje energije in prizadevanja v pisanje člankov, posvetovanje in sodelovanje z mednarodnimi naturopatskimi zvezami in organizacijami.

To in še marsikaj drugega je mogoče prebrati na notranjih straneh ovitka, kjer bralka oziroma bralec dobi nekaj informacij o pisanem spektru avtoričinega delovanja. Osnovno vodilo je misel, da moramo zdravje, ki je naše neprecenljivo bogastvo, negovati in ohranjati na primeren način. Naturopatija obravnava človeka celostno, poudarja pa pomen zavestnega ohranjanja ali pridobivanja zdravja s krepitevijo celega telesa. Človek

Tista hruška

Bruna Marija Pertot

Tista, da, da, tista! Tista hruška. Ostala je v spominu nekdanjega plavolasega dekleta, ki se je po dvajsetih letih oglašalo iz druge celine. Pomisli! Skoraj bi rekel, da se spominja bolj hruške kot prijateljev. Da, da, vsi tukaj, na novi celini, se je spominjamo, ker je kot drobno sonce redno ogrevala naš vselej neogrevani Božič in našo Veliko noč, ko je zima sicer že odhajala ali celo odšla, a od rozin in sadja ni bilo ničesar več. Takrat nas je reševala ona, aromatična, sladka, lepa. Pa saj so vse enake! Še zdaleka ne. In! Je še živa, ali je že odšla v drugo dimenzijo?

Ni odšla. Še več. Ni nikoli bila tako lepa in plodna kot zdaj. Bila je na tem, da usahne. A nekega jutra, bilo je, bilo, kdaj je že bilo? Iztekal se je oktober in sadje je bilo že obrano, ko se je

debla dotaknila topla človeška roka in pričela božati sem in tja, gor in dol. Nato se je božanje izpremenilo v krepko drgnjenje stare, debele in razpokane skorje, drgnjenje, ki je bilo nekaj novega, nekaj osrečujočega, pritekalo je iz tistih prstov, od vode, ki je v curkih pljuskala v najbolj skrite koticke lubja in v pazduhe vej in, in, prinašala neki nov vonj, nekaj zdravju podobnega. Toda tisti nekaj ni bilo nič drugega kot staro, sto let staro, a pozabljeno in na novo odkrito tekoče milo, elegantno poimenovano savon noire, po naše črno milo. A reči, no, da ni bilo nič drugega, zveni omalovažujoče, saj gre pravzaprav za dragoceno, naravno pridobljeno tekočino, ki nima nič skupnega z današnjimi zastrašujočimi strupi.

dalje →

mora prisluhni svojemu telesu, posebno če se je z boleznijo porušilo ravnovesje, in primerno ukrepati. Pri tem ima osrednjo vlogo pravilno prehranjevanje, a ne samo: k utrjevanju in krepitvi pripomorejo telesna vadba, kopeli, oblivi, knajpanje, masaža, zelišča, vitamini, minerali idr.

Avtorica v priručniku predstavlja različne morfološke tipe po tradicionalni kitajski medicini (jetrni tip človeka, srčni tip, ledvični, pljučni, tip vranica - slinavka), predlaga nekatere jedilnike, poudarja potrebo po spremembah življenjskega sloga, posveča se tudi holistični iridologiji in različnim zgoraj omenjenim terapijam. V zaključku pravi: "Naturopatija ni naravna medicina. Ne nadomešča kemijskih zdravil z naravnimi, ampak gre globlje, išče vzroke bolezni, zato nikakor ne more kljubovati medicini, saj je postopek drugačen." Avtorica svoja izvajanja sklepa s priporočilom *Iščimo zdravje!*, s katerim običajno zaključuje svojo rubriko v Novem glasu, na koncu pa navaja bibliografijo.

Knjiga je pisana pregledno in poljudno, besedilo se členi na poglavja, podpoglavja in razdelke, zato je lahko berljivo. Vsak zlahka poišče, kar ga najbolj zanima in se osebno prepriča, da avtorica s svojim pristopom predvsem ugotavlja, predlaga in svetuje. Srečanje z avtorico in pogovor, ki ga je z njo vodila Martina Kafol, urednica založbe ZTT, sta še podkrepila prepričanje, kako pomembno vlogo odigrava prehrana pri ohranjanju našega zdravja in vsestranskega dobrega počutja.

← V nekaj dneh o mrčesu ni bilo več ne duha ne sluha, staro lubje se je počasi pričelo luščiti od debla in prikazovala se je vedno bolj in bolj nova koža: lepa, temnosiva, gladka. Tista roka, tisti prsti so se potem redno vračali in zelo previdno pomagali odstranjevati staro kožo, a samo tam, kjer je šlo zlahka, brez prisile. Počasi. Saj so s pridržanim dihom vsepovsod odkrivali jasne in neovrgljive odtise nekih drugih prstov, nekih drugih rok z veliko začetnico, tistih, ki so si to bitje, to našo hruško izmislile in jo stkale.

Potem se je listje obarvalo rdeče in rumeno, prav kakor ruj na planoti, in ustvarilo na tleh pisano preprogo, prišla je še jesen in potem zima in ona, hruška, je zaspala. A ne povsem. Njena limfa ni spala. Kakor se pri človeku igra atomov vseh vrst nikoli ne ustavi, niti ko spimo, tako se dogaja v hruški, ko si odpočiva. Spet atomi? A jih vidiš prav povsod? Prav povsod.

To je najbrž od takrat, ko si padla s hruške, kaj? Ne, ne, to je bilo že prej, davno prej. Človek zapre oči in vidi vse, kar si želi in hoče. Veke dol, tako, in vidiš ljubljeno osebo preko vseh daljav, vidiš nekoga, ki ga že davno ni več med nami. Vidiš in pika.

Ker človek ne vidi samo z očmi. Vidi z nečim, ki še nima imena. Pravzaprav, vidi s celim telesom. Nekako tako kot hruška in rastline nasploh. Sicer tisti padec ni bil s hruške, ne ne, bilo je dol s češnje: iz treh metrov višine, in če padaš, padaš, počasi počasi, od veje do veje, spoznaš, kaj pomeni prestopiti prag breztežnosti in pristaneš na travi živ in cel, kakor bi te nekdo previdno in varno položil na travnik. Takrat spoznaš enkrat za vselej, kako božansko je biti, ne le živ in cel, temveč dragocen in ljubljen. Samo majhna praskica na nosu kot opozorilo.

Prišla je pomlad in stara hruška, zelo zelo stara, se je zmagoslavno razbohotila v cvetju kot nikoli prej. Pogled nanjo je bil enkrat. Toda kdaj je hruška stara? Ko je izpolnila sto let, je že zelo zelo stara.

Da vidimo! Ko je očetov ded dobil prvorojenca Franca in so ga nesli h krstu, je hruška prišla k hiši kot darilo. Lahko rečemo, da je bilo darilo zares svojevrstno, vsaj za današnje pojme. Prinesla jo je ženska, neka botra Ana, kar pa ne pove veliko, saj so bile botre vse od kraja in tudi ime

je bilo tako pogosto, da je bilo težko razločevati eno od druge. Vemo pa za gotovo, da se je pisalo leto 1868 in da naj bi, vsaj po ustnem izročilu, tista hruška bila nekaj posebnega. Dejstev ni elegantno zanikati. Dejstvo pa je vsaj to, da je dočakala svojih sto osemindvajset let. Doživela je celo svoje prerojenje in pomlajenje, potem ko je preživela Franca in njegovega očeta, sinove, vnuke in pravnuke. Kdor jo bo nekoč odžagal, ji bo iz koncentričnih krogov njenega debla lahko preštel leta.

Tudi drevo govori. Po svoje, seveda. A drži se pravila, po katerem naj bi se ne govorilo preveč: besede naj bodo "da, da" in "ne ne." Njegova glavna beseda pa je molk. Toda molk lahko veliko pove: podčrtuje dejstva, podčrtuje resnico. Recimo kakor: "Preživela sem, preživela, preživela, preživela."

Ko je Franc zrasel, je tudi hruška bila že velika. In ko je pripeljal nevesto Vanko k hiši, in so ženske pred cerkvijo vzklikale, poglej, no, Franc, kako je lepa, je on vzkliknil, da je doma njih hruška še veliko veliko lepša od neveste. In ko so

svatje pristali na domačem dvorišču, so ocenili, da jima ni para, ne nevesti in ne hruški, in da sta obe enako lepi. Za obe je bil poročni dan s soncem obsijan in svatov je bilo brez števila, tudi v vejah so se gostili metulji in čebele, zelenčki, čički in kosi.

In hruška je rojevala vsako leto v veliko veselje in zadovoljstvo vseh, ki so bili deležni obilice tistih dragocenih, neverjetno velikih, aromatičnih, zlatorumeno obarvanih darov. Bilo pa jih je treba obirati, čim so prvi pričeli padati z drevesa, jih previdno zlagati v košare in nato v predale in skrinje, kjer so počasi zoreli, zaviti v volnene krpe, saj v hiši, kjer so se v januarju delale ledene rože, ne bi nikoli dozoreli.

V adventu so bile prve hruške že zrele in vse je dišalo po sveže natočenem medu. Nikoli jih ni zmanjkalo in tja na pomlad je bilo treba pohiteti in skuhati iz njih marmelado.

Stric je hruško skrbno negoval, a ni mogel dovoliti, da bi se mu razbohotila, kot bi želela, zato je v februarju obrezoval, natanko kot velevaljo pravila, sicer bi mu zrasla krepko čez glavo, saj pravijo, da zraste do petnajstih metrov in čez. Človek, ki se ne zaveda, da reže živo bitje, ni poklican za tako opravilo. Če nima vsaj malo estetskega čuta in kirurških sposobnosti, naj se ne loteva te boleče operacije. Poišče naj pomoč in svetovalca, sicer tvega, da bo ustvaril pošast ali drevo celo obsodil na počasno smrt.

Če ima pravo oko in si drevo ogleda od vseh strani, je možnost napake prav majhna: manjše veje in vejice za v ogenj, debelejšje pa je Franc hranil za izdelovanje lesenih ročajev, za oblič, žago, škafič za jesensko soljenje sardonov, za fouček, za Križanega, ki mu je križ počasi razpadal in mu je bilo treba izrezljati novega. In potem za tisto leseno jajce, ki so ga žene potapljale v obrabljeno nogavico, ko je bilo nujno s šivanko mašiti nastale luknje, skozi katere so se kazali prsti in pete.

Hruškov les je zelo lep, trd, rdečkasto obarvan in lepo diši še dolgo potem, ko je dozorel. Iz tega so takrat strokovno izučeni mojstri izdelovali celo tipke za klavir, tiste črne, pa še palete za slikarje, črtala za geometre in študente. Preprost, od narave navdihnjen umetnik, je utegnil ustvariti tudi zelo lepe kipce in podobice.

V izredno lepi in zanimivi, strokovno zasnovani knjigi "Sadje z našega vrta" najdemo opis, ki bi se utegnil nanašati na našo *Pirus communis* iz družine rožnic. Tam se zvrstijo opisi štirinajstih sort hruške, ene bolj zanimive od druge, od tistih, ki uspevajo v naših podnebnih in terenskih pogojih. Katera bi utegnila biti prav ta oziroma prav "tista hruška"? odvisno, od kod se je lotevamo.

Med vsemi temi bi utegnila biti le ena, to je tista, poimenovana Paskrasan. Takole beremo: "Paskrasan je stara francoska sorta, ki se je razširila po letu 1857... Plodovi dozorevajo v drugi in tretji dekadi oktobra, užitno zrelost dosežejo v mesecu decembru. V kontrolirani atmosferi zdržijo do maja naslednjega leta. Plodovi so debeli, saj v povprečju tehtajo do 250 g. ... Meso je belkasto, topno, blago zrnato in sladko, toda prijetno kiselkasto in aromatično." Tako gospod Vitjan Sancin, avtor knjige.

Čas zorenja se zadnja leta pomika vedno bolj nazaj, proti poletju, ker so temperature znatno višje kakor v preteklosti in pridelek je treba hraniti v neogrevanem prostoru.

Najbolj zanimiva je letnica, ki se nanaša na prihod Francozinje Paskrasan na naša tla, simpatično tudi to, da jo je praded prinesel k hiši samo deset let kasneje, ob rojstvu prvorojenca, ko je bil spomin na francosko zasedbo Evrope še zelo živ. Ime se mi ne zdi, da bi dišalo po francoščini. Prej po nekdanji domovini hruške, ki je Daljni vzhod.

Toda hruška je bila tu, francoska, kitajska, ali morda iz Mandžurije, in žena je videla, da je sad dober, "mikaven za oči in vreden poželenja." Vendar ni ugriznila in tudi možu je ni dala. Skušnja izbistri človeka. Pa se je takoj nato udarila po čelu: "Saj to ni jabolko, je hruška, glej, no!"

Postavila je sadje na žerjavico, nič ni dodala, da ne bi kvarila naravne arome, ki se je sproščala iz glinaste posode. Samo nekaj rozin črnega grozdja je dala zraven in za nožev konec kozjega masla, tako, samo zato, da bi se sredi noči ne oglasila lakota in motila prepotrebni spanec.

Bog te živi, dehteča, vedno mlada *Pirus communis*, ti naša večno mlada hruška!

Žalovanje

Novela je prejela tretjo nagrado za prozo na 44. literarnem natečaju revije Mladika

Manka Kremenšek Križman

Sedemnajsti marec. Ko končam s treningom, je zunaj še svetlo. Tudi po tem se vidi, da je že pomlad. Po daljših dnevih. In topleje je.

Mama in Katja me čakata na parkirišču pred stadionom. »Gremo na tortico,« zaprosi Katja, ko pridem do njiju. Skoraj nikoli ne gre brez tega. »Ne, danes moram še nekaj narediti za službo,« reče mama. »Ampak saj gremo vedno na tortico,« je Katja vztrajna. »Katja, res nimam časa. Jutri me čaka pomemben sestanek, pripraviti se moram nanj.« Mama je nejevoljna. V njenem glasu je čutiti nestrpnost. »Kaj pa, če bi šle jutri namesto danes?« predlaga potem. Toda Katja se ne da. »Obljubila si! Res si!« vztraja in vleče mamo za roko proti slaščičarni. Mama okleva. Ne ve, kaj bi. Vidim, kako ji je vse to odveč. »No, prav. Ampak ne bomo dolgo,« popusti.

Slaščičarna je na drugi strani proge. Hodimo proti železniškemu tirom, ki tečejo nedaleč stran. Glavna železniška postaja je le streljaj proč od stadiona v Šiški, zato vlaki tu mimo vozijo zelo pogosto. Od proge od nezavarovanega prehoda čez progno smo oddaljene kakšnih trideset metrov, ko začneta rdeči lučki na semaforju izmenično utripati. Gledam ju in za hip pomislim, da bi lahko stekle, zdaj je še dovolj zgodaj, kar nekaj časa bo trajalo, preden bo vlak pripeljal. To vem, ker grem velikokrat čez ta prehod, kadar grem na atletiko sama z mestnim avtobusom, in moram potem do postaje, ki je na oni strani.

Če bi torej stekle takoj zdaj, potem nam ne bi bilo treba čakati. Toda Katja ne more teči. Katja zaradi svoje hibe ne more niti hitro hoditi. Ko pridemo do znaka, obstanemo. Deset minut, pomislim, deset minut bomo morale čakati. Toliko približno traja, preden vlak pripelje in odpelje in preden luči nehajo utripati. Torej čakamo.

Čutim, kako me mrazi, ker se nisem preoblekla in je telovadna majica, ki jo imam pod puloverjem, še vedno mokra od potu. Usločim hrbet, da bi preprečila stik tkanine s kožo.

V tistem se spomnim na športne copate. Pogledam v torbo, toda športnih copatov ni. V mislih se vrnem v telovadnico, v garderobo. Medtem, ko sem se preoblečila, sem se pogovarjala s Špelo ... Potem je prišla Joži, naša trenerka, poslovile smo se ... Toda kaj je bilo s športnimi copati? Ne morem se spomniti. »Športne copate sem pozabila v telovadnici,« rečem mami. »Evo, zdaj pa še to!« reče jezno. »Nič, pojdi nazaj. Pa pohiti! Medve te bova počakali v slaščičarni,« doda. Obrnem se in stečem. S koticom očesa ujamem, kako Katja dvigne roko in pokaže nekaj v daljavi. Verjetno je zagledala vlak.

Športne copate sem res pozabila v slačilnici pod klopjo. Zagledam jih takoj, ko vstopim v garderobo. Pospravim jih v vrečko. Vesela sem, da sem jih našla. Če se ne bi vrnila nazaj, bi pristale bogve kje.

Ko zavijem na pot, ki vodi k železniškemu prehodu, že od daleč zagledam modre utripajoče luči. Policijski avto ... Nekaj se je moralo zgoditi. Nekaj hudega, ker je tam veliko ljudi. Od daleč spominjajo na črno vzpetino, na vrhu katere utripa luč. Malo naprej od temne gmote človeških teles stoji vlak. Je kot ogromna črna gosenica. Pripremem oči, da bi izostrila sliko. Zdi se kot bi ozračje trepetalo. Zaradi svetlobe. Modrobele svetlobe, ki postaja, bolj ko se približujem, močnejša, skoraj boleča. Vseeno ne zmorem odvrniti pogled od nje. Je kot nekakšen magnet ... Ustavim se poleg moškega na kolesu. Čeprav je veliko ljudi, ni slišati nobenih glasov. Kot bi svetloba, ki bliska skozi ozračje, preglasila vse ostalo.

V tistem pomislim, da me čakata in da bo mama jezna, ker me tako dolgo ni. Če bi lahko nekako zaobšla množico ... Pa je ne morem, prehod je sorazmerno ozek. Počasi se prebijam med telesi. Ljudje stojijo nepremično, molče. Oziram se po obrazih in takrat tam, na tleh, zagledam roko. Pravzaprav dlan. Dlan je razprta in je kot bi mahala. Otrpnem. Ne zmorem se premakniti. Odprem usta, da bi zakričala, pa iz grla ne pride noben glas. V temo zareže tuljenje sirene. Zdi se, da se nam približuje z neznansko hitrostjo. Množica vzvalovi. Ljudje naredijo koridor in spustijo vozilo mimo. Sirene utihnijo in se ponovno prižgejo malo kasneje, ko se vozilo začne oddaljevati od nas.

Jaz še kar stojim na mestu. Naenkrat mi postane vroče, neznansko vroče. Čutim, kako se potim. Pot s čela mi zdrsne na nos. Na koncu nosu se naredi kaplja in pade na tla. Vidim jo tam, na tleh, na asfaltu. Z rokavom si obrišem čelo. Skušam misliti na nič. Čisto na nič, mogoče bo tako prej minilo. Potem mi pozornost pritegne kamenje na železniških tirih. To sem nekje že videla. Nekoč davno. Isto sliko. Hočem se spomniti pa se ne morem, ne morem.

Potem me prešine, da je od takrat, ko sem ju pustila ob progi, pa do zdaj moralo miniti največ dvajset minut. In da se je v teh dvajsetih minutah zgodilo nekaj, kar bo spremenilo čisto vse. In da bi bilo drugače, če bi tisti dan ostala doma in se učila za test iz zemljepisa, kot sem sprva nameravala. Da bi bilo drugače, če ne bi pozabila copat v telovadnici. Da bi bilo drugače, če bi bila ob njima, ko je pripeljal vlak. Da bi bilo drugače, če ... Kaj vse bi moralo biti drugače? Zdaj bi bile že doma. Malo bi se učila, potem pa bi spustila rolete na oknu v svoji sobi. Ulegla bi se in si potegnila odejo čisto do brade. Opazovala bi sence, ki se zarisujejo na steni nasproti moje postelje in čez čas zaspala.

Ni nas več. Katje ni več. In zdaj tudi nas ni več. Ne kot prej. Vse se je čez noč spremenilo. Nikoli več ne bomo počeli stvari, kot smo jih počeli prej. Ne bomo več hodili na izlete. Vsaj ne na take, kot smo hodili z njo.

Naši izleti ... Nismo šli v hribe, ali pa smučat in kolesarit, ker pač ni šlo. Če si Katji omenil, kam bi želela na izlet, je vedno rekla isto. Na ljubljanski grad. To je bil zanjo izlet. In smo šli. Proti večeru, ko so se spodaj v mestu začele prižigati luči. Tak čas je imela najraje. Stala je ob leseni ograji v kostanjevem drevoredu in gledala luči. Kot bi jo migotanje svetlobe tam spodaj uročilo. In potem ni hotela domov. To so bili naši izleti.

In kar naprej smo hodili v lutkovno gledaliče. Katja je imela rada lutke. Tudi potem, ko je bila stara že štirinajst let. Žogico Marogico smo šli gledat vsaj sedemkrat. In potem si je tedne in tedne mrmrala melodijo, ki sta jo v igrici prepevala dedek in babica: »Imela sva boben in lajno in žogica z nama je bila ... Imava še boben in lajno, a žogica nama je ušla ...«

Nazadnje smo šli gledat Andersenov Vžigalnik. Predstava jo je čisto prevzela. Sploh se ni premaknila. Ker drugače ni bila nikoli pri miru. Nikoli. Še ponoči ne. Nisem bila čisto prepričana, ali je res razumela zgodbo. Včasih so ji bile stvari jasne, drugič pa je vse skupaj razumela čisto po svoje. Velikokrat se mi je zdelo, kot bi ona gledala neko tretjo predstavo in ne tiste kot jaz. »Kaj ti je bilo najbolj všeč?« sem jo vprašala, ko je zastor zagrnil oder. »Vse,« je odgovorila in strmela v zaveso. Mogoče je mislila, da se bo spet dvignila in da se bo zgodba nadaljevala, kdo ve.

Prej se mi je zdelo, da smo kot druge družine, le da nekaterih stvari pač ne počnemo. Zdaj vem, da smo bili zaradi Katjine drugačnosti drugačni tudi mi, veliko bolj povezani, kot bi bili sicer. In vedno bolj se mi zdi, da je bila ona tista, ki nas je držala skupaj. Da smo bili skupaj zaradi nje. In ne zaradi nas samih, ker bi jaz ali mama ali očka tako hoteli. Katja je bila sonce, mi trije pa planeti, ki smo krožili okoli tega sonca. Bili smo odvisni od nje, od njene svetlobe. Ker je ni več, so naši pogledi prazni. Kot bi imeli na obrazih pritrjene rjave gumbe namesto oči.

Če bi obstajalo čudežno stikalo. In bi lahko preklapljala iz razpoloženja v razpoloženje ... Ko bi bilo žalosti preveč, bi preklopila na veselje. Ampak to ne gre. Skušam živeti, kot je.

Zdaj je jesen. Čeprav je že konec oktobra, je še vedno precej toplo in vlažno. Skoraj vsako noč dežuje. Rada imam dež. Rada imam trkanje kapelj ob okensko šipo. Enakomerno šumenje vode me pomirja. Čeprav je zunaj ponoči že sveže, odprem okno na nagib, poslušam dež in ob njem zaspi. To je drug svet. Tak moj. Tak, v katerem se lahko izgubim. Kot bi me voda odnašala.

Včasih se mi zdi, da mi je lažje. Da bom pozabila. Ampak v resnici je samo drugače. Drugačna vrsta žalosti. Ni več tako vseprisotna. Kot bi se vsa tista žalost zapredla v nekakšno kroglo in bi se ta krogla potopila nekam globoko vame. Kot kamen. Težji od duše, težji od želodca in pljuč. Vsake toliko jo kaj zbeza na plano. Kakšen dogodek. Ali pa kakšna beseda, pogovor, gesta, zvok, ja, velikokrat zvok. Zvok dežja, na primer.

Tudi ona je oboževala dež. Ko je začelo deževati, je odprla okno v svoji spalnici. Tudi pozimi, ko je bilo mrzlo in smo ga potem ponoči hodili zapirati, ker je v spanju stokala zaradi mraza. Ali pa melodija. Elvis Presley. Včasih je ure in ure poslušala CD z Elvisovo glasbo. In na Youtubu gledala njegove posnetke, dokumentarce o njem. Očka jo je rad spraševal o Elvisu. »Kdaj se je rodil Elvis, Katja?« In ona je oddrdrala dan, mesec, letnico rojstva, letnico smrti, letnico njegove poroke s Priscillo, take stvari. Pa hrana me spominja nanjo. Nutela. In pistacije. To dvoje je imela najraje. 'Uničevalka pistacij', ji je rekel očka.

Začela sem obiskovati umetniško gimnazijo in počnem to, kar imam najraje – rišem. Vedno rišem v njeni sobi. Morda zato, da sem ji bližje. Včasih me premoti trepetanje listja pred mojim oknom. Breza. Ko je vetrovno, so njeni listi kot majhna migetajoča ogledalca in njihova barva je vsak dan malo drugačna, malo bolj rume-na, malo bolj jesenska. Kolikokrat sva jo risali skupaj! Ona je za liste breze vedno rekla, da so to oči.

Njena soba je še vedno taka, kot je bila. Vsa je polepljena s slikami Elvise Presleyja in One Direction in družinskimi fotografijami in zato deluje malo temačno. Ponekod je lepilni trak popustil, zato zavihki plakatov zašelestijo, ko odprem ali zaprem vrata. Stene v njeni sobi so kot album. Naše fotografije so nalepljene vsepovsod. Na nočni omarici, na stenah, na garde-

robni omari in po stranicah postelje in pisalne mize. Jih je sploh še kaj ostalo v albumih? Med plakati One Direction, Mylie Cyrus in Justina Bieberja smo mi. Mi v različnih kombinacijah, različnih pozah, v različnih krajih, v različnih obdobjih. Jaz in Katja stojiva pred novoletno jelko. Jaz sem na fotografiji stara pet let, ona pa štiri. To vem, ker smo takrat kupili tisto umetno novoletno jelko in jo imamo še danes. Lase imam spete v čopek, Katja pa je postrizena na kratko, 'na fantka'. Tako jo je mama strigla, dokler ni šla v šolo. Menda zato, ker si je s hrano vedno popackala lase, in če so bili dolgi, jih je bilo težje očistiti. Druga fotografija: vsi štirje sedimo na klopici pred našim blokom. Mora biti enkrat spomladi, ker je češnja, ki raste poleg klopi, vsa v cvetju. Verjetno nas je slikal dedek ali pa morda kdo od sosedov. Samo mama in očka pred leti na morju. Kje smo že bili? Na Hvaru? Pa očka, ko vstopa v letalo. In spet letalo. Na tej fotografiji je samo letalo. In hribi v ozadju. Očka in Katja. Na eni od fotografij smo jaz, dedi in Katja. Dedi sedi v velikem rdečem naslanjaču, medve s Katjo pa na njegovih kolnih. Katja drži v rokah knjigo izštevank Enci benci na kamenci. Mama s Katjo v naročju, ko je bila še dojenček. Potem jaz in ona na gugalnicah v Tivoliju. Potem spet jaz in Katja in jaz in Katja in jaz in Katja ... Pred mojo šolo, pred njeno šolo, na morju, na Bledu, spet na Bledu ... Najinih fotografij je največ. Zdi se, kot bi se z lepljenjem vseh teh fotografij hotela ugnezditi med nas, med naše obraze, v te skupne spomine.

Ko se utrudim, ležem na njeno posteljo. Na vzglavniku so njene najljubše igrače, pingvin, zajec in medved. In na knjižnih policah so knjige, ki jih je rada prebiral, čeprav nikoli ni prav dobro razumela, kaj v njih piše. Poleg njih je plastični srček, v katerem so njeni uhančki, zapestnice, elastike in sponke za lase. Zraven je keramični kipec dveh pujskov, ki se objemata.

Slišim jo, kako me vpraša »Kaj bova pa danes risali? Spet oči?« – »Ne, danes bom narisala tebe, kako rišeš,« ji odgovorim v mislih. Vzamem risalni list in začnem risati, kar tako, brez misli. In ko pogledam risbo, ugotovim, da rišem majhno deklico s fotografij okroglega obraza in kratkih las in ne Katje, ko ji je bilo štirinajst let. Skušam

se spomniti potez njenega deklinškega obraza, pa se ne morem. Je mogoče, da pozabljam? Da bo vse to počasi izginilo? Kaj pa bolečina?

Velikokrat razmišljam o tem, kako je bilo prej. In kako je mogoče, da se je v tako kratkem času vse spremenilo. Jaz sem se spremenila. Nisem več ista Lucija. Nisem več petnajstletnica, ki zbira točke za umetniško gimnazijo. In se med odmori pogovarja o fantih in valeti in končnem izletu. Ne, ni me več. Tiste Lucije ni več.

Včasih skušam združiti tisto od prej s tem, kar je zdaj. Povezati lansko jesen z letošnjo. Pa mi ne uspeva. Stvari so se preveč spremenile. Je kot bi imela dve življenji. Prejšnje in sedanje, vmes pa bi bil prepad. Kdo sploh sem? Lucija od prej? Lucija od zdaj? Kdo?

Meri, šolska psihologinja, mi je kmalu po tistem rekla, da se bodo robovi počasi zgladili. »Vpij, kolikor moreš. Vpij vsak dan. Boš videla, odleglo ti bo,« mi je svetovala. Je hotela s tem reči, da bom tako preglasila tisto, kar je v meni? Je to res tako preprosto? Vzajem torej blazino. Obraz zakopljem vanjo in kričim. Kričim, dokler nisem čisto izčrpana. Res mi odleže. Ampak ne za dolgo. Čez čas se vse vrne. Rekla je tudi, naj si zapisujem stvari. Karkoli. Naj bom iskrena do sebe. Naj si ne lažem. Naj zapišem tudi grde stvari, grde misli, vse, vse ... Tako mi bo počasi uspelo, da bom zmanjšala napetost v sebi. Pomagalo mi bo, da nekatere stvari razčistim.

Torej lahko napišem, da nam je Katja včasih posrkala vso energijo. In da smo zaradi nje velikokrat pozabili nase. Mogoče pa nam je s svojo živahnostjo zapolnila praznine, ki bi se sicer pokazale prej? Ugibam. Vem, da se zdaj vsak od nas treh ukvarja tudi s takimi mislimi. S krivdo. Ker nam je šla včasih na živce. Ker je bila narporna. Ker smo morali zaradi nje živeti drugače. Ker smo jo imeli velikokrat najraje takrat, ko je spala. O tem ne govorimo. Nihče od nas ne reče ničesar. Kot da ni kaj povedati. Pa bi morali. Vem, morali bi.

Ne pišem vsak dan. Morda dvakrat, trikrat na teden. Na začetku sem se morala prisiliti, potem pa sem počasi začutila, da mi pomaga. Včasih

samo sedim. In se počutim tako zelo prazno. Kot da v meni ne bi bilo nobene vsebine. Nič. S kožo obdan nič. Zvezek imam pred seboj, v roki držim svinčnik, ampak napisati ne morem ničesar. Potem mine nekaj dni in mi spet steče.

Zadnjič sem razmišljala o tem, kaj pomeni biti srečen. To me bega, ta stvar s srečo. Zdi se mi, da vsi govorijo samo o tem. O svojih željah. In o nekakšni sreči. Če bodo dobili neko stvar, če bodo nekaj dosegli, če se bo zgodilo ne vem kaj že ... Potem je to to. Potem bodo srečni. Na televiziji že nekaj časa vrtijo reklamo za pralni prašek. S tv ekrana se smehlja obraz ženske, ki pri pranju perila uporablja Persil. Zdi se srečna, pravzaprav supersrečna. Na jumbu plakatu, ki je nalepljen na pano pri semaforju na koncu naše ulice je človek, ki stoji poleg novega avtomobila. Citroena, mislim. Z desnico odpira vrata avtomobila, z levico vabi gledalca, da vstopi. Njegov obraz je ves raznežen, skoraj blažen. Kot bi se mu uresničile največje sanje.

Tanja, moja sošolka, bi bila na primer najbolj srečna, če bi imela najnovejši Ipod. Ampak za najnovejšim pride še novejši in še novejši in to se nikoli ne konča. To pomeni, da ne bo nikoli zares srečna. To sem ji zadnjič omenila, pa me je samo čudno pogledala. In Klemen bi bil presrečen, če bi tisti njegov španski nogometni klub osvojil pokal lige prvakov. Po fb-ju ves čas piše samo o tem. In Sara bi šla rada na koncert na Dunaj. Če ji ne bo uspelo prepričati mame, da ji pusti, bo nesrečna do konca življenja. Tako pravi.

Vsi si nečesa želijo, samo jaz ne. Je kaj narobe z menoj? Ker mi ni do ničesar? Ker zaradi ničesar ne skačem do stropa in ker si ničesar ne želim? Sem bila sploh kdaj srečna?

Pred enim mesecem sem sklenila, da moram to popraviti. Da je nekje gotovo kaj, kar mi je všeč. Nekaj, kar bi me lahko osrečilo. Mora biti! Kupila sem si nov zvezek. Vanj si bom zapisovala svoje občutke sreče in sezname želja. Rečem mu Srečko. Platnice so rdeče. In na sprednji platnici je narisano veliko rdeče srce, le da v drugem, temnejšem odtenku. Kupila sem si tudi poseben svinčnik. Vse je torej pripravljeno.

Zdaj vsak večer odprem Srečka in sedim in čakam, da bi se česa domislila. Česarkoli. V mislih potujem skozi dan, ki je za menoj, in se ustavljam pri posameznih dogodkih. Začnem z jutrom. Z umivanjem zob in z zajtrkom. In končam zvečer, ko buljim v tisto svojo modro steno in premišljam o dnevu, ki je za menoj in skušam zaspati. »Ti si zadovoljna že, če imaš kaj dobrega za jesti,« mi je večkrat rekla mama. Ampak to je bilo včasih. No, še vedno imam rada lazanjo in mlečno ploščico in ... Ampak nekaj je zdaj vseeno drugače. Tudi pri hrani. Kot bi izgubila okus.

Dolgo razmišljam. Ko se naveličam, zaprem zvezek in ga spravim nazaj v predal nočne omarice. Potem grem v kopalnico in si ogledujem svoj obraz. Včasih mislim, da sem lepa. Lepa, ker sem žalostna. Kot mama.

Večkrat si rečem, da bi se morala bolj potruditi. Kot tisti ljudje v Ameriki, ki hodijo na smejalne tečaje, da se naučijo smejati. Veliko smejati. Mogoče pa to pomaga in je potem njihovo življenje bolj veselo. Mogoče bi si pa morala ves čas ponavljati besede TO JE PA RES SREČA. Ali pa MORAM BITI SREČNA, MORAM BITI SREČNA. Kot kakšno zakletev. Eno dopoldne sem to tudi počela. Za vsako malenkost sem si rekla, kakšno srečo imam. Za zajtrk sem si rekla, da je tablica kinder pingvina to jutro še posebej slastna. In ko sem si umivala zobe, sem si prigovarjala, da imam res srečo, ker nimam zobnega aparata. Ker če bi ga imela, bi se mi hrana zatikala za kovino, kot se na primer dogaja moji sestrični Karmen, in potem bi sesljala kot seslja ona. Ko sem tisti dan čakala na avtobus za v šolo, sem si na glas rekla, da imam danes veliko srečo z vremenom, ker ne dežuje. In ko se je avtobus približeval moji postaji, sem rekla, da imam srečo, ker je avtobus točen in ne bom zamudila pouka. Ko sem se potem ozrla, sem za seboj zagledala neko gospo, ki me je začudeno opazovala. In sem utihnila. Zdržala sem do tretje ure pouka. V stvareh okoli sebe sem skušala najti kaj pozitivnega, lepega. Potem pa se mi ni več ljubilo. Dan se je končal tako kot vsak drug. Zvečer sem buljila v prazno steno nasproti postelje in skušala zaspati.

Tistega rdečega zvezka potem nekaj dni nisem odprla. Do včeraj zvečer. Včeraj se je zgodilo nekaj ... No, pravzaprav nič posebnega. Očka me je prosil, naj grem v trgovino po mleko in pralni prašek. In sem šla. Ura je bila sedem in zunaj se je začelo mračiti. Ko sem prišla do trgovine, je bil pri vhodu ob drog reklamnega panoja privezan majhen psiček in cvilil. Čisto tiho je cvilil. Mogoče je bil od dolgotrajnega cviljenja že tako utrujen, da ni mogel več. Zdel se je ubog in obupan. In tresel se je. Počepnila sem k njemu in ga začela božati. Skozi kodrasto belo dlako sem začutila njegovo drobno telo, njegovo tresenje. Moralo ga je biti strah, ker mrzlo ni bilo. Stisnil se je čisto k meni in pustil, da ga gladim. Nehal je cviliti. Počasi se je čisto umiril. Takrat se je njegov mir preselil vame in se mi je zdelo, kot bi lebdela, kot bi moje telo izgubilo vso težo in bi se izvila iz nekega ovoja, se dvignila nad sebe, nad to trgovino, mesto, postala del veselja, bila v sozvočju s seboj, z vsem, kar me je obdajalo ... Tako sva čepela drug ob drugem, jaz in tisti pes, dokler ni prišla njegova gospodarica. »Je lajal, kaj?!« je vprašala in odvezala vrstico. Gledala sem za njima, ko sta odhajala.

Ko sem se vrnila domov, sem vzela iz predala Srečka. Vanj sem napisala: psiček pred trgovino. Mir. Je to sreča?

51. Študijski dnevi

DRAGA 2016

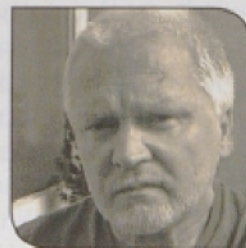
2. - 3. - 4. septembra 2016

Park Finžgarjevega doma na
Opčinah, Dunajska 35

Cankar med nami

Razmišljanja ob nastajanju dveh filmov

Marjan Frankovič

Ob 140-letnici rojstva pisatelja Ivana Cankarja (10. 5. 1876 – 11. 12. 1918) objavljamo esej Marjana Frankoviča »Cankar med nami«. Ker je prispevek dolg, ga bomo objavili v dveh delih.

„MOJ ZALOŽNIK SCHWENTNER“

» – da bi mu bilo več enakih!«

Založnik Lavoslav Schwentner (1865–1952) je 9. 7. 1900 v *Slovenskem narodu*, v svojem pristavku h Govekarjevemu odgovoru na Cankarjevo kritiko posthumne izdaje Kettejevih pesmi, ki jo je pripravil »najnerazsodnejši kritik« Anton Aškerc (ob asistenci Frana Govekarja), javno priznal, da je resnično, zakrivil' dva popravka Kettejevih verzov, da pa ne misli, kako je s tem »škodoval slovenski literaturi«. Dal je namreč zamenjati verz »ko k ljubi legel je« z, manj izzivalnim' »in ko objel jo je« ter drugje *popa z mašnikom*. Cankar se s tem ni mogel sprijazniti. »Ali, prosim Vas, kam bi pa prišli z našimi klasiki, če bi jih kar tako popravljali?« Njegov očitek je bil daljnosežen in je gotovo vplival na njune bodoče prijateljske in poslovne odnose, na značilno odsotnost slehernih založnikovih poskusov popravljanja Cankarjevih del, čeprav mu tu in tam kakšna stvar ni povsem ugajala. Dušan Moravec (*Novi tokovi v slovenskem založništvu*, DZS, 1994), po katerem povzema mo ta, 'izhodiščni' konflikt, skuša Schwentnerja v tem primeru opravičiti, češ, da »ni posegal v besedilo zaradi svojih zadržkov, ampak spričo poznavanja zlagane malomeščanske srenje, od katere je bil odvisen...«. Če Moravec premislek drži, kako bi pač takšnemu opravičevanju pozneje rekel Cankar? Takole: »Koliko bojzljivost, kolika strahopetnost leži v / tem/ dvojnem prepričanju!«.

»Ti ljudje pravijo, da vedo natihoma, kako bi bilo treba in kam, toda - <narod neče>«. »Na tem bregu je <res>, na onem <ampak>, po sredi pa jadra tak zmerni poštenjak in se redi.« (I. C., *Govekar in Govekarji*). Prav takšno *dvojno* prepričanje – zdaj na nacionalni, drugič na moralno etični in verski, tretjič na razredno politični ideološki osnovi – se ohranja vse do danes. Začetni zaplet z založnikom Schwentnerjem, posredno pa, seveda, z Govekarjem in Aškercem, je treba torej uvrstiti v vrsto Cankarjevih bolečih – pa tudi bleščečih – spopadov in obračunov z varuhi ognjišča in javne morale, s samozvanimi skrbniki naroda in kulture, skozi katere izpostavlja sarkazmu in kritiki poglobljena razmerja, ki so opredeljevala tedanje odnose med umetnostjo in družbo. Konture in parametri tega zapleta so trajnejši in splošnejši, kot se zdi, kajti ob njem lahko izmerimo tudi vsak bodoči konflikt med ustvarjalcem in njegovim založnikom, med umetnikom ter vsemi tistimi, ki skrbijo za družbeno sprejemljivost umetniškega artefakta: da jim ta ne bi škodil, kvečjemu koristil; da bi komu drugemu ne koristil preveč; da bo, skratka, sfiltriran in instrumentaliziran, preden gre v javnost. Prav zato bi morali Cankarjevo izkušnjo s Schwentnerjem zmeraj znova aktualizirati in aplicirati na aktualne razmere v založništvu in urednikovanju nasploh, razgrniti nekatere ključne vidike in dileme njune

sedanje ujetosti: v aktualno *laž o kulturi* (gl. I. C., *ibid.*), v službo kapitalu, v ekonomsko-tehnološko-razvojne zanke in izzive, v ideološko-interesno in vsakršno drugo izključevalnost, ki se dá skriti pod videzom demokratičnih postopkov in politične korektnosti ...

Kolikor torej vztrajamo na trasirani poti razmisleka, zavedajoč se ves čas tega, kar bi mu morali določiti za poglobitni motiv in cilj, namreč boljšo orientacijo v sedanjosti in s tem lepšo perspektivo za prihodnost slovenske umetniške besede in knjige, se je treba kljub vsemu najprej pomuditi ob tistem razpoložljivem gradivu, ki najneposredneje zadeva odnose med avtorjem in založnikom-urednikom. To je Cankarjeva korespondenca. Vendar je, kakor hitro vzamemo v pretres njen najzanimivejši del – dopisovanje med Cankarjem in Schwentnerjem – kaj kmalu jasno, da ostaja podoba založnika v njej močno v ozadju, tako rekoč do konca nedoločna, komaj kaj zveemo o njegovem siceršnjem življenju in liku, pogosto niti tistega ne, kar vsakokrat posebej zanima Cankarja, medtem ko moramo za pisateljev lik priznati, ob vsem nelagodju, ki nam ga nemara povzroča takšen indiskretni vpogled v pisma, da je precej bolje izrisan. Dejstvu navkljub, da je to predvsem posledica Cankarjevega sprotnega uničenja založnikovih pisem, kar nas po tehtnem premisleku niti ne moti, saj založnikovega lika pravzaprav nimamo namena podrobneje rekonstruirati, slejkoprej pa tembolj njegovo konkretno vlogo in funkcijo, ki mu pritičeta tako po mnenju

Lavoslav
Schwentner
(1865–1952)

njegovega korespondenta kakor po presoji današnje stroke. Schwentnerjeva ‚podoba‘ bo tako zrasla predvsem iz poslovne interakcije med dopisovalcema, pravzaprav predvsem iz tega, kako se zrcali iz Cankarjevih pisem. Tembolj pa nam bodo ta pisma pomagala osvetliti Cankarja samega, njegovo pisateljsko delo in lik, seveda v kombinaciji z drugimi viri in vsem tistim, tega pa nikakor ni malo, kar je v pisateljevem delu splošno pripoznanega kot avtobiografska izpoved. Cankarjeva pisma Schwentnerju so se v največji meri ohranila. Schwentner jih namreč kljub večkrat izraženi Cankarjevi želji ni hotel uničiti. Cankar je menil, da bi mu utegnila biti v sramoto ali mu kakorkoli škodovati. Iz podobnih razlo-

gov, verjetno, sam večine Schwentnerjevih pisem ni ohranil. Pisateljeva podoba, ki vstaja iz njegovih pisem Schwentnerju, torej njegova samopodoba, je dinamična, spremenljiva in redundantna, saj so jo pregnete in označile tako spremenljive kot notorično ponavljajoče se (zlasti večna piščeva ‚suša‘) eksistenčne in ustvarjalne okoliščine, ki so ves čas vplivale tudi na njun poslovni odnos. Prav gotovo pa je ohranjena korespondenca za posamična obdobja dovolj natančen protokol Cankarjevih poslovnih odnosov z založnikom, vse ostalo je bolj ali manj obligatorna spremljava in dodatna argumentacija piščevih razširjenih želja ali zahtev; tudi ko gre za opise materialnih in ustvarjalnih zadreg ter osebnih stisk, saj z njimi le upravičuje zamude in odstopanja od poprejšnjih poslovnih dogovorov z založnikom. Če se torej omejimo na možnosti, ki

nam jih za rekonstrukcijo in predstavitev ene ali druge od vpletenih osebnosti nudi ta enostransko ohranjena korespondenca med njima, potem moramo ugotoviti, da to gradivo pogosto prav neprijetno razgalja Cankarja, zato je gotovo v pomoč in nemara tudi v veselje literarni vedi, precej manj določnega pa govori o Schwentnerju. O slednjem – kot podjetniku in človeku – morda največ pove prav dejstvo, da Cankarjevih pisem ni uničil. Kot podjetnik ni smel kar povprek in sproti uničevati Cankarjevih pisem, saj so bila polna pisateljevih zavez, obljub, pristankov, zahtev, prošenj, kalkulacij; (pogosto pretiranih) načrtov pa tudi mnogih izgovorov; koristnih priporočil, operativnih – danes bi rekli logističnih – pa tudi vsebinskih in formalnih namigov, podatkov itn., še zdaleč ne zgolj tistega, kar bi Cankar izrecno ne želel, da se ohrani, ker bi mu lahko kakorkoli škodovalo ali mu bilo v sramoto. Toda kaj je založnika in prijatelja vodilo k temu, da jih je ohranjal tudi še po Cankarjevi smrti, ko pa je pokojnemu vendarle že poprej črtal vse dolgove in njegovim dedičem tudi že predal vse materialne pravice, ki so izhajale iz pisateljeve dediščine? (Te pravice pa so bile zares obsežne, saj so zadevale tudi tista Cankarjeva dela, s katerih materialnimi avtorskimi pravicami je, potem ko so bila objavljena ali izdana pri drugih založnikih ali literarnih časopisih, pisatelj še za življenja znova sam razpolagal in jih je nato v večni materialni stiski po obrokih prodajal Schwentnerju.) Vtis je, da je založnik ohranjal to korespondenco iz dveh razlogov: zaradi rastočega pomena Cankarjevega dela in osrednjega mesta, ki ga je ta pisec vsem nasprotnikom navkljub postopno zavzemal v slovenski literaturi in kulturi, pa tudi zato, da bi z njo omogočil objektivnejšo presojo svojega sodelovanja z njim, da bi jo torej ohranil na razpolago stroki, da bi se popravila krivična slika, kakršne je bil deležen v očeh nekaterih sodobnikov. Med temi je namreč zakrožil znani očitek Cankarjevega prijatelja Alojza Kraigherja, češ da s prenizkimi honorarji grdo izkorišča pisca, da se na račun njegovega sproletariziranega pisateljskega garanja redi in bogati...

O Schwentnerju in njegovem, duševnem profilu torej lahko le sklepamo: iz nanj naslovljenih Cankarjevih pisem lahko le posredno izvemo, kako je odreagiral, kadar ga je ta pisec (bolj kot kdorkoli drug izmed sodobnikov) postavljal pred ključne izzive, ki so se tikali ne le podjetniške drznosti in poslovnega tveganja, temveč tudi založnikove-urednikove osebnostne in intelek-

tualne drže, saj je bilo vsako delo izpod peresa Ivana Cankarja izziv javnemu mnenju in prevladujočemu literarno estetskemu okusu, družabnim in družbenim konvencijam; filistrom; politikom, institucijam in oblastnikom.

Gotovo je, da nas pri Schwentnerju ne sme toliko zanimati njegova osebna življenjska zgodba, pač pa tem bolj njegova založniško-uredniška vloga in funkcija, edinstvena v tedanjem slovenskem kulturnem prostoru in nepogrešljiva za oris utripa moderne na Slovenskem: kako se je loteval urednikovanja in zalaganja knjižnih novitet domačih avtorjev, njihove likovne opreme in tržne promocije; koliko, če sploh, in s kakšnimi razlogi je skušal vplivati na, svoje avtorje, saj je znano, da si samovoljnih posegov v njihova dela ni rad privoščil, posebej ne po že v uvodu omenjeni Cankarjevi ogorčeni javni in pisemski polemiki (v mislih imamo seveda ogorčenje, ki ga je Cankar posredno ter neposredno stresel nanj, na Govekarja in Aškerca) ob prvi posthumni izdaji Kettejevih pesmi.

Pri ustvarjalcu, kakršen je bil Cankar, ki je bil, kot tudi sam večkrat priznava, nezmeren zapravljevec, nagnjen k alkoholu in 'krokanju', je bilo kljub njegovi precejšnji delavnosti kdaj pa kdaj težko zanesljivo presoditi in ločiti zaresna hotenja in načrte od samozavajajočih upov, ki jim ustvarjalci nehote zapadajo, zlasti tedaj, ko sta želja in sla po ustvarjanju večji od realnih možnosti; vse to pa je bilo še težje ločiti od načrtov, ki so bili predmet in plod taktiziranja, kako založniku, uredniku – potencialnemu upniku – čim prej izvabiti predplačilo, honorar za še nerealizirano delo. Cankar je nekatera dela, s katerimi je zavlačeval dolga leta in jih navsezadnje nikoli ni napisal, vsaj ne dokončal, kakor je napovedoval in nameraval, kljub vsemu vedno znova omenjal založniku in mu zanje pogosto, kdaj pa kdaj tudi uspešno, vnovič izstavljaj račune. Tako je bil, denimo, roman »Marta« kljub napovedovanemu izjemnemu obsegu deležen komaj tretjinske realizacije; le za drobec sledi je ostalo od »veličastne zgodovinske drame« »Nioba« in od komedije »Hamlet iz cukrarne« ter še česa, kar je napovedoval in zaračunaval Schwentnerju. »Samoreklamni pristop« je Cankarju narekoval, da je vsako svoje novo delo, četudi je bilo šele v zametkih, založniku ali uredniku takoj razglasil za svoje doslej največje, najvznemirljivejše, najlepše zasnovano in napisano delo, celo za svoje doslej *najbolj hudobno delo*, kot je, denimo, v pismu bratu Karlu

ocenil pravkar dokončano komedijo „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“. Tudi v periodičnem tisku objavljene reči je za knjižno izdajo uredil po načelu, da je za najboljše obveljalo zadnje ali za zadnje najboljše, kar je napisal – ker »kaj pa bi si mislili,« kot piše Schwentnerju, »če bi bilo drugače: da nazadujem!?« Češ, kako naj priznam, da mi je nova stvar manj uspela od predhodne, saj bi to pomenilo, da grem h koncu, da je z menoj konec. Zato – pa tudi zaradi višine honorarja – je na vsakič drugačen način izrekal prvenstvo sleherni svoji noviteti: prvenstvo med vsemi svojimi deli pa tudi prvenstvo med deli vseh domačih konkurentov na področju dramatike in proze. Samó prvenstvo na področju poezije je, kot je znano, velikodušno in samokritično prepuščal drugim, predvsem Ketteju in Župančiču ...

Ugotavljamo torej, da bo Schwentnerjeva človeška in intelektualna podoba tudi zaradi uničenja njegovih pisem Cankarju ostala okrnjena, vsekakor v senci njegove založniške dejavnosti. Enako pa bi utegnila biti tudi podoba

Schwentnerja-založnika, če bi jo nameravali, posneti' zgolj po ohranjenih Cankarjevih pismih, prav zaradi piščeve pogoste, iz nezmernosti izhajajoče denarne stiske, vse prej kot zanesljiva. Tudi Cankarjeva korespondenca z Alojzom Kraigherjem, Otonom Župančičem in drugimi razkriva vrsto nasprotujočih si mnenj o Schwentnerju, kar bi lahko napeljevalo na pomisel, da v njegovem odnosu do založnika pravzaprav ni bilo nikakršne stalnice: da je bil ta odnos, v celoti vzeto, izrazito ambivalenten. Kraigherju piše 13. 7. 1898: »... prijel sem naposled Schwentnerja za žep; upam, da se ne otrese.« Istemu piše dne 4. 8. 1902(?): »To Ti pišem, ker me je hinavec Schwentner na tako nesramen način pustil na cedilu, da mu ne napišem nikoli več niti besede, pa makar me toži. Zdaj sedim in ne morem plačati niti stanovanja ...«. Nato pa je 8. 1. 1909

Ivan Cankar in naslovnica Vinjet v Schwentnerjevi založbi

kljub vsemu, potem ko je že nekajkrat napovedal prekinitev sodelovanja z njim in nič kolikokrat svoje razočaranje, ker mu Schwentner ni mogel ali ni več hotel dati predplačil (torej posojati denarja), Otonu Župančiču, da bi ga znova spravil z založnikom, napisal naslednje vzpodbudne besede: »In trdno sem uverjen, da bo Schwentner rad segel v Tvojo roko kakor Ti v njegovo. Jaz sem ga zdaj dobrega spoznal – da bi mu bilo več enakih!«. In 27. 2. 1910 zopet Kraigherju: »Po tvojo dramo pojdem še ta teden. Kaj si jo ponudil Schwentnerju? Vem, da Schwentner ni oderuh; tistih knjig, ki gredo najbolje, proda v prvem letu kvečjemu po 500 izvodov. Saj si to lahko sam izračunaš. Z dramo je seveda še slabše...«. 9. 8. 1911 pa znova istemu: »S Schwentnerjem sva se sprla – tudi zaradi malenkosti! Vrag zastopi to ljudstvo! Zaradi par forintov misli možak, da je pisatelj njegov uslužbenec, odvisen od njegove gnade!«

Način, kako se približati nekemu umetniku – da se ob tem opreš na njegovo delo, življenjepis, oris dobe in aktualnih tokov v umetnosti, literarno obzorje, korespondenco, zapiske, osnutke ali pričevanja drugih – je povsem utečen in do neke mere samoumeven, saj ga je že davno utirila prevladujoča umetnostna in literarnozgodovinska teorija in praksa. /Seveda je tudi že od nekdaj sporen, vendar o tem na drugem mestu!/ Nekaj povsem drugega pa pomeni približati se založniku, galeristu, producentu, uredniku, opernemu ali koncertnemu menedžerju, kritiku – tistim, skratka, ki jih kulturna produkcija zadnjih stoletij postavlja kot posrednike med ustvarjalci in konzumenti kulturnih dobrin, umetniških artefaktov. Za umetnikom ostane njegovo delo, ki je slej ko prej predvsem duhovna dobrina. Založnikovo delo pa se ohranja zgolj v materialnem. Kar je ohranjeno, je le materialna osnova občnih duhovnih dobrin. Prej ko ne je bilo v njegovem odločanju in ravnanju precej več kalkulacij, upoštevanja materialnih zakonitosti produkcije in poslovnih načel, kot pa pri umetniku, razen redkih izjem, ki prislovično deluje in se odloča impulzivno, še malo ne povsem premišljeno. Iz ohranjenih Schwentnerjevih izdaj je nemogoče v celoti razpoznati založnikovo raven samorazumevanja: njegovo pojmovanje lastnega kulturnega poslanstva, izoblikovanost literarnega in umetnostnega okusa, moralnih, poslovnih in splošnih nazorov, ki so mu narekovali in uravnavali njegovo založniško-uredniško delovanje. Za avtentično

rekonstrukcijo celovitega Schwentnerjevega lika bi potrebovali precej več gradiva, kakor se zdi, da ga je na razpolago. Vendar bi se ne glede na količino in težo tega gradiva slednjič morali vprašati: Čemu sploh in na kakšen način, če že, se je treba lotiti te težavne naloge? Razloge za to bi morali najti v odgovoru na naslednje vprašanje: kaj v Schwentnerjevem založniškem, uredniškem in kulturnem delovanju ter dosežkih presega tedanji čas in tedanje razmere? In glej, razlogi se ponudijo na dlani: tu je njegov specifični, nenavadno zavzeti odnos do originalne slovenske knjige in vseh vidikov njene nastanka in poslanstva, vsekakor pa tudi prav poseben *mecenski* odnos do svojega osrednjega, danes bi rekli *hišnega* avtorja – Ivana Cankarja. Iz Cankarjevih pisem založniku se da razbrati, da sta se z založnikom – večinoma v obojestransko zadovoljstvo – ves čas o vsem dogovarjala: o knjižni opremi, ilustracijah, tipografiji in prelomu načrtovanih knjig, celo o formatu, kvaliteti in barvi papirja in tiska; Cankar je založnika sprti seznanjal z vsebinsko zasnovo del v nastajanju; sodelovala sta pri sestavi zbirk krajših spisov, novel, člankov, črtic ali pesmi; Schwentner se je brez pomisleka lotil tudi ponovne, dopolnjene izdaje Cankarjeve »Erotike«, katere prvi natis je izšel tri leta prej pri založniku Bambergu in ga je, kot je znano, skoraj vsega odkupil ter dal uničiti škof Anton Bonaventura Jeglič; dogovarjala sta se o tržno-reklamnih prijemih, o najprimernejšem času za izid posamezne knjige; za teatrsko uprizoritev, če je šlo za dramsko igro, o avtorskih pravicah; o časopisnih napovedih novitet in premiernih predstav; o recenzentih, kritikah in kritikih; o Schwentnerjevih ostalih izdajah, tudi tistih, ki mu jih je priporočil Cankar (dela Zofke Kveder, Alojza Kraigherja, O. Župančiča, J. Murna itd.); o pisateljski in založniški konkurenci; o možnostih in obetih, povezanih s teatrom, o gledaliških upravah, publiki; o bralstvu; o cenzuri; o prepovedi poseganja v knjige in podlistke ali celo v dramske dialoge ob uprizoritvah; o vsesplošni zadržanosti v domačem kulturnem prostoru ...

Prav te plati njegovega uredniško založniškega delovanja – in ne njegova osebna biografija – so za smiselno obravnavo tega „dvornega založnika slovenske *moderne*“ odločilne. Ravno Schwentnerjev odnos do dela in avtorja omogoča zanimivo primerjavo z današnjim časom ...

(se nadaljuje)

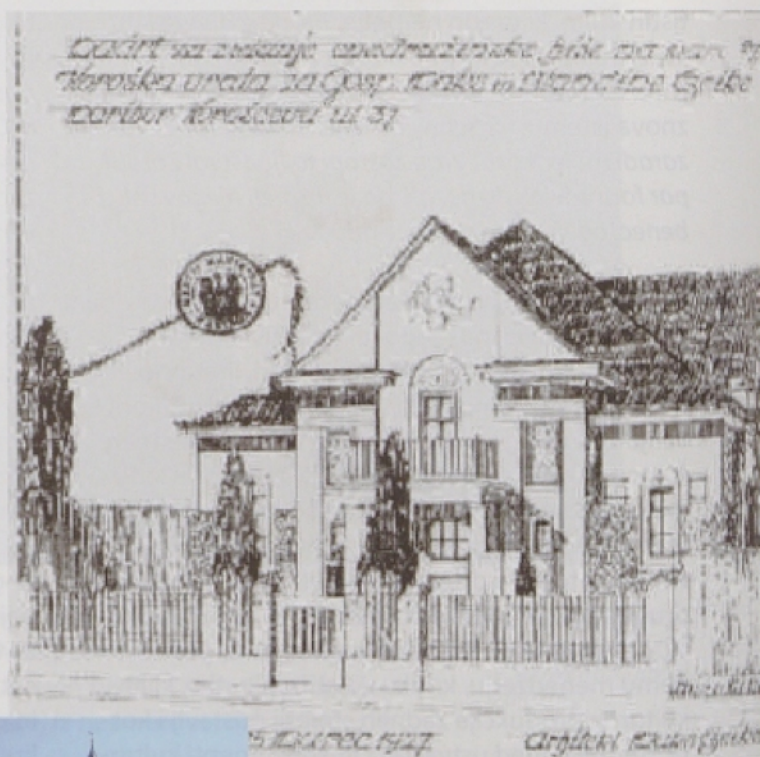
Secesija je obiskala tudi Maribor

Mojca Polona Vaupotič

Secesija, znana tudi pod imeni *art nouveau*, *Jugendstil* ali *fin de siècle*, je proti koncu 19. stol. obiskala tudi Slovenijo. Vpliv tega estetskega gibanja je prišel k nam iz ostalih evropskih dežel, predvsem pa z Dunaja, kjer ga je od slikarjev intenzivno obvladal Gustav Klimt, med arhitekti pa so bili vodilni Otto Wagner, Joseph M. Olbrich in Josef Hoffmann, v Španiji pa nikakor ne gre prezreti Antonia Gaudija. Njihovo ustvarjanje ima določeno skupno lastnost; prepoznamo ga po značilnih vrtinčastih, asimetričnih in krožnih linijah. Čiste vijuge se pogosto končujejo v pripletu, medtem ko so v figuraliki priljubljeni mili, čutni in ženstveni liki. Prav tako izstopajo poudarjeni floralni ter drugi organski elementi. Ta stil pravzaprav nima stroge definicije ali pravil, gre predvsem za bolj vizualno kot pa formalno izpoved umetniškega ustvarjanja.

Ob secesiji na Slovenskem najprej pomislimo na ljubljansko Miklošičevo ulico, kjer domujejo z izjemnim talentom in arhitekturnim čutom udeležene stavbe. Tudi v Mariboru jih poznamo, čeprav v tem mestu secesija ni bila nikoli izrazita, bila je skorajda nepoznana. Za malo število zgradb, ki pa so vse časti vredne, smo lahko hvaležni tistim arhitektom, ki so jih ustvarili s tolikšnim taktilnim čutom, da jih opazi tudi tisti, ki jih zgolj obide.

Ko je Maribor prerasel svoj srednjeveški okvir, se je živahna gradbena dejavnost začela širiti na predmestja, kjer so si predvsem bogatejši meščani začeli postavljati vile, obdane z vrtovi. Medtem pa so hkrati nastajale skromne primestne četrti za prebivalstvo industrijske stroke. Počasi, z

Zgoraj: M. Czeike, načrt za lastno vilo na Koroški ul.

Levo: vila na Kajuhovi

Spodaj: Baroničina hiša

narodnosti, študiral pa je na Dunaju. V Mariboru je opravljal poklic arhitekta, graditelja, občinskega svetnika ter vodjo regulacijskega načrta. Njegova dela lahko najdemo po vsem Mariboru, saj je bil

Levo zgoraj: I. Vurnik, Sokolski dom Tabor, Lj (primerjava); spodaj: Vila Transilvanija

Desno zgoraj: M. Czeike, Smetanova ul., detajl; spodaj: M. Czeike, Vila dr. Jouvana

regulacijo poljskih poti v ulice in ceste, se je s četrti ob mestu širila zazidava vil in hiš v ulice proti osrčju mesta. Številni stavbeniki, gradbeni mojstri in tesarji so gradili stavbe sredi 19. stol. še v neoklasicističnem arhitekturnem stilu, ki pa se je počasi umaknil iz Maribora z deli stavbenikov Josefa Hasslingerja, Antona J. Wagnerja, Janeza Jurija Nafza in drugih. Neoklasicističen videz je s svojimi efekti kmalu nadomestila secesija, ki je hitro postala priljubljena med mariborskim meščanstvom.

Fritz Friedriger in Maks Czeike sta bila dva izmed stavbenikov, ki sta se vtisnila v bogati mariborski arhitekturni spomin, saj sta mestu podarila več ustvarjalnih faz na področju lastnega stavbnega kreiranja. Fritz Friedriger se je rodil leta 1859 v Schaßburgu/Sig-hišoari v Transilvaniji staršem nemške

njegov opus zelo raznolik, od tistih enostavnih večstanovanjskih stavb pa do meščanskih vil, kjer je moč prepoznati okus in modo časa. Friedriger je bil prav tako dejaven na področju kulturne dediščine in njenega varovanja. Od leta 1910 je bil dopisni član Centralne komisije za umetnostne in zgodovinske spomenike na Dunaju. S tem poslanstvom je lahko preprečil uničenje stropa viteške dvorane v mariborskem gradu, predlagal pa je tudi preureditev gradu za potrebe občine in muzeja. Ideja o muzejski dejavnosti v gradu pa se je delno uresničila v štiridesetih letih 20. stoletja.

Friedrigerjevo ustvarjanje v Mariboru je razdeljeno na več kreativnih obdobj, tokrat je aktualno njegovo drugo, ki je trajalo od leta 1900 do 1910, ko je dunajska secesija obiskala tudi Maribor.

Ena izmed stavb z elementi secesije je vila na *Mladinski ulici*, saj se na njej prvič pojavi motiv treh oken, ki so stopničasto zložena. Rizaliti (po vsej višini naprej pomaknjeni del zunanje stene stavbe) dobijo bolj organske zaključke, enako tudi stopnišča, pri katerih je pri bogatejših izvedbah ograja domiselno oblikovana z rastlinskimi motivi, kot so cvetje, vitice in storži na krajnih stebričkih. Motivi se ponovijo tudi na kovinskih mrežah vhodnih vrat ter pritličnih oken in na zunanji ograji. Včasih je stopnišče pri stavbah samostojen volumen – stolpič, ki je poudarek v širšem uličnem prostoru –, to se rado zgodi na stavbah na križiščih, za katero imamo zgled vilo na *Kajuhovi ulici*. Podobne arhitekturne poudarke je nato načrtoval tudi Maks Fabiani na Slovenskem trgu v Ljubljani.

V Mariboru je najbolj secesijsko veličastna vogalna *Baroničina hiša* na Prežihovi/Smetanovi ulici, saj ima izrazito vertikalno členjeno fasado s pilastri ter z različnimi figuralnimi in geometričnimi zaključki. Vogal je poudarjen s polkrožnim čelom, ki ga v temenu zaključuje ženska glava. Razen vgrajenega secesijskega okrasja ter sijajno oblikovanega stopnišča stavba nima izrazito secesijsko zasnovanega volumna, čeprav nosi naslov »najčistejše« secesijske stavbe v Mariboru. Morda bi bilo bolje reči, da gre za najčistejšo secesijsko stavbo v Mariboru, ki je še ohranjena, bolj secesijski sta bili včasih gotovo stavbi na Mlinski 10 ter Linhartovi 21. A se je stavba na Mlinski ohranila žal le na načrtih, stavba na Linhartovi pa je precej izgubila z »obnovo«.

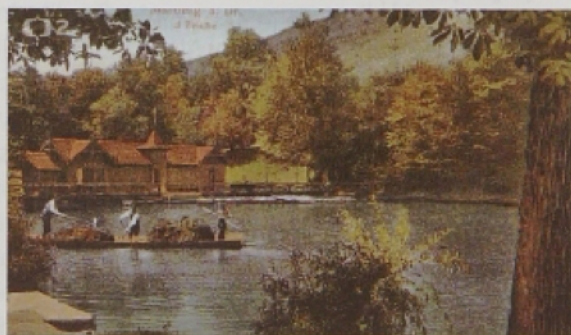
Delo arhitekta Maksa Czeikeja, graškega in mariborskega arhitekta nemško-češkega rodu, rojenega leta 1879 v Novem Jičinu na Moravskem in na dramatičen način preminulega pod Pohorjem leta 1945, je bilo pri nas prvič javno predstavljeno kot razstava v kletnem prostoru Pokrajinskega arhiva na Glavnem trgu v Mariboru. S tokratnjo bežno predstavitevijo Cze-

ikeja, se ne odstirajo samo kvalitete šole Otta Wagnerja, saj je bil njegov učenec, temveč tudi usoda umetnika, ki je ustrezne razsežnosti svojega poklica daroval mestu, katerega novi oblastniki so to marsikdaj zlorabili, ga ugonobili ter predali pozabi. Njegovo delo z gradbenimi mojstri in sodelovanje z gradbenimi podjetniki ter mestno občino med obema vojnama je tesno povezano tudi z naporu t. i. »mariborskih modernistov«, katerih delo najbolje označujejo v vojni porušene palače. Z Jožetom Plečnikom sta izvedla tudi nekaj skupnih načrtov za prenovu posameznih mestnih površin. Czeikejevo delo v sodelovanju z arhitektom Friedrigerjem pa pojasnjuje sodobne principe urejanja mest na način regulacijskih načrtov konec 19. stol. pri nas, ki je še veljala kot kriterij za urejanje v zgrajeni karejski zazidavi. To pomeni, da stavbe stojijo ob uličnih robovih in obdajajo notranje dvorišče s parkom. Dekoracija fasad pri Czeikejevih vilah pa je prehajala od ploskovitih barvnih vzorcev do bogatih plastičnih reliefov z namenom monumentalizacije objekta. Kljub izrisovanju prvih secesijskih stavb v Mariboru pa Czeike secesijskega arhitekturnega jezika kasneje v svojih delih

Spodaj: F. Friedriger, vila na Mladinski ulici

Desno, od zgoraj: Czeikejeva privatna vila na Tomšičevi v Mariboru; Langerlova vila v Ljudskem vrtu; majhne zgradbe v mestnem parku; osvetljava v frančiškanski cerkvi v Mariboru

nikoli ne uporablja – verjetno zato, ker je dokaj hitro prišel »iz mode«. Czeike je sicer pojmoval tloris in fasado kot dve različni, nepovezani identiteti: torej še vedno na tradicionalen, historicističen način. Prvinsko so to bili t. i. »neo« stili, denimo neoklasicističen stil s trikotnim zatrepom ali timpanonom, pilastri s slepimi arkadami, simetričnimi fasadami,

klasičnimi razmerji; v vsem pa je vedno močno poudarjena delitev z zidci na pritličje, nadstropje ali streho. Fritz Friedriger je v svojem zadnjem obdobju uporabljal podoben eklekticizem, vendar pa je arhitekturni jezik Czeikeja popolnoma drugačen.

Kar pa je bistveni pokazatelj dojemljivosti za trenutno arhitekturno problematiko, je iskanje prehoda iz historicizma v moderno, ki se je pod vplivom secesije najprej osredotočila na svobodnejše oblikovanje dekoracije fasad. Podobno je v tistem času oblikoval svoje stavbe tudi Czeikejev sodobnik Ivan Vurnik; npr. *Sokolski dom* na Taboru v Ljubljani med letoma 1923–1927.

Arhitektura Fritza Friedrigerja in Maksa Czeikeja, ki sta nekaj časa delovala tudi kot družabnika, je vsekakor imela veliko kvalitete. Posebno uspešna sta bila v prostorskem umeščanju stavb v ulične nize, ki še danes (so)ustvarjajo kvaliteten doživljajski mestni prostor. Friedriger je zaradi gostote svojih vil na nekaterih območjih Koroškega predmestja uspel ustvariti značilni *genius loci* oz. duh prostora. Rešitve zunanjega plašča stanovanjskih stavb (predvsem enodružinskih hiš) so bile na zelo visokem nivoju. Sledile so smernicam časa, ki so bile zlasti v Mariboru bolj tradicionalno kot napredno usmerjene in so bile poleg arhitekturnih vzgibov tudi odraz takratnega meščanskega okusa. Medtem ko lahko za Maksa Czeikeja trdimo, da je med zadnjimi projekti presegel bolj v tradicionalno arhitekturno prakso oblačenja fasad ter se začel ukvarjati z oblikovanjem stavbnih volumnov, kar mu je še posebej uspelo pri nekaterih sakralnih objektih (ureditev frančiškanske pokopališča na Pobrežju, načrti za jezuitski samostan v Magdalenskem predmestju ter osvetlitev bazilike frančiškanske cerkve – zadnji dve v sodelovanju z Jožetom Plečnikom) ter regulaciji Magdalenskega trga. Oba arhitekta pa sta Maribor prav tako seznanila s stilom gibkega ritma secesije. 🍷

Spominska medalja za naše prednike

Mitja Petaros

Od leta 2014 naprej se stalno vrstijo prireditve, razstave in predavanja o prvi svetovni vojni, saj se je začela pred več kot sto leti, posledice grozovite morije pa so še danes občutene. Naši kraji so bili še posebno pod vplivom prve svetovne vojne, tako da so si pri Slovenskem zamejskem numizmatičnem društvu J. V. Valvasorja zamislili, da bi na sebi lasten način opozorili na ta občuten zgodovinski dogodek. Numizmatiki so se torej odločili, da bodo v trajen spomin vseh naših prednikov, ki so hote ali ne hote sodelovali v prvi svetovni vojni, nakovali medaljo, predmet, ki se upira zobu časa in je torej v dolgotrajen opomin.

Zamisel za tako medaljo se je rojevala dalj časa. Slovenskemu tržaškemu numizmatičnemu društvu je uspelo, da bi v projekt vpletli čim večje število dejavnikov. Z bistvenim posredovanjem kustosa numizmatičnega kabineta v Narodnem muzeju Slovenije v Ljubljani Andreja Šemrova so stopili v stik z umetnikom Rudijem Španzlom, ki se je za idejo hitro navdušil in bil pripravljen na sodelovanje. Rudolf Španzel (rojen 18. decembra 1948 v Zabukovici, ki leži v Savinjski regiji, v občini Žalec, na Štajerskem) je svetovno znan umetnik (saj je razstavljal po celem svetu, še posebno v Angliji in ZDA, je dobitnik mnogih priznanj, tako domačih kot tujih, nenazadnje je leta 1985 prejel tudi nagrado Prešernovega sklada za umetniške dosežke), slikar, ki izredno ljubi umetnost in se izraža na najrazličnejše načine (najbolj pa je znan kot izreden portretist, njegove portrete

primerjajo z deli renesančnih slikarjev), kajti oblikuje tudi vitraže, interjerje in se občasno posveča tudi skulpturi. Pri nas je poznan tudi zato, ker je narisal in graviral portrete osebnosti na slovenskih tolarskih bankovcih (torej ga izredno cenijo tudi numizmatiki); kot zanimivost naj dodamo, da so ga med 300 prijavljenimi umetniki iz držav članic evrske skupine izbrali, da je naslikal guvernerja Evropske centralne banke francoza Jean-Clauda Tricheta, ko se je ta upokojil (med drugimi je uradno naslikal tudi kardinala Franceta Rodeta, portret visi v Vatikanu). Rudi Španzel je leta 1969 diplomiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani pri prof. Maksimu Sedeju, v letu 1973 pa končal specialko za slikarstvo pri prof. Janezu Berniku, dve leti kasneje pa specialko za grafiko pri prof. Riku Debenjaku in Marjanu Pogačniku. Od leta 1971 živi in ustvarja v

Levo: avers medalje s poslavljanjem vojaka od svoje družine; desno zgoraj: reverz z napisom v štirih jezikih

Ljubljani, kjer si je tudi ustvaril družino (leta 1984 se je poročil s slikarko Biljano Unkowski, ki mu je povi-
 la sina Doriana). V svojih delih še posebej poudarja
 realizem in simboliko. Svetovno znan umetnik, ki
 je tudi zelo prijazen možakar in je izredno prijeten
 vsak pogovor z njim, je torej predlagal in narisal
 nekaj motivov, ki bi krasili medaljo.

Člani numizmatičnega društva so za averz (pred-
 nji del) medalje izbrali podobo, ki ponazarja vojaka,
 ko se poslavlja od svoje družine, v ozadju je Mira-
 marski grad (kot simbol Trsta), nad njim pa repro-
 dukcija številke 97, ki je bila na znački in torej razpo-
 znadni znak, ki so jo vojaki tega pešpolka nosili na
 kapah. Spodaj sta datuma začetka in konca vojne
 (1914–1918). Na reverzu (hrbtni strani) medalje pa
 je v štirih jezikih (slovenščini, italijanščini, hrvaščini
 in nemščini, saj so bili to jeziki, ki so jih uporabljali
 vojaki 97. polka) napis *V spomin na naše prednike*,
 pod zgodovinskimi heraldičnimi grbi Trsta, Gori-
 ce in Istre (saj je bilo naborno območje Tržaškega
 polka – kot so ga tedaj imenovali – širše območje
 današnje Primorske). Posebnost medalje je, da so jo
 skovali iz bron na način, ki so ga uporabljali pred
 sto leti, torej nima kovina nobenih primesi in je niso
 naknadno sploh prebarvali z laki, tako da bo časo-
 ma pridobila lastno patino in posebno barvo, odtis
 v reliefu tudi ni posebno globok in je podoba na
 averzu nekoliko zamegljena, prispodoba tega, da s
 časom obrabi in spomini bledijo, medalja pa ostane
 kot opomin ... Medaljo je torej umetnik Španzel
 napolnil z mnogimi simboli. Medaljerska dela pa je
 opravil Peter Mali. Medaljo (ki ima premer 60 mm)
 so skovali v uradni državni kovnici v Zagrebu, kjer

kujejo tudi kovance Hrvaške narodne banke, to je v
 Hrvatskem novčarskem zavodu.

Medalja je bila nakovana in pripravljena de-
 cembra lanskega leta, uradno pa so jo predstavili v
 četrtek, 10. marca 2016, v dvorani Alessi na sede-
 žu tržaškega novinarskega krožka (*Circolo della
 Stampa di Trieste*), kjer so nastopili predsednik
 Slovenskega zamejskega numizmatičnega društva
 Andrej Štekar (opisal je delovanje društva), dr. Vasja
 Klavora (bivši podpredsednik slovenskega parla-
 menta, napisal je več knjig o prvi svetovni vojni in
 o soški fronti), ki je strokovno, podrobneje opisal
 dosežke in hude izgube tržaškega 97. polka, ki so
 ga sestavljali za več kot polovico Slovenci iz naših
 krajev (med njimi torej tudi marsikateri naš de-
 dek in pradedek) in so ga za prvo svetovno vojno
 poslali v daljno Galicijo (današnja Ukrajina), saj niso
 zaupali vsem vojakom, ki so služili v tem polku, da
 bi se pošteno borili na bojiščih preblizu italijanske
 meje (medtem ko se je njegov 10. pohodni bata-
 ljon bojeval najprej v Posočju, nato pa na Krasu).
 Na predstavitvi medalje je sodeloval tudi kustos
 Andrej Šemrov (ki je opisal značilnosti medalje),
 večer pa je povezoval Pierluigi Sabatti, predsednik
 tržaškega novinarskega krožka. Večera, ki je po-
 tekal dvojezično (z uradnim prevajanjem), saj je
 bil namenjen tudi italijanskim someščanom, se je
 udeležilo res veliko število ljudi, ki so vsi z velikim
 zanimanjem sprejeli pobudo spominske medalje in
 so aktivno sodelovali pri zgodovinski debati.

»Medalja bo ostala v trajen spomin
 naših dedkov in opomin na vojne
 grozote vsem našim potomcem.«

Slovensko zamejsko numizmatično društvo J.
 V. Valvasorja je torej z izdajo medalje, ki bo ostala
 v trajen spomin naših dedkov in opomin na vojne
 grozote vsem našim potomcem, zadelo v črno.
 Naspluh so medalje od vedno nastajale kot darilo,
 slovenski tržaški numizmatiki so tokrat tako »dари-
 lo« posvetili svojim prednikom. Nalašč so ta projekt
 izvedli čimbolj mednarodno: ideja in režija celotne-
 ga projekta se je rodila med Slovenci v Trstu, izde-
 lali so jo uveljavljeni umetniki iz osrednje Slovenije,
 nakovali so jo na Hrvaškem, posvečena pa je vsem
 tistim, ki so trpeli med prvo množično morijo, ki jo
 je zabeležilo človeštvo. V opomin, da se ne bi vojne
 grozote več ponavljale. 🐦

Novice Knjižnice Dušana Černeta 114

Edinstveno gradivo v Knjižnici Dušana Černeta: knjige in brošure (1)

Lučka Kremžar - De Luisa

V poročilu o delovanju naše knjižnice v letu 2015 smo med drugim zapisali, da nam je prof. Majda Tomažič ustvarila preko 990 zapisov za knjige, ki jih imamo na svojih policah, vendar še niso bile obdelane v vseslovenskem knjižnem katalogu Cobiss.si. To pomeni, da doslej zainteresirani niso mogli vedeti zanje oziroma da smo vsaj za nekatere primere edina knjižnica, ki z njimi razpolaga.

V tokratnem prispevku bi želeli podrobneje prikazati monografske publikacije (knjige in brošure), medtem ko bomo serijske publikacije (revije, časopise ipd.) prikazali prihodnjič.

Gradivo, ki je bilo pri nas prvič obdelano, je po državah izida takole razporejeno:

Slovenski zdomski in koroški tisk: Argentina 240 knjig in bošur, ZDA 171, Kanada 87, Velika Britanija 67, Nemčija 43, Avstralija 27, Avstrija 20, Francija 12, Nizozemska 9, Španija 7, Belgija 6, Švedska 5, še nekaj publikacij je iz Švice, Hrvaške in Srbije.

Publikacije iz primorskega zamejstva in Slovenije: Italija 256, Slovenija 14.

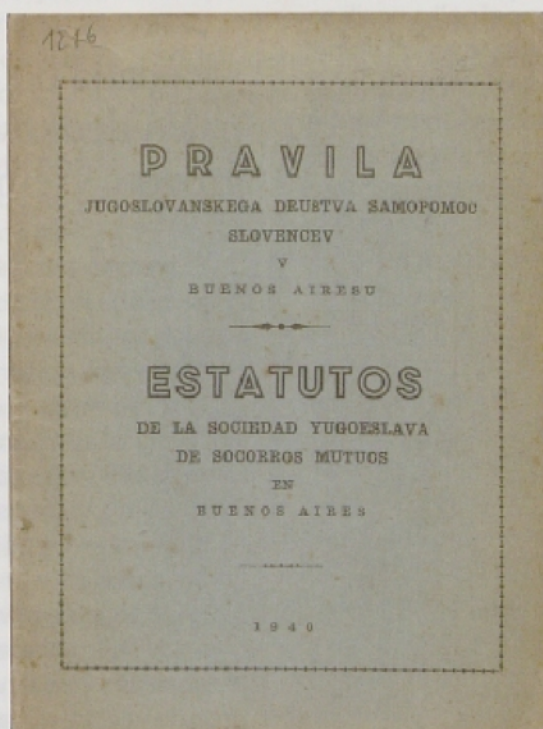
Najprej bomo prikazali nekaj najbolj zanimivih publikacij iz Argentine: na prvo mesto smo zapisali naslov in še nekaj podatkov o

publikaciji; v nekaterih primerih sledijo krajše opombe v ležečem tisku.

Pravila Jugoslovanskega društva Samopomoč Slovencev v Buenos Airesu. Izdali v Buenos Airesu leta 1940; besedilo v slovenščini in prevod v španščini.

Knjižica pripoveduje o tem, kako so se Slovenci – v tem primeru pripadniki predvojne emigracije – organizirali, da bi si vzajemno pomagali.

Pojdimo na Božjo pot. To je zbirka molitvic in pesmic, ki so jih Slovenci peli na shodih v Argentini. Izdala jo je Bratovščina živega rožnega venca ok. leta 1945.

Levo: Pravila Jugoslovanskega društva Samopomoč Slovencev; desno: Pojdemo na Božjo pot

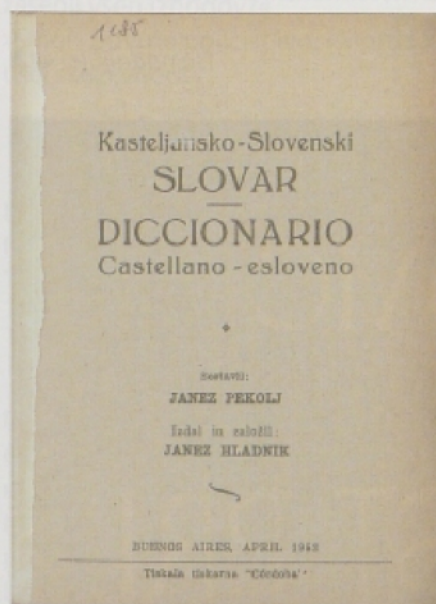
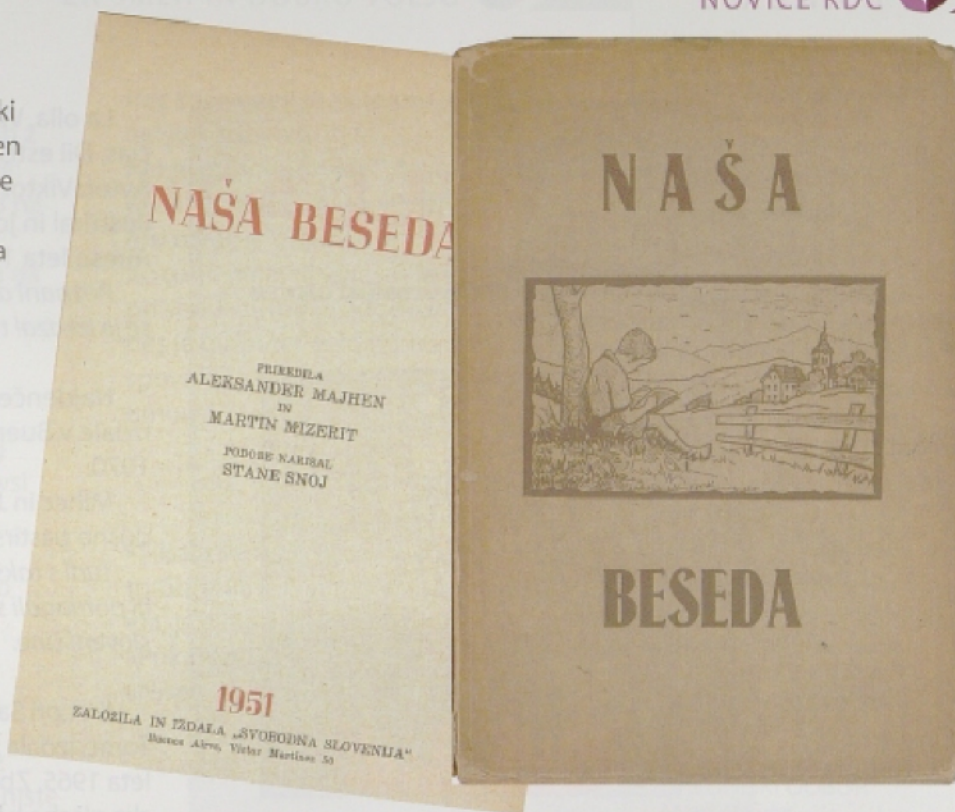

Naša beseda. Gre za čitanko, ki sta jo priredila Aleksander Majhen in Martin Mizerit, ilustriral pa jo je Stane Snoj. Izdala jo je v Buenos Airesu »Svobodna Slovenija« leta 1951.

Skrb, da bi mlajši rodovi ohranili slovenski jezik, se kaže tudi z izdajanjem čitank.

Obenem pa so vodilni v Argentini skrbeli, da bi se starejše osebe hitro naučile španščine oz. kastiljščine; slovarji so bili pri tem v veliko pomoč.

Kasteljansko-slovenski slovar. Sestavil ga je Janez Pekolj, izdal pa msgr. Janez Hladnik v Buenos Airesu leta 1953.

Na vrhu: Naša beseda; levo: Kasteljansko-slovenski slovar; desno: Oratorij Irenej Friderik Baraga

Irenej Friderik Baraga (oratorij). Uglasbil ga je Alojzij Geržinič; besedilo je napisal Tine Debeljak; prevod v angleščino je oskrbel P. M. H. Morgan. Izdala ga je v Buenos Airesu Slovenska kulturna akcija leta 1957, ob Baragovi 160-letnici rojstva.

La olla. Vključene so tudi: Reminiscencias, Dii estis et filii altissimi omnes, El jefe. Avtor: Viktor Sulčić, ki je knjigo tudi sam ilustriral in jo izdal v samozaložbi v Buenos Airesu leta 1968.

Priznani arhitekt, rojen v Sv. Križu pri Trstu, se je izkazal tudi kot umetnik besede.

Najdenček Jokec. Avtor: Mirko Kunčič. Izdala v Buenos Airesu »Božje stezice« leta 1970.

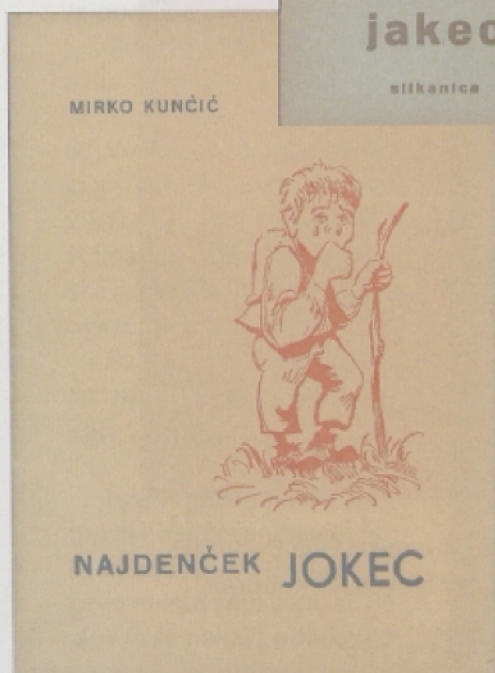
Mihec in Jakec (slikanica). Izdalo Slovensko dušno pastirstvo v Buenos Airesu leta 1963.

Tudi s takšnimi publikacijami so vzgojitelji pomagali slovenskim otrokom pri učenju slovenščine.

Krst pri Savici (partitura). Glasba: Matija Tomc. Izdala založba Tabor (Trst, Buenos Aires) leta 1965. Zbori iz opere »Krst pri Savici«; odrska glasba k istoimenski drami Zorka Simčiča.

(se nadaljuje)

La olla; Mihec in Jakec ter Najdenček Jokec; Krst pri Savici

Lovec Karel v svoji sobi razkazuje prijatelju lovske trofeje. Prijatelj jih z zanimanjem gleda, potem pa reče: »Tale srnjak tule se pa močno drži na smeh.«

Karel pojasni: »Prepričan je bil, da ga bom še petnajstič zgrešil.«

Gorenjc vpraša goste, če so za kaj osvežilnega. Ker je bilo soparno, vsi v en glas odgovorijo: »Seveda! Z veseljem!«

»Micka, odpri okna in naredi malo prepaha!«

»Kako vam je lahko baraba ušla iz zgradbe?« se čudi komandir. »Ali niste zasedli vseh izhodov?«

»Smol!« odvrne policist Ivo. »Morda je ušel skozi vhod!«

Kakšna je najhitrejša hitrost?

Ne dal bi ti pravilnega odgovora.

To je tista, ki polža na ovinku zanese.

Mali deček pri mesarju: »Mama pravi, da bi mogla narediti podplate z vašimi zrezki. Tako so trdi.«

Mesar (sarkasitično): »In zakaj jih ne pribije na svoje čevlje?«

Deček: »So pretrdi, pa ne gredo žebli skozi!«

V neko župnijo sta dva duhovnika šla spovedovat. Pri enem je bila dolga vrsta, pri drugem pa nobeden.

Duhovnik stopi ven in vidi, da na obeh spovednicah je bil napis iz sv.

pisma. Pri eni je pisalo: »Tvoji grehi so ti odpuščeni.«

Pri drugi: »Tvoji grehi so ti zadržani.«

Irec se je napil in nato mu je bilo žal. Šel je k spovedi.

Ker je duhovnik videl, da je vinjen, mu je na lep način rekel: »Pridi jutri, saj nisi nikogar umoril.«

Ko ga je prijatelj vprašal, kako je bilo pri spovedi, mu je odgovoril: »Veš, danes je bil 'pater' zelo zaposlen. Danes spoveduje samo tiste, ki imajo na vesti umore.«

»Slišala sem, da imaš novega fanta, in to Gorenjca. Ti je že dal svojo sliko?«

»Ja, prejela sem jo s pismom.«

»Pokaži mi jo!«

»Nisem še razvila filma.«

Doktor izpolnjuje kartotečni list in vpraša: »Kadite?«

»Ne.«

»Pijete?«

»Tudi ne.«

Doktor nekaj časa zre v pacienta, nato pa mu reče: »Nekaj bom že našel, da vam bom prepovedal.«

S PRIPSPVKOM
»DVEH TISOČINK« DAVKA
LAHKO POMAGAŠ SLOVENSKI
KULTURNI USTANOVI

SLOVENSKA
PROSVETA

DAVČNA ŠTEVILKA
SLOVENSKE PROSVETE
90093640325

Letošnji »dve tisočinki« davka
na dohodke fizičnih oseb (IRPEF)
lahko namenite Slovenski prosveti.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.

Registrirana pri trgovinski
zbornici v Trstu dne 21.4.1999
pod številko 114276.

Član USPI (Zve-
ze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193
dne 6.4.1957
ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. –
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa,
Peter Močnik, Milan Nemas,
Adrijan Pahor, Bruna Pertot,
Ivan Peterlin, Alojz Rebula,
Peter Rustja, Marko Tavčar,
Zora Tavčar, Evelina Umek,
Neva Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo
in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim
računom 11131331 –
Mladika - Trst.

Na banki: Zadruga kraška
banka - Banca di Credito Co-
operativo del Carso (IBAN: IT58
5089 2802 2010 1000 0016 916;
SWIFT: CCRTIT2TV00).

NOVO

pri Založbi ML

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA

č 67

II 117 986 2016

920161309,5

COBESS 0

↳ ZALOŽBA MLADIKA ↳

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 - fax +39 040 633307

uprava@mladika.com - redakcija@mladika.com

www.mladika.com